

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя

ЗБІРНИК

наукових доробків студентів-дослідників
факультету психології та соціальної роботи

ВИПУСК 6

Ніжин
2014

УДК 37.013.42:158
ББК 74.6:88.4
3-41

За загальною редакцією:

А. І. Конончук

Наукові керівники:

к. пед. н., доц. Борисюк С. О.,
к. пед. н., доц. Володченко Ж. М.,
к. пед. н., доц. Конончук А. І.,
к. пед. н., доц. Лісовець О. В.,
к. пед. н., доц. Новгородський Р. Г.,
к. пед. н., доц. Останіна Н. С.,
к. пед. н., доц. Сватенков О. В.,
к. пед. н., доц. Пихтіна Н. П.,
к. пед. н., доц. Суховєєва Н. М.,
к. пед. н., доц. Хлєбїк С. Р.

3-41 **Збірник** наукових доробків студентів-дослідників факультету психології та соціальної роботи / за заг. ред. А. І. Конончук. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2013. – Вип. 6. – 129 с.

До збірника увійшли матеріали й тези конференції молодих науковців спеціальності "Соціальна педагогіка" "Студентський науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення", яка відбулася у березні 2014 року на факультеті психології та соціальної роботи НДУ імені Миколи Гоголя.

За зміст матеріалів та якість публікацій, представлених у збірнику, відповідальність несуть автори та їх наукові керівники.

**УДК 37.013.42:158
ББК 74.6:88.4**

© А. І. Конончук, загальна редакція, 2014
© НДУ ім. М. Гоголя, 2014

ЗМІСТ

Антоненко Є. Започаткування інклюзивної світи в Україні.....	5
Байша А. Соціальна адаптація учнів ліцею	11
Бортнік О. Лідерський потенціал сучасного підлітка, як об'єкт дослідження соціального педагога	15
Буцан І. Дослідження стану поширення делінквентної поведінки серед учнів ЗНЗ міста Носівки та Носівського району	19
Гармаш Д. До проблеми формування просторових уявлень у дітей з психофізичними вадами	25
Герасименко Л. Булінг як різновид шкільного насилля	27
Гордієнко Є. Особливості формування професійної орієнтації учнів ліцею як соціально-педагогічна проблема	31
Дорошенко В. Формування відповідального ставлення старшокласників до сімейно-шлюбних стосунків як соціально-педагогічна проблема	35
Жадовець К. Гендерні стереотипи сучасної української сім'ї та їх вплив на соціалізацію підростаючого покоління.....	40
Желіба А. Соціально-педагогічні засади організації діяльності служби у справах дітей	44
Загорулько Я. Профілактика правопорушень неповнолітніх як напрям державної політики.....	48
Зайцева А. Розвиток соціальної компетентності дошкільнят як соціально- педагогічна проблема	54
Кармазін О. Гендерні відмінності девіантної поведінки підлітків в умовах загальноосвітнього навчального закладу	59
Кіліпута О. Організація дозвілля дітей підліткового віку	65
Колонтай А. Студентська сім'я у сучасному соціально-педагогічному вимірі	68
Лобунець В. До проблеми зміни ролі батька щодо виховання дітей	71

Мизенко Т. Соціально-педагогічна профілактика лихослів'я в умовах загальноосвітньої школи.....	76
Микитченко Ю. Формування соціальної компетентності особистості в умовах сільської школи	81
Мусієнко А. Робота соціального педагога з формування життєвих компетенцій підлітків.....	87
Надєльнюк В. Соціально-педагогічна робота з сім'ями, які опинились в складних життєвих обставинах.....	90
Науменко М. До проблеми формування ціннісних орієнтацій у неповнолітніх засуджених.....	95
Панченко О. Вивчення особливостей соціально-педагогічної допомоги кризовим сім'ям	99
Партала К. Гендерна соціалізація дівчат-гайдів в умовах громадської організації	104
Потапова Є. Роль соціального статусу у процесі розвитку соціальної адаптації підлітків	109
Потапова Є. Соціальна адаптація підлітків у загальноосвітньому навчальному закладі.....	112
Сороколіт А. До проблеми попередження і подолання негативних проявів у поведінці дітей дошкільного віку	115
Хорт А. Соціалізація дітей в клубах за місцем проживання	120
Чернявська О. Патріотичне виховання як складова роботи соціально-педагогічного закладу в літній період	123
Юсиченко А. З досвіду роботи комунального закладу “Обласний соціальний гуртожиток для дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування” Чернігівської обласної ради.....	126

ЗАПОЧАТКУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ СВІТИ В УКРАЇНІ

*Студентка IV курсу групи СПз-41 Антоненко Є.І.
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Суховєєва Н.М.*

У статті висвітлено генезу інклюзивної освіти в Україні, розкрита участь Всеукраїнського фонду "Крок за кроком", досвід зарубіжних країн і донорських організацій у впровадженні інклюзивних форм навчання в Україні. Наведені приклади запровадження інклюзивного навчання в ЗНЗ м. Київ.

Інтегрування дітей з порушеннями психофізичного розвитку у загальноосвітні установи – це світовий процес, у який залучені всі високорозвинені країни. Україна також не залишається осторонь цього процесу. Разом з набуттям незалежності в 1991 р., Україна ратифікувала Конвенцію ООН "Про права дитини" і цим прийняла на себе зобов'язання перед світовою і українською спільнотою забезпечувати якісну освіту всім дітям незалежно від соціального статусу, віку, статі та вад здоров'я.

Паростки інклюзиву в Україні з'явилися в 90-х роках ХХ століття. Ініціаторами починання були громадські організації. Тоді ж в Україні почали активно формуватися організації інвалідів та батьків, які виховують дітей з вадами розвитку. Особливу роль серед громадських організацій в поширенні ідей інклюзії відіграли Всеукраїнський Фонд "Крок за кроком" (1999) та Національна асамблея інвалідів України. Так, з 1994 р. в Україні (як і у 13 країнах Східної та Центральної Європи) в окремих освітніх закладах почала діяти програма "Крок за кроком" за підтримки Міжнародного фонду "Відродження", мета якої полягає у запровадженні демократичних педагогічних цінностей у систему освіти [Софій 41, с. 10-14].

Місією фонду є забезпечення рівного доступу до якісної освіти всіх дітей з активним залученням сімей і місцевих громад в освітній процес. Місія ВФ "Крок за кроком" базується на цінностях відкритого демократичного суспільства, які включають в себе індивідуальний підхід у навчанні до кожної дитини, включаючи дітей з особливими потребами, дітей національних меншин, дітей-сиріт, рівний доступ і забезпечення умов для отримання якісної освіти для всіх дітей; активне залучення сімей та громади до освітнього простору [1, с. 7].

Одна з цілей ВФ "Крок за кроком" – це розвиток умов, необхідних для забезпечення якісної освіти в умовах загальноосвітнього закладу для дітей з особливостями розвитку. В основі програми "Крок за кроком" лежить переконання, що діти краще розвиваються, коли вони активно і безпосередньо залучені до навчального процесу. Завданням дорослих є

створення такого середовища, яке б заохочувало дітей до вивчення навколишнього світу, ініціативи, творчості.

Завдяки діяльності Всеукраїнського фонду "Крок за кроком" ідеї та принципи інклюзивної освіти активно поширювались та впроваджувались в Україні: тренінги для вчителів і вихователів, стажування для педагогів та батьків, розробка та видання методичної літератури, літератури для дітей, проведення круглих столів, лобіювання нормативно-законодавчих змін щодо створення умов для інклюзивної освіти спільно з Національною Асамблеєю інвалідів України, а також ініціювання, організація та супровід Всеукраїнського науково-педагогічного експерименту – стали не лише важливими досягненнями діяльності фонду, але й невід'ємною частиною історії впровадження інклюзії в Україні [2, с. 8].

Так, у 2001 році ВФ "Крок за кроком" спільно з Міністерством освіти і науки України та Інститутом спеціальної педагогіки АПН України започаткував спільну семирічну програму "Соціальна адаптація та інтеграція в суспільство дітей з особливостями психофізичного розвитку шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах", яка реалізується у 27 загальноосвітніх навчальних закладах України. У 2003 р. ВФ "Крок за кроком" у партнерстві з Представництвом "Кожній дитині" в Україні та Міжнародною асоціацією "Крок за кроком" здійснював двохрічний проект "Розвиток модельних центрів інклюзивної освіти" на базі навчально-виховного комплексу "Малюк" м. Львова та ЗОШ № 15 у м. Біла Церква. За період реалізації програм її учасникам вдалось створити інклюзивні моделі освіти для всіх дітей завдяки основоположним принципам програми – індивідуалізованому підходу до навчання і виховання дітей, активному залученню сімей та громадськості до освітнього процесу.

В ході експерименту навчальний процес здійснювався також за умов кваліфікованої спеціалізованої допомоги. Для цього, крім учителя, у навчальному процесі брав участь помічник (асистент) вчителя. Результати експерименту показали, що завдяки участі в проекті діти з особливими потребами стали частіше спілкуватись з ровесниками і не лише відгукувались на пропозиції здорових дітей, але й часто самостійно ініціювали спільні справи, проявляючи соціальну активність. Досягались також позитивні зміни у розвитку навчальних умінь і навичок, мистецькому і творчому самовираженні, з'явилася мотивація до самоконтролю, стали частіше виявлятися почуття гордості за себе та власну діяльність. Кожна дитина за період "залучення" неодноразово пережила відчуття своєї значущості [4]. Проведені дослідження доводять переваги інклюзивних форм навчання.

Вивчення літературних та інформаційних джерел засвідчує, що на даний час інклюзивна освіта в Україні розвивається завдяки активній участі

донорських організацій, які протягом понад 10 років допомагають розробці законодавчих та нормативних актів, методичними та наочними матеріалами, передають досвід, напрацьований в країнах Європи, США та Канаді.

До розбудови освіти для дітей з особливими потребами долучились Програма TACIS ("Розвиток інституційного партнерства" Європейської комісії), Програма MATRA посольства Об'єднаного Королівства Нідерландів, Міжнародний фонд "Відродження", Канадське Агентство з міжнародного розвитку (CIDA), Агентство США з міжнародного розвитку (USAID).

За офіційними даними на березень 2010 року до загальноосвітніх шкіл було інтегровано 103 тисячі дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі 45 тис. дітей-інвалідів. Інклюзивна освіта запроваджена у 22 школах. На березень 2011 року за даними Міністерства освіти та науки, молоді і спорту України (нині Міністерство освіти і науки) – близько 130 тисяч дітей з особливими потребами охоплені інклюзивною освітою. На 1 березня 2011 року в Україні створено близько 536 спеціальних класів в загальноосвітніх школах, які охоплюють майже 6 тисяч дітей з особливими освітніми потребами [2, с. 9].

Одним із прикладів позитивного впровадження інклюзивної освіти можна назвати Полтавщину. Для успішного запровадження інклюзивного навчання тут співпрацюють 19 базових експериментальних шкіл, 11 дошкільних закладів, Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського, Полтавська обласна ПМПК (районні та міські), Головне управління освіти і науки Полтавської обласної державної адміністрації, дошкільні навчальні заклади комбінованого компенсуючого типу, спеціальні класи та класи з інклюзивною формою навчання загальноосвітніх навчальних закладів, спеціальні загальноосвітні школи № 39, 40 та спеціальні загальноосвітні школи-інтернати області [3].

Зазначимо, що Полтавська область є однією з перших в Україні, яка згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 10.08.2001 р. № 586, долучилася до проведення Всеукраїнського науково-педагогічного експерименту "Соціальна адаптація і інтеграція в суспільство дітей з особливостями психофізичного розвитку шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах". Серед 27 освітніх закладів України статус експериментальних у Полтаві отримали: СНВК № 26 "Перші кроки", СНВК № 45, полтавські ЗНЗ I-III ступенів № 34 та № 18.

Іншим прикладом запровадження інклюзивного навчання можемо назвати ЗНЗ № 168 Оболонського району м. Києва. Процес впровадження інклюзивного навчання у цьому закладі розпочався з 2006 року. Це відбулося, в основному завдяки старанням батьків особливих дітей, які хотіли, щоб їхні діти були соціально адаптованими та спілкувалися з однолітками.

В ході проведення дипломного дослідження ми спілкувалися з заступником директора цієї школи – Л. П. Шевчук. В ході бесіди з'ясувалося, що початок інклюзивного навчання був покладений відкриттям у 2006 році перших класів для дітей, які мають проблеми з ДЦП (дитячий церебральний параліч). На першому році навчання у школі навчалося всього шестеро таких дітей. Зараз їх кількість зросла до 84 осіб. Всього в школі 26 класів, з них у 17 класах навчаються діти, які мають певні особливості здоров'я.

Як зазначила заступник директора школи Л.П. Шевчук, у цій школі навчаються навіть діти з інших районів Києва, а також є діти, що живуть за межами міста.

Діти потрапляють до ЗНЗ № 168 за рекомендацією медико-психолого-педагогічної комісії, яка визначає, за якою програмою повинна навчатися дитина. І якщо дитина може навчатися за загальноосвітньою програмою, то вона зараховується до типових загальноосвітніх класів.

В ході дослідження ми з'ясували, що діти з особливими потребами вчаться за загальною програмою, індивідуальних програм у цьому закладі не складають. Навчання повністю безкоштовне. До того ж, діти з інвалідністю мають право на харчування за рахунок держави. Також є "свій" транспорт для дітей, які мають проблеми з пересуванням – вранці їх забирають до школи, а після занять розвозять по домівках.

Одна з проблем, які має цей навчальний заклад – це проблема доступності для дітей, що мають труднощі з пересуванням, зокрема сходи між поверхами є, а ліфтів немає. Проблема частково розв'язується таким чином, що однокласники або батьки допомагають дітям-інвалідам дістатися до потрібного поверху. В основному повносправні діти з розумінням ставляться до своїх "особливих" ровесників. Це формує в них толерантність і почуття відповідальності, дає розуміння того, що вони всі однакові.

Л.П. Шевчук відзначила, що агресії з боку батьків здорових дітей не зустрічається. Але бувають такі батьки, які категорично не хочуть, щоб їхні діти навчалися разом з дітьми з особливими потребами. Тому, коли набирають дітей до цієї школи, батькам пропонуються різні варіанти навчання дітей. Це можуть бути класи, де разом навчаються діти з особливими потребами та здорові діти. Наповнюваність інклюзивних класів складає 12-15 дітей. У штат цих класів входять учитель, вихователь, асистент учителя, няня.

Заступник директора зазначила, що у школі є чимало дітей, які "здорові" лише на папері, вони не мають інвалідності, проте часто хворіють і тому для них комфортніше навчатися в малочисельних класах. Батьки самі визначаються, в якому класі буде навчатися їх дитина.

У цій школі відкрився й окремий клас для дітей-інвалідів. А ще

практично в кожному класі (від першого до випускного) є діти з фізичними обмеженнями, які сидять за однією партою зі здоровими дітьми.

У Оболонській школі № 168 є ще один цікавий момент. Заклад отримав грант від американців, від держдепартаменту США. Три рази на тиждень діти з особливими потребами та малозабезпечені відвідують курс англійської мови: один урок на тиждень по комп'ютерній програмі, один – граматики, і ще один – спілкування англійською мовою. Вчителі, які викладають англійську, пройшли конкурсний відбір в посольстві США, володіють інтерактивними методиками, вільно спілкуються англійською мовою.

З дозволу директора школи ми відвідали два інклюзивних класи – 2-Б та 5-В. У 2-Б класі навчається 15 учнів, з них – 4 дітей – "особливі", які мають певні вади (ДЦП, мовленнєві порушення, психофізичні відхилення). Нажаль, індивідуальні програми та методики для них не розроблені. Крім учителя у класі знаходиться асистент вчителя, який допомагає не тільки учням з особливими потребами, але й іншим дітям – за потребою. У класі є кімната для відпочинку, де стоять ліжка, також є килимки, різні розвивальні ігри та гімнастичні м'ячі. На перервах діти усім класом з допомогою асистента вчителя спілкуються та проводять ігрову діяльність. Із слів вчителя ми дізналися, що діти між собою дружні і допомагають один одному. На початку навчання здорові діти дивилися скося на "особливих", але потім звикли і вже зараз ніхто не зважає на їхні особливості. Була помітна у цьому класі позитивна дружня атмосфера.

Одна з учениць 2-Б класу, маючи збережений інтелект, встигає у навчанні із своїми здоровими однокласниками і навіть бере участь у різних позакласних заходах. Більше того, вона стала лауреатом XXI Київського міського фестивалю "Повіримо у себе" – творчості дітей та молоді з образотворчого мистецтва. Інші ж діти з особливими потребами не встигають за загальноосвітньою програмою, що є негативним моментом у роботі цього інклюзивного класу.

В 5-В класі вимальовується інша картина: з 12 учнів, які навчаються у цьому класі, лише троє здорових, інші 9 – з різними вадами. Крім вчителя на уроках присутні асистент вчителя та батьки кількох учнів. Всі навчаються за загальноосвітньою програмою, хоча частина дітей не встигає. Із слів вчителя батьки дітей з особливими потребами взаємодіють зі школою та мають добрі стосунки.

У ЗНЗ № 168 посада дефектолога відсутня, тому з усіма дітьми з особливими потребами працюють логопеди, які у своїй роботі використовують індивідуальний підхід до кожної дитини та надають посильну допомогу у розвитку зв'язного мовлення, письма тощо.

Таким чином, аналіз наково-інформаційних джерел та ознайомлення з практикою окремих шкіл з інклюзивним навчанням показує, що на сьогодні-

нішній день організаційно-методичні засади навчального процесу у загальноосвітніх школах переважно орієнтовані на дітей з типовим розвитком, і не враховують особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами.

Головними ініціаторами впровадження ідей інклюзивної освіти для дітей з особливими потребами в Україні стали батьки та громадські організації, які поширюють ідеї інклюзії серед професійного співтовариства, а також активізують і стимулюють державну діяльність в цьому напрямку. Особливу роль серед ГО в поширенні ідей інклюзії відіграють Фонд "Крок за кроком" та Національна асамблея інвалідів України.

Організація навчання дітей з особливими потребами у типових школах перш за все потребує відповідного пристосування предметно-архітектурного середовища, побутових зручностей тощо. Разом з тим готовність українських навчальних закладів до повноцінного забезпечення інклюзивної освіти поки що є незадовільною, адже дуже мала кількість навчальних закладів пристосована для навчання осіб з особливими потребами (обладнання пандусами, ліфтами, спеціальними гігієнічними кімнатами тощо).

Інша проблема – педагогічне забезпечення інклюзивного навчання, яке потребує підготовлених як у психологічному, так і у науково-методичному відношеннях педагогічних кадрів. Окрім учителів-предметників та вчителів початкових класів, комбіновані класи, де навчаються діти з особливими освітніми потребами і здорові діти, потребують асистентів педагогів з додатковою медичною освітою. У штаті загальноосвітніх навчальних закладів з інклюзивними класами обов'язково мають бути дефектолог, лікар-психоневролог, спеціальні психологи й соціальні педагоги, тобто фахівці-професіонали для кваліфікованого супроводження інклюзивного процесу.

Як бачимо, успішне запровадження інклюзивного навчання дітей з особливими потребами потребує вирішення завдань на державному рівні, що забезпечить можливість формування нової філософії політики щодо дітей з особливими освітніми потребами, удосконалення нормативно-правової бази у відповідності до міжнародних договорів у сфері прав людини, реалізації та поширення моделі інклюзивного навчання дітей у дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах.

Список використаних джерел

1. Даніелс Е.Р., Стаффорд К. Залучення дітей з особливими потребами до загальноосвітніх класів / Елен Р. Даніелс і Кей Стаффорд/ Український переклад. Всеукраїнський фонд "Крок за кроком" – Львів, Товариство "Надія". – 2000.

2. Інклюзивна освіта в Україні: здобутки, проблеми та перспективи: Резюме аналітичного звіту за результатами комплексного дослідження. Червень 2011 – січень 2012. Дослідження стану інклюзивної освіти в Україні було проведено у період з червня 2011 року по січень 2012 року ГО "Європейська дослідницька асоціація" (ERA) у співпраці з дослідницькою компанією InMind, ГО "Демократичні ініціативи молоді" та ГО "Аліса" за фінансової підтримки фонду "Відродження".

3. Освіта Полтавщини назустріч дітям (з досвіду впровадження інклюзивної освіти у навчальних закладах області): інформаційно-методичний посібник / упорядник І. О. Калініченко – Полтава : ПОІППО, 2012. – 62 с. роіppo.pl.ua>...inkliuzyvna-osvita-na-poltavshchyni.

4. Розвиток модельних центрів інклюзивної освіти для дітей з особливими потребами. Інформаційний збірник: Партнерська програма інституційної розбудови ТАСІС. Всеукраїнський фонд "Крок за кроком". – К., 200(5). – 76 с.

5. Софій Н. Демократична освіта – освіта без упереджень та стереотипів /Кроки до компетентності та інтеграції в с суспільство: науково-методичний збірник / ред. кол. Н.Софій (голова), І.Єрмаков та інші. – К.: Контекст, 2000. – 336 с.

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ УЧНІВ ЛІЦЕЮ

Студентка III курсу групи СП-31 Байша А.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Борисюк С. О.

У статті висвітлюються результати аналізу особливостей соціальної адаптації учнів ліцею в цілому та представлені результати вивчення умов соціальної адаптації учнів Ніжинського обласного ліцею Ніжинської міської ради при НДУ імені Миколи Гоголя.

На сьогодні актуальною проблемою є соціальна адаптація молоді в шкільному середовищі, де вони перебувають більшу частину свого часу.

Проблема адаптації одна з найбільш фундаментальних міждисциплінарних наукових проблем, яка вивчається як на педагогічному, психологічному, так і на соціально-економічному та інших рівнях .

Під соціальною адаптацією розуміється процес активного пристосування людини до нових для неї соціальних умов життєдіяльності шляхом активного їх засвоєння; вид взаємодії особистості чи соціальної групи з соціальним середовищем [3].

Змістом соціальної адаптації є зближення цілей і ціннісних орієнтацій групи і індивіда, який входить в неї, засвоєння ним норм, традицій, групової культури, входження в рольову структуру групи.

У ході соціальної адаптації здійснюється не тільки пристосування індивіда до нових соціальних умов, а й реалізація його потреб, інтересів і прагнень; особистість входить у нове соціальне оточення, стає його повноправним членом, самостверджується і розвиває свою індивідуальність.

Підлітки, які потрапляють до ліцею вперше, стикаються з рядом проблем, оскільки потрапляють у нове середовище. Ці проблеми пов'язані з недостатньою психологічною готовністю до нових умов навчання, з руйнуванням роками вироблених установок, навичок, звичок, ціннісних орієнтацій виробничих колективів, втрати роками закріплених взаємин з колективом та формуванням нових навичок, а також з невмінням здійснювати психологічну саморегуляцію власної діяльності та поведінки. Молодій людині важливо знайти певне місце в колективі, оскільки ніхто не хоче бути "одиначкою", навпаки – хочуть мати багато друзів, бути в центрі уваги всього класу, щоб його поважали та прислухалися до його думок. [1,39].

Проблема соціальної адаптації молоді до шкільного середовища є важливою, оскільки шкільний колектив являється мікросередовищем, під впливом якого формується сама особистість.

Для багатьох вчених дана тема є на сьогодні актуальною, оскільки в сучасному суспільстві з'являється все більше дітей, яким важко адаптуватися до нового шкільного середовища.

Вивчення особливостей соціальної адаптації учнів ліцею ми проводили на базі Ніжинського обласного ліцею Ніжинської міської ради при НДУ імені Миколи Гоголя.

Навчання у ліцеї для сільського випускника – один з найскладніших періодів його життєдіяльності, особистісного становлення. Успішна адаптація до змінених соціальних умов, нової діяльності є важливим завданням для кожного, хто навчається у ліцеї.

Переступивши поріг ліцею, першокурсник вступає в новий етап життя. Воно на кожному кроці ставить нові вимоги до компетентності особистості, її гнучкості, вміння самостійно працювати, багато працювати, творчо працювати; здатності до одного пристосовуватися, а іншому чинити опір, відстоюючи власну гідність. У житті учнівського колективу щодня виникають непередбачувані ситуації, проблеми, що потребують вирішення і випробовують першокурсника на вміння приймати самостійні рішення, надавати чомусь-комусь перевагу, відмовляти у прихильності, відстоювати власну точку зору.

Особливо гостро адаптаційні процеси проходять на початкових етапах навчання випускників сільських шкіл у ліцеї. Вони вимагають від

молодої людини активації механізмів адаптації й часто призводять до стану психологічного перенапруження. Будь-які істотні зміни в навчальному процесі, особливо несподівані, можуть ускладнити й без того непрості механізми пристосування. Тут істотний вплив на перебіг процесів соціальної адаптації ліцеїстів мають такі чинники, як ставлення до обраного навчального закладу, особистісне самовизначення, система ціннісних орієнтацій, індивідуально-типологічні особливості, ґрунтовність привласнених кожним соціальних норм тощо .

Процес навчання першокурсників складний, зумовлений перш за все зміною соціального середовища. Вступ до ліцею в значній частині молоді, особливо сільської, супроводжується дезадаптацією, що спричинена новизною соціального статусу, відсутністю референтної групи, підвищеними вимогами з боку викладацького складу, напруженістю та незвичним режимом навчання.

Для першокурсників процес адаптації супроводжується труднощами різного характеру:

- 1) негативні переживання, які пов'язані з сумом, тугою за школою, однокласниками, батьками, друзями, домівкою;
- 2) невміння здійснювати психологічну саморегуляцію поведінки, часта переоцінка власних здібностей, знань, яка поглиблюється з фактичною відсутністю звичного щоденного педагогічного і батьківського контролю;
- 3) невміння правильно науково організувати працю і постійний пошук оптимального режиму праці і відпочинку в нових умовах;
- 4) емоційне і фізичне перенапруження, яке залишає мало сил і бажання для успішного навчання;
- 5) проблема налагодження побуту і самоуправління, особливо при переході в гуртожиток.

Перераховані труднощі доповнюються ще й труднощами соціально-психологічними виходженням у нову групу товаришів, іншим характером спілкування з викладачами.

Важливою є також відсутність комунікативних навичок у випускників сільських ЗОШ. Найперше це стосується особливостей спілкування з викладачами. Цей процес дуже відрізняється від процесу спілкування в сільській школі, де всі один одного знають поза школою, потрапивши в нове соціальне середовище, першокурсник продовжує відтворювати звичайний стереотип поведінки: орієнтується на групу, керується її думкою у своїх вчинках. Така поведінка досить часто стає перешкодою до успішної соціальної адаптації у ліцеї. Першокурсник не ставить запитань, соромиться підняти руку на семінарі, щоб не викликати негативної реакції у своїй новій групі.

Варто відзначити, що успішність адаптації першочергово залежить від того, наскільки у ліцеїста сформована мотиваційна сфера, якими мотивами він керувався, вступаючи до ліцею.

При адаптації виникають труднощі, пов'язані з інформаційною наповнюваністю навчального матеріалу, з великою кількістю дисциплін, які потребують засвоєння, аналізу інформації та запам'ятовування, зі збільшенням обсягу домашніх завдань. Таким чином, низький рівень сформованості умінь і навичок сприймання навчального матеріалу призводить до різкого збільшення часу на його вивчення (деяким першокурсникам доводиться сидіти над уроками по 7-8 годин, вдаючись до заучування не завжди зрозумілого матеріалу напам'ять). У таких умовах ліцеїст починає сумніватися у своїх можливостях, втрачає надію успішно долати труднощі у навчанні, успішно навчатися (це може підсилюватися негативними оцінками з боку викладачів), опускає руки і припиняє систематично виконувати всі завдання. Значна частина ліцеїстів, зрозумівши, що сформованих школі умінь та навичок недостатньо для того, щоб успішно навчатися в нових умовах, намагаються коректувати свою навчальну діяльність в основному за такими напрямками:

- спроби використання прямого переносу сформованих знань, умінь та навичок в нові для ліцеїста умови. Зрозуміло, що даний напрямок має малу ефективність, адже навчально-виховні процеси ліцею й основної школи не адекватні ні за змістом, ні за метою, ні за формою. Використання досвіду навчальної діяльності без критичного осмислення не приводить до бажаного успіху;

- прагнення досягти позитивного результату в навчальній діяльності на основі набуття винятково власного досвіду або наслідуючи досвід товаришів по групі, досвід старшокурсників. Інколи і це не приводить до бажаних результатів;

- прагнення відійти від спроб удосконалення власної навчальної діяльності, пустивши її самопливом.

Варто відзначити, що зміна соціального середовища (з шкільного оточення, в якому особистість провела 9 років, до нових незвичних умов навчання у ліцеї, де все незнайоме: нове коло товаришів, нові викладачі, нові більш складні вимоги) призводить до різкої зміни звичного стереотипу, що може стати причиною нервових зривів і стресових реакцій (учні забирають документи, плачуть, агресивно поведуться відчують безсилля, а пізніше – байдужість тощо) Підкреслюючи важливість проблеми адаптації в цілому, значущість гармонізації цього процесу, науковці ввели в ужиток поняття "адаптаційного синдрому".

Успішно адаптуються до нових умов особистості самостійні, цілеспрямовані, які вміють долати труднощі, доводити розпочате до кінця, не

підмінюють не спрощують мету, за власною ініціативою перевіряють зроблене, знаходять свої помилки, виправляють їх. Вони, як правило, стають гарними учнями, надійними партнерами у спільній діяльності неформальними лідерами.

Таким чином, якщо виходити з того, що адаптація в умовах ліцею трактується як входження молоді до сукупності ролей і форм діяльності ліцеїстів, коли відбувається обов'язкове залучення особистості до системи поведінки, духовного світу, потреб, інтересів, то великого значення набуває засвоєння норм і цінностей колективу, які учень сприймає через призму індивідуального життєвого досвіду, виробляючи власну модель поведінки, а також адаптація як залучення до різних видів діяльності й засвоєння норм та цінностей колективу пов'язана з самоутвердженням особистості та проявом її активного ставлення до світу.

Використана література:

1. Алєндар Н.І. Соціальна адаптація випускників сільських шкіл до нових умов навчання у вищому навчальному закладі / Н.І. Алєндарь // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2008. – №4.
2. Безпалько О. В . Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. В. Безпалько – К.: Центр учбової літератури, 2009. – с. 25
3. Клочан Ю. Специфіка соціальної адаптації учнів у професійно-технічних навчальних закладах / Ю.Клочан // Соціальна педагогіка : теорія і практика. – 2007. – №3.
4. Кочерга О.М. Проблеми адаптації студентів – першокурсників до навчання в умовах педагогічного училища / О.М.Кочерга // Наукові записки НДУ ім. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2005. – №4.

ЛІДЕРСЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ СУЧАСНОГО ПІДЛІТКА ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Студентка III курсу групи СП-31 Бортнік О.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Володченко Ж.М

Стаття присвячена аналізу феномену лідерства та факторів його формування у старшому шкільному віці.

Лідерські якості притаманні кожній людині. Їх розвиток залежить в більшості від середовища та людей в якому вона знаходиться і спілкується. Лідер – це особистість, за якою всі інші члени групи визнають право

брати на себе найвідповідальніші рішення, які торкаються їхніх інтересів і визначають напрямок та характер діяльності всієї групи. Ефективна діяльність групи, в першу чергу, залежить від того, які стосунки сформуються між офіційним і неофіційним лідером чи лідерами. Саме тому лідерський потенціал сучасного підлітка є важливим об'єктом дослідження для соціального педагога.

Метою статті є дослідження феномену лідерства та визначення факторів формування лідерства у старшому шкільному віці.

Виклад основного матеріалу

Питання розвитку і формування лідерських якостей особистості цікавило зарубіжних і вітчизняних науковців. Їх дослідження є цінним надбанням в розробці проблеми формування лідерських якостей.

Зарубіжні вчені працюють над означеною проблемою протягом тривалого часу і їх вклад у вивчення цього феномену є значним. У ХХ столітті ними було розроблено ряд наукових теорій, що розглядали лідерство у різних аспектах: теорія "лідерських" рис (Є. Боргатт, К. Берд), ситуаційна (Ф. Фідлер, Р. Хаус, П. Херсі), особистісно-ситуативна (Є. Уесбур, К. Кейс, Дж. Браун), мотиваційна (Т. Мітчел, С. Еванс) та ін. Різним поглядам на проблему розвитку лідерських якостей особистості присвячені праці російських науковців (Л. Уманський, Б. Паригін, Р. Шакуров, С. Тетерський, К. Абульханова-Славська, С. Ковальов, М. Жеребов, Р. Кричевський, Г. Осовська, Т. Вежевич, А. Зоріна та ін.). Останніми роками в Україні захищено ряд дисертаційних робіт, у яких досліджуються різні аспекти формування лідерських якостей особистості (Н. Мараховська, О. Маковський, Н. Семченко, О. Болотська, А. Мітлош та ін.).

На ґрунті узагальнення практичного досвіду і попередніх підходів виникла синтетична теорія лідерства, згідно з якою виділяють наступні твердження. **Лідерство** – відносини домінування та підлеглості, впливу і направленості в системі міжособистісних стосунків у групі. Лідер – це особистість, яка має визнання та авторитет групи і за якою група визнає право приймати рішення про дії у важливих ситуаціях, бути організатором діяльності і регулювати відносини в групі. Згідно із загальноприйнятим визначенням лідерство є процесом, за якого один член групи (лідер), організовує і спрямовує діяльність інших на досягнення конкретної спільної мети. [2, с.23] Теорія лідерських ролей розглядає лідерство як прийняття особливої ролі. Перша це роль професіонала, що виявляється у розпорядженнях, наказах керівника; друга роль "емоційного спеціаліста", що розглядає людські стосунки. В оптимальній ситуації більш успішним буде той лідер, який зорієнтований на людей, бо він здатен впливати на їхню поведінку. [2, с.35] Поняття "лідер" введено в науку К. Левіном. Лідером може бути тільки та особистість, яка чітко розуміє поставлені

групою завдання, засоби їх досягнення, має ціннісні орієнтації та норми, що збігаються із загальногруповими. Колишній прем'єр-міністр Великої Британії Маргарет Тетчер якось сказала, що лідером є той, хто знає чого він хоче, і вміє донести свої цілі до оточення.

Прояви й характер лідерства залежать від багатьох факторів. Серед них головну роль відіграють особисті якості людини і кожного із членів групи. У лідерстві важлива роль належить психологічним особливостям людини. Часто причиною виникнення відносин лідерства виступають такі риси характеру, як чесність, впевненість, оптимізм, ентузіазм, порядність, переконаність, настирливість тощо. Але було б недоцільним пов'язувати лідерство тільки з індивідуальними особливостями людини. Це явище групової діяльності й прояву відносин, що виникають у процесі цієї діяльності.

На жаль, незважаючи на велику кількість проведених досліджень, вчені так і не дійшли єдиної думки про те, яким має бути набір якостей, властивих великому лідеру. К.Берд, наприклад, склав список 79 рис, що визначалися різними дослідниками як "лідерські". Серед них були такі: ініціативність, товарицькість, почуття гумору, ентузіазм, упевненість, дружелюбність тощо.

Лідером може бути лише та особа, яка користується авторитетом серед оточення, виправдовує їхню довіру.

Вже в початковій школі спостерігається прагнення дітей займати у класному колективі певні ролі, що їх приваблюють: вожака, кращого учня, спортсмена, можливо, старости тощо. У підлітковому віці ці різноманітні ролі в класі виділяються особливо рельєфно. До старшого підліткового і старшого шкільного віку учні не лише визначають, як правило, свої соціальні ролі, але й нерідко прагнуть їх змінити. Правда, соціальні очікування, що склалися, часто постають на заваді. Тож, їм іноді необхідно надавати допомогу.

Особливе місце серед внутрішньо колективних позицій займає позиція лідера, ватажка. Вона пов'язана з успішністю виконання задач, що стоять перед групою. Якщо у класі ніхто фактично не є ватажком, тобто ніхто не займає позицію лідера (а, наприклад, лише вважається ним, можливо, назначений староста), то такий клас, як правило, є "сірим", "безколірним". Саме лідери визначають норми й цінності даного колективу. Лідер в силу своєї авторитетної позиції володіє великими можливостями для навіювання. *Наслідування дітьми школярів-лідерів відбувається із самого факту довіри їм.* Від того, хто є лідером, у великій мірі залежить психологічний клімат колективі [4, с.78].

В шкільних класах офіційний лідер, що посідає керівні посади, не завжди буває самою авторитетною людиною в колективі. Часто його

висувають не стільки самі учні, скільки дорослі; успішність його діяльності залежить в цьому випадку від того, чи зуміє він налагодити контакт з неформальними лідерами, які із тих або інших причин не займають офіційних постів, але користуються реальним впливом. Ватажком може бути лише той, хто володіє реальним авторитетом.

Висновки

Отож підсумовуючи сказане можна констатувати, що **лідерство** відносини домінування та підлеглості, впливу і направленості в системі міжособистісних стосунків у групі. Лідерце особистість, яка має визнання та авторитет групи і за якою група визнає право приймати рішення про дії у важливих ситуаціях, бути організатором діяльності і регулювати відносини в групі. Згідно із загальноприйнятим визначенням лідерство є процесом, за якого один член групи (лідер), організовує і спрямовує діяльність інших на досягнення конкретної спільної мети.

Дослідження феномену лідерства немислиме без дослідження духовного потенціалу людини. Духовний потенціал особистості є складним духовним утворенням, яке проростає з трьох взаємопов'язаних засад, а саме:

1. Гармонійного розвитку духовних сутнісних сил людини
2. Інтегрування пізнавальної та емоційної складових світовідношення
3. Діяльнісного світовідношення як процес, в якому формуються можливості актуалізації духовної сутнісної сили

Хоч лідери нерідко висуваються з відмінників, далеко не всі сильні учні мають шанси стати лідером – для цього, крім відмінної успішності, треба мати ще ряд особистісних якостей, який в окремих відмінників може й не бути. Нерідко в окремих угрупованнях домінуючий вплив мають учні, які не відзначаються дуже доброю успішністю. Але загалом першорядну роль у процесах колективотворення відіграють саме відмінники.

Кожен клас має власні пріоритетні цінності, а лідери колективу є носіями цих цінностей. Лідери одних груп можуть зовсім не визначаються такими в інших групах.

Список використаної літератури

1. Асеев, В.Г. Мотивація поведінки і формування особистості [Текст] / В. Г. Асеев. – М.: Думка, 1976.
2. Бахтін, М.М. Естетика словесної творчості [Текст] / М. М. Бахтін. – М.: Просвещение, 1980.
3. Божович, Л.І. Особистість і її формування в дитячому віці [Текст] / Л. І. Божович. М.: Просвещение, 1968.

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ПОШИРЕННЯ ДЕЛІНКВЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ СЕРЕД УЧНІВ ЗНЗ М.НОСІВКИ ТА НОСІВСЬКОГО РАЙОНУ

Студентка V курсу групи СП-51 Буцан І.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Сватенков О.В.

В статті представлені результати дослідження стану поширення делінквентної поведінки серед учнів шкіл міста Носівка та Носівського району

Актуальність. Останнім часом постійно збільшується кількість молодих людей, які не вчаться й не працюють, що призводить до зростання числа молоді, чия поведінка виходить за межі моральних і правових норм. Усе виразніше проявляється омолодження злочинності: дедалі зростає частка правопорушників, які не досягли 16 років [11].

Неблагополучне побутове оточення, важке матеріальне становище сімей, неконтрольованість з боку дорослих, педагогічна невідповідність батьків до виховання, професійна непридатність педагогів як вихователів, байдужість до дітей – усе це сприяє активізації кримінальної ситуації. Діти вимушені йти на вулицю, вступати в неформальні об'єднання, переважно негативного спрямування, злочинні групи, зокрема групи вимагачів, що набувають усе більшого поширення в навчальних закладах. Ефективність заходів щодо профілактики та подолання окреслених явищ неможлива без інформації про реальний стан справ щодо правопорушень, скоєних неповнолітніми. Саме тому, важливим напрямом наукових досліджень є вивчення стану поширення делінквентної поведінки серед дітей. Відповідно, **метою** нашої статті є представлення результатів емпіричного дослідження стану поширення делінквентної поведінки серед підлітків міста Носівка та Носівського району.

Аналіз причин зростання підліткової та юнацької злочинності свідчить, що послаблення виховної ролі сім'ї, кризовий стан освіти, занепад культури за втрати суспільних цінностей призводять до різкого зменшення, а то й втрати зацікавленості до знань і праці, зростання невпевненості в собі, в завтрашньому дні, виникнення почуття роздратування й агресивності.

За даними Кримінальної міліції у справах дітей Носівського РВ УМВС України в Чернігівській області, можна зробити висновок про те, що кількість неповнолітніх правопорушників з кожним роком не стає меншою, а вік неповнолітніх, які вчинюють злочини молодшає з 17-16 років до 14-15 років.

Представлено діаграму (див. рис.1), на якій можна побачити кількість неповнолітніх правопорушників згідно з роками, які перебувають на обліку у КМСД.

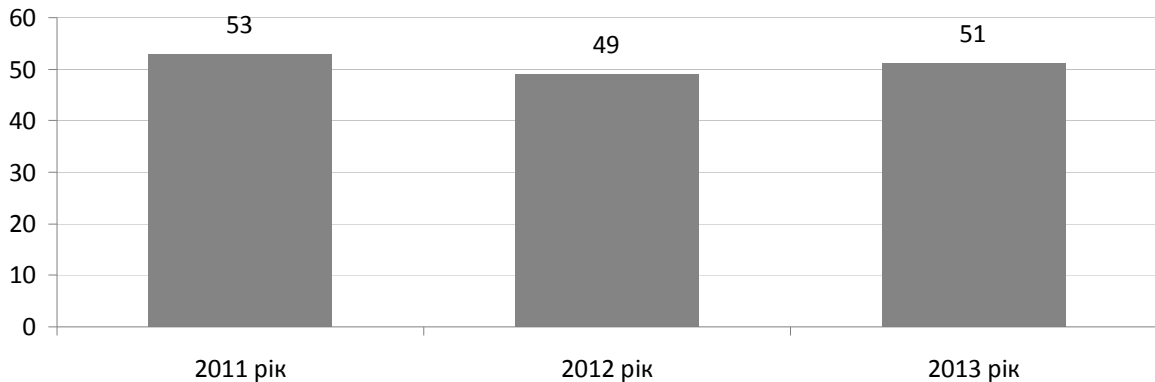

Рис. 1. Кількість неповнолітніх з протиправною поведінкою

Як бачимо з побудованої діаграми, кількість неповнолітніх правопорушників у 2011 році становила 53 особи. У 2012 році число дітей, які вчиняють протиправні дії, зменшилося і становило 49 осіб. Але у 2013 році кількість правопорушників серед неповнолітніх знову зросла до 51 особи. З діаграми можна зробити висновок про те, що число правопорушників коливається від більшого до меншого і що з 2011 року кількість не зросла, але цифри все одно говорять про те, що проводиться недостатня робота з попередження злочинності серед осіб, які не досягли 18-річного віку.

Далі отримані дані ми розділили на категорії: віковий склад неповнолітніх правопорушників, гендерний розподіл і типи правопорушень, тобто статті кримінального і цивільного кодексів України, і побудували відповідні діаграми.

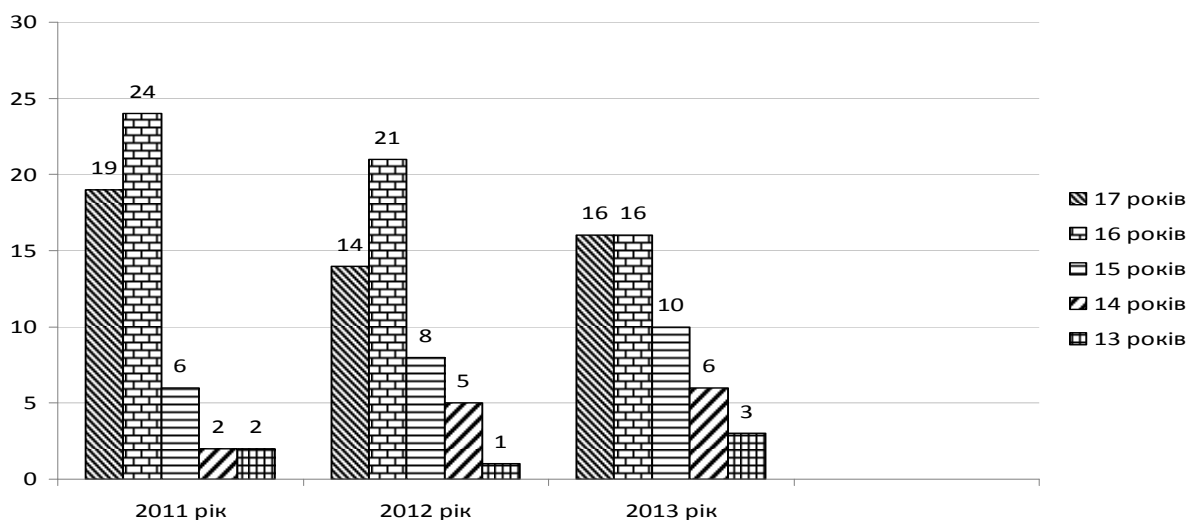

Рис. 2. Віковий розподіл дітей, що вчинили правопорушення

З даної діаграми ми бачимо, що кількість неповнолітніх правопорушників у віці 17 років за 2011 рік становить 19 осіб, за 2012 рік показник зменшився до 14 осіб, а у 2013 році підвищився до 16 осіб. Кількість неповнолітніх осіб, які скоїли правопорушення у віці 16 років у 2011 році становить 24, у 2012 році – 21, у 2013 році – 16 осіб. Кількість неповнолітніх дітей, які здійснили правопорушення у віці 15 років у 2011 році становить 6 осіб, у 2012 році – 8 осіб, у 2013 році цей показник зростає до 10 осіб. Кількість дітей, які на момент вчинення правопорушення досягли 14-річного віку, у 2011 році становить 2 особи, у 2012 році – 5 осіб і у 2013 році – 6 осіб. Кількість неповнолітніх правопорушників, які досягли 13-річного віку, у 2011 році становить 2 особи, у 2012 році – 1 особа, у 2013 році – 3 особи.

З аналізу наданої нам інформації, ми зробили ще один висновок про те, що прізвища дітей повторюються: наприклад, якщо у 2011 році неповнолітня особа вчинила правопорушення у віці 15 років, то у 2012 році ця ж особа вчинила злочин у віці 16 років, а у 2013 році – у віці 17 років, і так повторюються 10 прізвищ, які кожного року здійснюють протиправні дії. Ще існує така закономірність, що по одній дитині, яка не досягла повноліття, може бути складено 2 і більше протоколів за різними статтями: наприклад, складений протокол за статтю 178, частина 1 і за статтю 175, частина 1, тобто розпивання алкогольних напоїв і куріння тютюнових виробів у громадських місцях.

З огляду на вищезазначені показники можна зробити висновок про те, що найбільшу частину неповнолітніх осіб, які вчинюють правопорушення, становлять діти віком 16-17 років. Це можна пояснити тим, що саме у цьому віці підлітки намагаються самостійно пізнавати навколишній світ, прагнуть до дорослості, віддаляються від батьківської опіки, їм притаманне бажання приймати самостійні дорослі рішення, але не завжди при цьому вони мають гарний приклад і не у достатній мірі можуть оцінювати справжні ризики дорослого життя.

Об'єктивна недоступність для підлітка легітимних можливостей задоволення потреб або досягнення успіху може бути пов'язана з малозабезпеченістю його сім'ї, відсутністю в неї належних матеріально-побутових умов існування, низьким соціальним статусом сім'ї та її належністю до соціально-виключених категорій; низьким статусом підлітка у формальній і неформальній групах, низькою успішністю навчання, обмеженим колом спілкування, недоступністю для підлітка умов здорового проведення дозвілля й відпочинку.

Суб'єктивна нездатність підлітка скористатися наявними можливостями може бути викликана низьким рівнем його знань та навчальних навичок, недостатньою сформованістю в нього життєвих компетенцій, відсутністю вмінь уникати або долати складні ситуації, дезадаптивними

психологічними рисами, розладами особистості, адикціями, неадекватною самооцінкою.

Готовність неповнолітнього до вчинення протиправних дій може бути зумовлена його асоціальними ціннісними орієнтаціями, участю в делінквентних або асоціальних угрупованнях, прихильністю до них або орієнтацією на прийняті в таких групах норми поведінки, сформованою мотивацією протиправної поведінки (бажанням таким чином отримати винагороду, усунути перешкоди, покарати супротивника тощо), неусвідомленим потягом до руйнування та саморуйнування, високим рівнем особистісної агресивності, сформованістю стереотипів та наявністю навичок кримінальної або агресивної поведінки [12, 56-106].

Тому ми маємо таку ситуацію з поширення правопорушень серед дітей цієї вікової групи.

Щодо ситуації з неповнолітніми особами, які на момент вчинення правопорушення не досягли 16-річного віку, тобто мають 13-15 років, то в цілому їх кількість становить у 2011 році 10 дітей, у 2012 році – 14 і у 2013 році – 19 дітей. Як бачимо у цьому випадку негативну тенденцію до збільшення числа неповнолітніх правопорушників віком 13-15 років.

Окрім того, відповідно до статистичних даних, кількість дівчат, які вчинили правопорушення, у 2011 році становила 2 особи, у 2012 році – 4 особи і в 2013 році – 5 осіб, тобто відзначаємо збільшення з кожним наступним роком числа неповнолітніх дівчат, які порушують правові норми у суспільстві. Щодо ситуації з хлопцями, то маємо наступну картину: у 2011 році кількість неповнолітніх юнаків, які здійснили правопорушення становить 51 особу, у 2012 році – 45 осіб, у 2013 році – 46 осіб, тобто спостерігається певне коливання кількості від зменшення до збільшення, але дані показники свідчать про поширення злочинності серед неповнолітніх осіб.

Далі наведемо перелік типів правопорушень, що скоюють неповнолітні, а також наведемо статистичні дані по ним:

– *Стаття 178, частина 1* – Розпивання пива, алкогольних напоїв у громадських місцях (у 2011 році було складено протоколи за участю 19 дітей, які не досягли повноліття, у 2012 році це число знизилося до 15 осіб, у 2013 році їх кількість налічувала 17 осіб);

– *Стаття 175, частина 1* – Куріння тютюнових виробів у громадських місцях (у 2011 році було затримано 12 неповнолітніх правопорушників, у 2012 році – 10 осіб, у 2013 році – 9 осіб);

– *Стаття 130, частина 1* – Керування транспортними засобами у стані сп'яніння (у 2011 році було складено протоколи 9 правопорушникам, які не досягли повнолітнього віку, у 2012 році – 11 особам, у 2013 році цей показник збільшився до 14 осіб);

– *Стаття 51, частина 1* – Дрібне викрадення чужого майна шляхом крадіжки, шахрайства, привласнювання чи розтрачання (у 2011 році 5 правопорушників, які не досягли 18-річного віку, у 2012 році – 3 неповнолітніх особи, у 2013 році – 3 правопорушники);

– *Стаття 173* – Дрібне хуліганство (у 2011 році було складено протоколи за участю 7 неповнолітніх правопорушників, у 2012 році – 8 осіб, у 2013 році – 5 осіб, які не досягли повноліття);

– *Стаття 185, частина 1* – Таємне викрадення чужого майна (крадіжка) (у 2011 році була затримана 1 неповнолітня дитина, у 2012 році – 2 особи, які не досягли 18-річного віку, у 2013 році – 3 особи).

Проаналізувавши отримані дані, можна зробити висновок, що найпоширенішими адміністративними правопорушеннями серед неповнолітніх дітей, віком від 13 до 17 років є: розпивання пива (крім безалкогольного), алкогольних, слабоалкогольних напоїв; куріння тютюнових виробів у місцях, де це заборонено законом; керування транспортними засобами особами в стані сп'яніння; дрібне хуліганство; дрібне викрадення чужого майна шляхом крадіжки, шахрайства, привласнення чи розтрати; а найпоширенішим правопорушенням кримінального характеру є таємне викрадення чужого майна (крадіжка).

Наступний етап нашої роботи полягав у тому, щоб проаналізувати стан поширення деліквентної поведінки серед підлітків шкіл міста Носівки та Носівського району. Для цього необхідна інформація про кількість учнів, які перебувають на внутрішньошкільному обліку.

Постановка учнів на внутрішньошкільний облік загальноосвітнього та професійно-технічного навчальних закладів, спрямована на удосконалення роботи по профілактиці правопорушень, посилення соціального і правового захисту дітей, створенню системи роботи з учнями, які вчинили злочин або схильні до їх вчинення.

Постановка на внутрішньошкільний облік носить виключно профілактичний характер та є підставою для проведення індивідуальної профілактичної роботи в межах компетенції навчального закладу, яка регламентується Конституцією України, Законами України "Про освіту", "Про загальну середню освіту", Конвенцією ООН про права дитини, Примірним положенням про загальноосвітній навчальний заклад (затвердженим Постановою Кабінету Міністрів від 27 серпня 2010 р. № 778), Примірним статутом загальноосвітнього навчального закладу (затвердженим наказом Міністерства освіти і науки від 29 квітня 2002 р. № 284), Примірним положенням про раду загальноосвітнього навчального закладу затвердженим наказом Міністерства освіти і науки від 27 березня 2001 р. № 159.

Підставою для постановки на внутрішньошкільний облік може вважатися:

- невідвідування або систематичні пропуски навчальних занять без поважних причин;
- неодноразове порушення Статуту школи, систематичне невиконання домашніх завдань, відмова від роботи та порушення дисципліни на уроках;
- жорстока поведінка, рукоприкладство по відношенню до інших неповнолітніх, в тому числі бійки, що привели до тілесних ушкоджень;
- знущання над учнями іншої національності, віросповідання, расової приналежності (порушення Конвенції ООН про права дитини);
- вчинення злочину, яке несе за собою притягнення неповнолітнього до відповідальності;
- вживання алкоголю, паління.

З цією метою ми звернулися до методиста районного методичного кабінету Носівського відділу освіти, відповідального за соціально-психологічну службу, з проханням надати нам дану інформацію за 3 останні роки: у 2011-2012 навчальному році загальна кількість учнів шкіл Носівського району, які перебувають на внутрішньошкільному обліку правопорушників, становила 46 дітей, у 2012-2013 навчальному році кількість дітей, що мають схильність до деліквентної поведінки, збільшилася до 51 учня, а у 2013-2014 навчальному році становить 56 дітей, які перебувають на внутрішньошкільному обліку правопорушників. Тобто можна зробити висновок про те, що кількість учнів, схильних до деліквентної поведінки, з кожним наступним роком зростає, що свідчить про неефективність і недостатність здійснюваної профілактичної роботи з запобігання поширення правопорушень серед учнів ЗНЗ.

Висновок. Таким чином, можемо зробити висновок про те, що кількість неповнолітніх правопорушників щорічно зростає. Це, на нашу думку, свідчить про недостатню ефективність здійснюваних заходів щодо профілактики деліквентної поведінки. Відповідно детального вивчення в межах соціальної педагогіки потребують: причини та фактори, що зумовлюють даний вид девіацій, зміст форм та методів профілактичної роботи в умовах ЗНЗ тощо.

Список використаних джерел

1. Васильківська І. П. Правові основи запобігання злочинності неповнолітніх в Україні / І. П. Васильківська // Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр. – 2002. – Вип. 18. – С. 286–289.
2. Воспитание трудного ребенка : Дети с девиантным поведением: [учеб.-метод. пособ.; под ред. М. И. Рожкова]. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 140 с.

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОСТОРОВИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ З ПСИХОФІЗИЧНИМИ ВАДАМИ

Студентка III курсу групи СП-31 Гармаш Д.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Володченко Ж.М

У статті автор висвітлює особливості процесу формування просторових уявлень у дітей з психофізичними вадами в процесі практичної діяльності.

Постановка проблеми. Діти з психофізичними вадами потребують великої уваги та використання спеціальних методик розвитку розумових здібностей і реабілітації.

Основу загально трудових умінь і навичок, умінь самообслуговування і найпростіших практичних посильних дій складають зорові уявлення, просторова орієнтація, просторове бачення. Формування просторових уявлень є основою будь-якої трудової діяльності, необхідною умовою реабілітації дітей з психофізичними вадами до життя у суспільстві. Як показує досвід роботи з дітьми з психофізичними вадами, індивідуальна психокорекційна робота по навчанню дитини орієнтуватися у просторі, формуванню просторових уявлень є важливою опорою для осмислення дитиною простору навколишнього світу у якому вона живе.

Метою статті є дослідження процесу формування просторових уявлень у дітей з психофізичними вадами.

Виклад основного матеріалу:

У різні періоди проблему формування просторових уявлень досліджували психологи, дефектологи, дидакти. Значний внесок у дослідження цієї проблеми внесли: Б.Ананьєв, Т.Бауер, Л.Виготський, Г.Костюк, О.Леонтьєв, Ж.Піаже, Л.Рубінштейн, І.Якиманська, В.Синьов та ін.

Як показує досвід роботи з дітьми з психофізичними вадами формування просторових уявлень має бути основою при організації навально пізнавальних ігрових занять в підготовчий період і продовжуватись протягом всього періоду навчання дітей. Постійна індивідуальна психофізична корекційна робота допомагає дитині поступово опановувати як загально трудовими уміннями і навичками, так і активізувати природні нахили, задатки, навчитись розуміти завдання які їм пропонують та виконувати їх за зразком. Потреба у діяльності, увазі до себе, в постійній підтримці заохоченні, новизні завдання, його доступності, посильності має обов'язково задовольнятися. Всі завдання мають бути посильні, цікаві, зрозумілі. Найбільш складним і відповідальним є підготовчий період до цілеспрямованого навчання дітей. Постійна копітка індивідуальна робота з

дітьми, дуже повільно, але дає результати. Всі поняття в цей період мають формуватись з опорою на зорові образи, навколишній світ, на зрозуміле, близьке дитині одночасно з розвитком мовлення, накопичення термінології.

Активізація пізнавальних можливостей дітей через конкретні дії, ігрову діяльність стимулює позитивні емоції, сприяє емоційному сприйняттю навколишнього світу. Основою практичної діяльності є просторові уявлення, просторова орієнтація які важливо постійно збагачувати, розширювати, поглиблювати. З метою психотерапії доцільно використовувати класичні музикальні твори коли діти займаються саморобками, конструювання, аплікацією тощо. У будинку-інтернаті всі заняття, що проводяться повинні враховувати обов'язково лікувальний аспект. Фізкультхвилинки, ритміку доцільно використовувати для розвитку просторової орієнтації, осмислення уявлень про лічбу та математичних операцій дій, понять.

Практична діяльність дає змогу дитині проявити свої природні задатки, відчувати насолоду від результату, власних зусиль, дій. Значне місце у діяльності дітей відіграє малювання, аплікації, ліплення із пластиліну тощо.

Формування просторових уявлень в нашому дослідженні проводилось у таких напрямках:

- накопичення запасу ПУ;
- вироблення навичок просторової орієнтації;
- розпізнавання форми предметів, об'єднання їх у групи;
- порівняння предметів за певними ознаками та об'єднання їх у групи;
- запам'ятовування слова, терміну з опорою на навколишній світ та його використання одночасно з предметом, дією, ознакою;
- визначення довжини відстані, величини предмета (окомірна оцінка);

За результатами проведених нами досліджень ми робимо наступні висновки:

1. Формування просторових уявлень має бути систематичним, послідовним і цілеспрямованим;

2. Перші просторові уявлення важливо формувати у повсякденному житті (спальні, ідеальні, ігрові кімнати, під час прогулянок) де вихователі постійно коментують дитині (хто це?, що це? де? Якої форми? Якої величини? На якій відстані? тощо);

3. Ігрова діяльність має стати засобом накопичення запасу просторових уявлень, їх уточнення, збагачення, розширення;

4. Робота з кожною дитиною має бути індивідуальною, враховувати рівень пізнавальних можливостей мозку, рівнем накопиченого досвіду;

5. Діагностика і корекція просторових уявлень має проводитись за спеціально розробленими методиками через постійну як ігрову так і практичну діяльність повсякденного життя;

6. Середовище у якому проживає дитина має викликати у неї позитивні емоції (оформлення спальні, їдальні, ігрової кімнати, коридорів, території біля будинку-інтернату, створювати атмосферу доброзичливості і тепла);

7. Діяльність дитини має постійно заохочуватись, позитивно оцінюватись, урізноманітнюватись посильними цікавими ігровими завданнями.

Список використаної літератури:

1. Бастун Н. Концепція спеціальної освіти дітей з помірною, важкою та глибокою розумовою відсталістю / Н. Бастун, К. Журавель, Т. Куценко, Л. Пінчукова. – К., 2003.

2. Єременко І.Г. Основи спеціальної дидактики / І.Г Єременко. – К., 1986.

3. Катаева А.А. Дошкольная олигофренопедагогика / Катаева А.А. Стреблева Е.А. – М., 2001.

Булінг як різновид шкільного насилля

Студентка IV курсу групи СП-41 Герасимено Л.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Новгородський Р.Г.

У статті теоретично обґрунтовано актуальність проблеми булінгу як різновиду насильства над дітьми, охарактеризовано його ознаки.

Насильство, за визначенням світової спільноти, не лише ставить людину в залежне становище, а й принижує її гідність, наносить шкоду її психічному та фізичному здоров'ю, стає серйозною перепорою у подальшому житті.

Проблема насильства в Україні носить загальнодержавний характер, про що свідчить низка нормативно-правових документів зокрема Наказ МОН України від 01.02.2010 р. № 59 "Про вживання заходів щодо запобігання насильству над дітьми", Лист МОН України від 20.11.2008 р. № 1/9-759 "З метою попередження випадків застосування працівниками навчальних закладів фізичного насильства до неповнолітніх", Наказ від 30.12.10 №1312 "Про затвердження плану заходів щодо реалізації Національної кампанії "Стоп насильству!" на період до 2015 року", Закон

України "Про попередження насильства в сім'ї" 15 листопада 2001 року № 279-III та ін. [3; 6]

Водночас проблема насильства була й залишається складною для дослідження серед науковців у різних галузях науки, зокрема у педагогічній сфері Ю.Антонян, М.Асанова, В.Боровик, Л.Волинець, Ф.Думко, М.Казакіна, А.Капська, В.Караковський, В.Ковальов, Г.Лактіонова, В.Моралов, В.Оржеховська, П.Пономаренко, В.Сатиров, С.Тадіян, Т.Федорченко, В.Фуркало, Н.Щербак.

Тому, нами за **мету даної статті** було поставлено – теоретично обґрунтувати булінг як різновид шкільного насилля над дітьми. **Завдання** – охарактеризувати провідні ознаки булінгу як шкільного насилля.

Відомо, що офіційна статистика не відображає повної картини соціальних явищ, особливо коли мова йде про випадки насильства у школі. Шкільна адміністрація побоюється нашкодити репутації школи, повернути до себе небажану увагу, учні мовчать через побоювання нових переслідувань, страху, що всі дізнаються про знущання над ними, отже виявити дійсний розмах цього негативного явища є вкрай складним завданням.

Булінг – достатньо нове поняття не тільки в соціальній педагогіці, але і у житті сучасної людини загалом. Із повсякденного визначення це слово перетворилося у міжнародний термін і містить у собі низку соціальних, психологічних, юридичних і педагогічних проблем. І хоча слово для нас це нове, явище, яке воно визначає, на жаль, нам добре відоме, і є однією із актуальних проблем сучасності, яка потребує ретельного вивчення, однак відсутність достатньої інформації про булінг є перешкодою для розв'язання цієї важливої проблеми.

У перекладі з англійської булінг (bullying) означає цькування, залякування, третирування. У зв'язку з тим, що проблема булінгу залишається малодослідженою, досі немає чіткого наукового визначення цього терміну. Саме поняття булінгу розуміється окремими авторами по-різному і дається різна класифікація його видів [7; 8].

Корисними є напрацювання таких дослідників, як Д. Лейн, І. Н. Кон, І. Бердишев та ін. На жаль, в Україні майже немає публікацій на цю актуальну тему, і не тому, що цієї проблеми не існує, а тому, що їй не приділяється достатньої уваги. Тому всі дослідження, що проводяться у цій області, заслуговують уваги і підтримки, як з боку громадськості, так і з боку вчених, педагогів, державних службовців, що працюють на ниві освіти [1, с.75-83].

Отже, булінгом можна вважати навмисне, що не носить характеру самозахисту, довготривале (повторюване) фізичне чи психологічне насильство з боку індивіда чи групи, які мають певні переваги (фізичні, психологічні, адміністративні тощо) стосовно індивіда, і що відбу-

вається переважно в організованих колективах з певною особистою метою (наприклад, бажання заслужити авторитет у бажаних осіб).

Виходячи з визначення можемо виділити такі ознаки булінгу:

- здійснюється навмисно;
- не носить характеру самозахисту;
- є не окремим актом, а тривалим (таким, що повторюється) процесом;
- спричиняє фізичну чи психологічну шкоду жертві;
- суб'єкт булінгу (булер) – має певні переваги;
- відбувається переважно в організованих колективах;
- здійснюється з певною особистою метою.

Булінг – це у кожному разі насильство, але не всяке насильство є булінгом (наприклад, тероризм не є булінгом). Булінг є різновидом насильства, і, у свою чергу, теж може виражатися по-різному, тобто має свої види. Оскільки ми зазначили, що булінг переважно має місце в організованих колективах, виділивши основні соціальні організації, де теоретично він може мати місце, спробуємо поділити булінг на основні види. Це:

- булінг у школі;
- булінг на робочому місці;
- булінг в армії ("дідівщина");
- кібербулінг (насильство в інформаційному просторі).

Звичайно, прояви булінгу можуть відбуватися і в інших більш-менш організованих колективах.

Шкільний булінг – це навмисне, що не носить характеру самозахисту, довготривале (повторюване) фізичне чи психологічне насильство з боку індивіда чи групи, які мають певні переваги (фізичні, психологічні, адміністративні тощо) стосовно індивіда, і що відбувається у шкільному середовищі або у зв'язку з ним з певною особистою метою. Щодо форм, яких набуває шкільне насильство, у різних дослідників цього явища існують певні розбіжності. Так, Д. Лейн розподіляє фізичне та психічне насильство; І.Бердишев стверджує про існування словесного, поведінкового і власне агресивного булінгу, з фізичним насильством [1, с.75-83].

Шкільний булінг доцільно поділити на два основні види:

1. *Фізичний шкільний булінг* – умисні штовхання, пирхання, стусани, удари, нанесення побоїв, тілесних ушкоджень та ін.;

- *сексуальний булінг* є підвидом фізичного (дії сексуального характеру).

2. *Психологічний шкільний булінг* – насильство, пов'язане з дією на психіку, що наносить психологічну травму шляхом словесних образ або

погроз, переслідування, залякування, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість. До цієї форми булінгу можна віднести:

- *вербальний булінг*, де знаряддям слугує голос (образливе ім'я, з яким постійно звертаються до жертви, обзивання, дражніння, зведення наклепів, поширення образливих чуток та ін.);

- *образливі жести або дії* (наприклад, плювки в жертву або в її напрямку);

- *залякування* (використання агресивної мови тіла й інтонації голосу для змушення дитини робити чи не робити щось);

- *ізоляція* (жертва навмисно ізолюється, виганяється чи ігнорується частиною або всім класом);

- *вимагання* (у дитини вимагають гроші, їжу, інші речі, примушують щось вкрасти);

- *пошкодження та інші дії з майном* (пошкодження, викрадення, ховання особистих речей жертви);

- *шкільний кібербулінг* – пригноблення за допомогою цифрових технологій (мобільних телефонів, Інтернету, інших електронних пристроїв). Приклади кібербулінгу: створення сайтів, де публікуються такі, що компрометують чи ображають дитину, матеріали; пересилання за допомогою Інтернету чи мобільного телефону неоднозначних зображень і фотографій; відправлення багато численних електронних повідомлень агресивного характеру ті ін. Це все здатне нанести дитині величезну психологічну травму [1, с.81-83].

Іноді учні навмисно здійснюють акт насильства, щоб зняти його на відеокамеру і потім розмістити цей матеріал в Інтернеті. Посилання на це відео відправляється всім знайомим і незнайомим особам, а також жертві. Раніше подібні знущання були локальною проблемою. Тобто дитина, над якою знущалися, могла перевестися до іншої школи чи переїхати до іншого міста, де ні її саму ніхто не знає, і про факти знущання над нею теж не відомо. Тепер же, в еру інформаційних технологій, коли зняте про нього викладене в Інтернеті відео не знає меж у часі і просторі, дитині здається, що про нього і про його сором знає весь світ, тим паче, що жертва кібербулінгу може подивитися кількість переглядів цього відеоролика в Інтернеті. Для дитини це дуже серйозний удар.

Таким чином, можемо зазначити, що проблема насильства у школі над учнями потребує пильної уваги з боку і науковості, і громадськості, оскільки система взаємовідносин у школі вкрай важлива для подальшого становлення дитини і підлітка, ситуація у школі багато у чому детермінує подальший розвиток учнів і формування якостей особистості. Засвоївши певні стереотипи поведінки, наприклад, поведінку "жертви" чи "насильника", школяр може їх наслідувати і в дорослому житті.

Використана література

1. Беженар Г. Булінг: підліткове насильство в школі / Г.Беженар // Школа. – №2 (74). – 2012. – С.75-83.
2. Гобод І. Попередження насильства серед дітей та учнівської молоді // Психологічна служба школи. – 2012. – N 1. – С. 48-55.
3. З метою попередження випадків застосування працівниками навчальних закладів фізичного насильства до неповнолітніх: Лист МОН України від 20.11.2008 р. № 1/9-759 // Практика управління закладом освіти. – 2009. – N 1. – С. 85.
4. Кіричевська Є.В. Насильство в загальноосвітніх навчальних закладах: стратегії подолання // Практична психологія та соціальна робота. – 2010. – N 8. – С. 4-10.
5. Лэйн Д. Школьная травля (буллинг) / Д. Лэйн // Детская и подростковая психотерапия / под ред. Д. Лэйна, Э. Миллера. – СПб. : Питер, 2001. – С. 240–276.
6. Про вживання заходів щодо запобігання насильству над дітьми: Наказ МОН України від 01.02.2010 р. № 59 // Інформаційний збірник МОН України. – 2010. – N 7-8. – С. 55-57.
7. www.bullying.org
8. www.bullyonline.org

Особливості формування професійної орієнтації учнів ліцею як соціально-педагогічна проблема

Студентка III курсу групи СП-31 Гордієнко А.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Борисюк С. О.

У статті висвітлюються результати емпіричного дослідження щодо розвитку особистісних характеристик та їх спрямованостей у ліцеїстів, які вибиратимуть у майбутньому професії педагогічного спрямування.

Соціально-економічні зміни, які відбуваються у зв'язку з розбудовою державності суверенної України, особливості запиту на робочу силу та її використання в умовах ринкових відносин, становлення різних форм власності, конкуренції і безробіття, підсилюють необхідність компетентної професійної орієнтації молоді. Вирішальна роль у професійній орієнтації молоді належить сучасній школі, особливо шкільній психологічній службі, а також різним соціально-психологічним службам, консультативним центрам, які останнім часом почали функціонувати в Україні.

Соціально-економічна ситуація, що склалася сьогодні в Україні, вимагає від суспільства виходу на арену спеціаліста нового типу. Основні його риси високий професіоналізм, компетентність. Ця людина повинна глибоко усвідомлювати задачі. Що стоять перед нею, вміти підходити до них з інтересом, творчо. Невід'ємними її рисами мають бути чесність, вимогливість і принциповість, самокритичність, готовність брати відповідальність на себе, вміння і бажання працювати по-новому [5].

Чим краще і організованіше буде вестись робота з проблем проф-орієнтації молоді, тим більше висококваліфікованих молодих спеціалістів одержить народне господарство України. Профорієнтація передбачає надання повного обсягу знань про професію та можливості їх здобуття, допомога молоді визначити свої інтереси, нахили та індивідуальні особливості, сприяти підвищенню конкурентоспроможності працівника на ринку праці.

Вибір професії – складний і довгий мотиваційний процес: адже від правильного вибору професії залежить задоволеність людини своїм життям. Тому актуальним, на наш погляд, є вивчення професійного розвитку особистості, розглядаючи людину як суб'єкт професійної діяльності в діапазоні його професійного становлення і розвитку.

Особливу значущість набуває вивчення професійного становлення в юнацькому віці і, насамперед, стрижневої проблеми – особистості юнака як суб'єкта творчого саморозвитку, самовизначення і самопізнання в професійній діяльності [2].

Професійне становлення, розвиток професійного потенціалу особистості, формування суб'єкта творчого саморозвитку в юності повинні бути свідомо організованими процесами. Студентський вік є сенситивним для професійного становлення. Вибір професії – це не одномірний акт, а процес, який складається з низки етапів, тривалість яких залежить від зовнішніх умов і індивідуальних особливостей суб'єкта вибору професії.

Тому є більш очевидним, що сучасні дослідження повинні проводитись комплексно, в більш широкому соціально-особистісному контексті. Особливу цінність набувають дослідження представників різних професій як особистостей зі своїми індивідуальними планами розвитку, життєвим досвідом, перспективами, проблемами, етапами і кризами внутрішнього росту.

Існують різні варіанти визначення поняття "вибору професії", однак всі вони зводяться до того, що професійне самовизначення представляє собою вибір, який здійснюється у результаті аналізу внутрішніх ресурсів суб'єкта і співвідноситься з вимогами професії. Зміст даного визначення висвітлює двобічність явища вибору професії: з одного боку, той, хто вибирає (суб'єкт вибору), з іншого боку – те, що вибирають (об'єкт вибору).

І суб'єкт і об'єкт характеризуються, величезним набором характеристик, що і вказує на неоднозначність явища вибору професії [3].

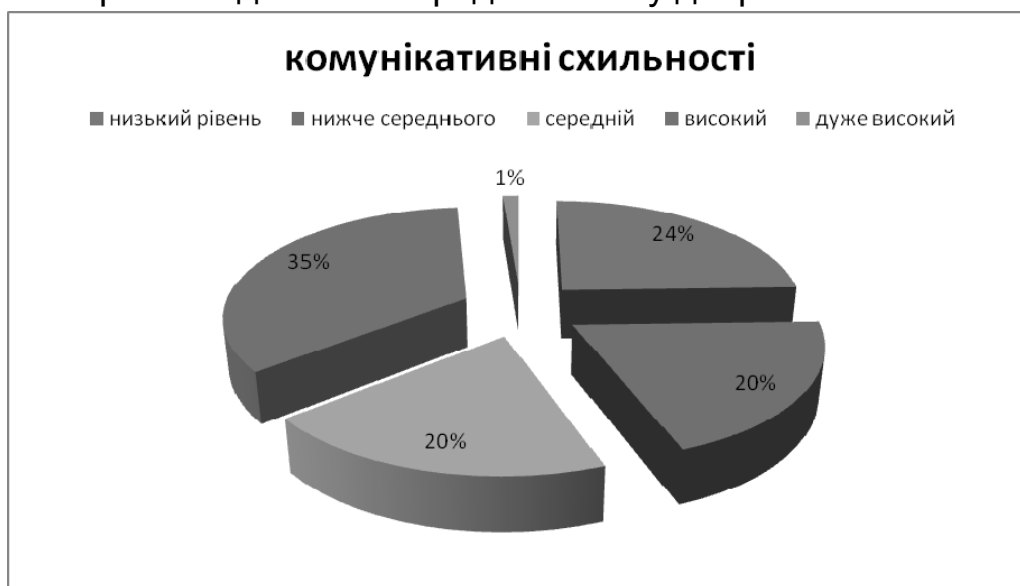
Зважаючи на вище викладені теоретичні позиції щодо професійного вибору молодшої людини, ми поставили за мету – вивчити, які особисті характеристики та спрямованості переважають у тих учнів педагогічного ліцею, які вибиратимуть у майбутньому професії педагогічного спрямування.

Дослідження проводилось в Ніжинському обласному педагогічному ліцеї Ніжинської міської ради при НДУ імені Миколи Гоголя, і охоплювало класи I курсу іноземних мов, II курсу фізико-математичних та I курс української філології. Вибірка становила 72 досліджуваних: 27 учнів – клас іноземних мов, 26 учнів – клас фізико-математичний, 19 учнів – клас української філології. У ході дослідження було використано методика Е.А.Клімова на визначення типу професії, методика "Здатність до емпатії" та методика виявлення "Комунікативних та організаторських здібностей" [1].

Аналізуючи результати методики Е.А.Клімова на визначення типу професії, ми визначили відсоток типів професій, які притаманні ліцеїстам. А саме: людина-техніка – 11,11%; людина-знакова система – 7,40%; людина-природа – 11,11%; людина-людина – 33,33%; людина-художній образ – 62,96%. Таким чином, у ліцеїстів переважає такий тип професій як "людина-людина".

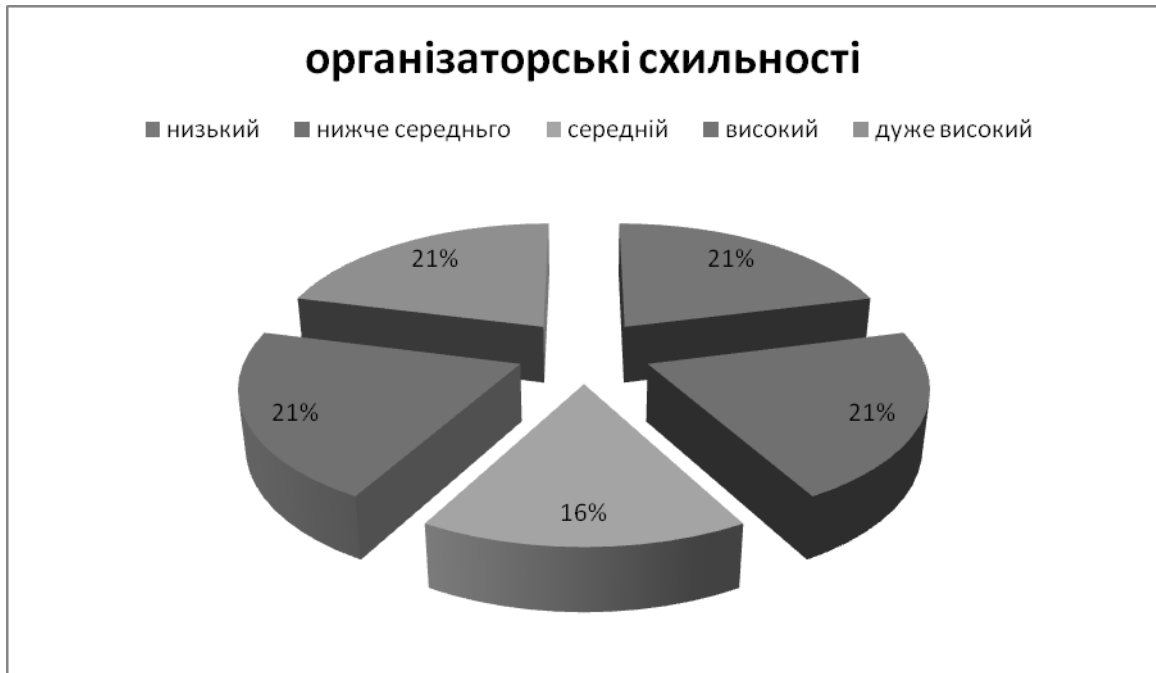
Результати вивчення ліцеїстів за методикою "Здатність до емпатії" свідчать про те, що в учнів переважає нормальний рівень емпатійності – 74%; високий рівень – 15%; низький рівень – 11%.

Результати вивчення учнів ліцею щодо рівня розвитку комунікативних та організаторських здібностей представлені у діаграмах 1 і 2.

Діаграма -1

Аналізуючи результати проведеної методики на виявлення "Комунікативних та організаторських здібностей", бачимо, що до низького рівня розвитку комунікативних здібностей відносяться – 24%; нижче середнього – 20%; середній рівень – 20%; високий рівень – 35%; дуже високий рівень – 1 учнів, тобто – 4,7%. Таким чином можна стверджувати, що у досліджуваних переважає високий рівень комунікативних здібностей, що позитивно впливатиме на виконання професійних обов'язків у системі "людина-людина".

Діаграма-2

Аналізуючи методику на виявлення "Комунікативних та організаторських здібностей", а саме у організаторських, ми визначили, що до низького рівня відносяться 21%; нижче середнього – 21%; середній рівень – 16%; високий рівень – 21%; дуже високий рівень – 21%. Таким чином можна стверджувати, що у класі переважає декілька рівнів організаторських здібностей. а саме низький, нижче середнього, високий та дуже високий рівень, що в подальшому може вплинути на вибір професії та навчання в цілому.

Таким чином, результати проведеного дослідження підтвердили, що професійне самовизначення як самостійне і незалежне визначення життєвої перспективи та вибір майбутньої професії є найважливішими завданнями розвитку особистісного розвитку учнів педагогічного ліцею.

Використана література:

1. Балл Г. Психолого-педагогічні засади професійної орієнтації школярів. Професійна діагностика: Метод. посіб. / упоряд. Л. Шелестова. – К. : Шк. світ, 2006. – 128 с.
2. Кравченко І., Морев О. Використання засобів професіографії при вивченні школярами педагогічних професій. Професійна діагностика: Метод. посіб / упоряд. Л. Шелестова. – К. : Шк. світ, 2006. – 128 с.
3. Моїсеєнко К. Професійна діяльність соціального педагога: Методичний посібник / К.Моїсеєнко. – К. : Шкільний світ, 2009. – 120 с.
4. Овчарова Р. В. Справочная книга школьного психолога / Р. В. Овчарова. – 2-е изд., дораб. – М. : Просвещение, 1996. – 352 с.
5. Шайкова А. Профорієнтація як передумова ефективного професійного розвитку майбутнього спеціаліста / А. Шайкова // Професійне становлення: проблеми і перспективи: Матеріали V міжнародної науково – практичної конференції. – Хмельницький, 2009. – С. 236–238.

Формування відповідального ставлення старшокласників до сімейно-шлюбних стосунків як соціально-педагогічна проблема

*Студентка IV курсу групи СП 41 Дорошенко В. В.
Науковий керівник: кан. пед. наук, доц. Хлєбїк С.Р.*

У статті проаналізовано різні підходи до трактування поняття "відповідальності", в контексті цього розкрито прояви відповідального ставлення до шлюбно-сімейних відносин у старшокласників.

Актуальність досліджень у царині сімейної проблематики зумовлена загальною кризою сім'ї. Тому стає об'єктом наукових досліджень соціологів, демографів, психологів, соціальних педагогів. Ця криза є доволі поширеною. Вона засвідчується як у кількісних (зменшення показників народжуваності дітей, значна кількість розлучень, проблемних сімей), так і якісних показниках (трансформація суспільних та сімейних цінностей, ослаблення виховної функції сім'ї, психологічні проблеми членів сім'ї тощо).

Формування відповідального ставлення до сімейно-шлюбних стосунків у старшокласників є складовою соціально-педагогічної діяльності фахівця ЗОШ і спрямоване на соціальне формування особистості і її самореалізацію в сімейно-шлюбних стосунках.

Формування відповідального ставлення до сімейного життя є однією з найважливіших проблем сьогодення в соціальному формуванні та розвитку особистості.

На сьогоднішній день, проблеми функціонування сім'ї, зокрема відповідального ставлення молоді до сімейно шлюбних стосунків досліджували соціологи, демографи, юристи, психологи та соціальні педагоги.

Проблема психологічної готовності молоді до шлюбу знайшло своє відображення у роботах П.П. Блонського, В.М. Бизової, О.Б. Кізь, Г.А. Кошонько, П.А. Решетова, І.В. Дубровіної та ін..

Підготовка молоді до сімейного життя, виховання відповідального ставлення юнаків та дівчат до сімейно шлюбних стосунків була об'єктом дослідження та практичної роботи А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинського, Є.І. Зрітневої, та ін. Формування якостей майбутнього сім'янина як аспект соціального формування особистості було представлено в працях В.Н. Вершиніна, І.Д. Зверевої, В.А. Кан-Каліка, О.Є. Леванова, Л.М. Панкової, В.О. Сисенка та ін.. Психолого-педагогічні основи підготовки учнів до сімейного життя вивчалися І.Л. Арабовим, В.І. Барським, Н.С. Верешагіною та ін. [4].

Цікаві дослідження В.П. Кравця в яких зафіксовано такі факти, що 75% шлюбів розпадається саме через неготовність та безвідповідальне ставлення молоді до сімейного життя. Зважаючи на це, в його роботах було теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено модель підготовки молоді до сімейного життя на засадах психологічних основ статевого дошлюбного виховання, визначено педагогічні умови її реалізації в системі на навчально-виховної діяльності школи та сім'ї [6].

Психолог С.В.Ковальов, наголошував на тому, що вихідним моментом у потребі формування готовності та відповідального ставлення до сімейного життя в юнацькому віці є діяльнісне розуміння суспільної значущості своїх дій, певних обов'язків одних перед іншими, відповідальності, за сім'ю та дітей, добровільне прийняття невідворотних у сімейному житті клопотів та обмежень особистісної свободи [2].

Існує багато визначень поняття "відповідальність". Відповідальність – це покладений на когось або взятий на себе обов'язок відповідати за певну ділянку роботи, справу, за чийсь дії, вчинки, слова [3].

Відповідальність – особливий мотив людських вчинків, в основу розвитку яких покладено лише відповідальні вчинки, з яких утворюється суспільна моральна система. Усі інші чинники внаслідок втрати своїх ідеальних складників не сприяють моральному розвитку особистості і суспільства загалом. Відповідальність виявляється лише у вільних вчинках і діях особистості, це вже її не глибинне в вершинне а вершинне утворення, духовний апогей. Цю якість цілком правомірно вважають специфічним

узагальненим утворенням, яке характеризується моральною значущістю. У цьому разі йдеться про морально відповідальне існування людини або її моральну відповідальність [1].

У соціально-психологічному аспекті відповідальність трактується як соціально-вольова здатність, що відображає ставлення особистості до суспільства, природи, праці, колективу, до себе; полягає в усвідомленні і виконанні рольових обов'язав відповідно моральним цінностям, нормам поведінки і як соціально-психологічний феномен зумовлено рівнем розвитку соціальної групи, її соціальний статус.

Відомий психолог С.Л. Рубінштейн показував, що сутність відповідальності полягає в усвідомленні необхідності. Відповідальна людина узгоджує свої інтереси бажання з суспільними нормами. Відповідальність характеризується як важлива властивість особистості у її багатогранному зв'язку з іншими моральними і вольовими якостями, гармонічному поєднанні зовнішнього і внутрішнього. Як відомо, характерною особливістю самосвідомості особистості є потреба брати на себе відповідальність за свої вчинки [7].

К.К. Муздибаєв описав прояви відповідальності у різноманітних життєвих ситуаціях, розрив взаємозв'язок психічного стану тривоги і відповідальності, він вважає, що тривога зумовлена почуттям відповідальності за справу; абсолютна відсутність стурбованості за справу свідчить про нерозривне почуття відповідальності [7].

Т.Ф. Алексєєнко обґрунтовує поняття "відповідальності", як категорію етики, права, що відображає соціальне і морально-правове ставлення особистості до суспільства та окремих його представників.

"Відповідальність" – це поняття філософсько-педагогічного змісту, яке характеризує соціальний суб'єкт під кутом зору виконання ним соціальних, правових чи моральних вимог; здатність особистості зрозуміти відповідність результатів своїх дій поставленим цілям, прийнятим нормам і правилам, в результаті чого виникає почуття співпричетності із загальною справою, а при невідповідності – почуття сорому, провини, невиконаного обов'язку, бажання виправитися; покладений на когось або взятий на себе обов'язок виконувати певну ділянку роботи, справу [5, с.75].

І.Д. Зверева, трактує "відповідальність", як рису, яка концентрує усвідомлений особистістю суспільно значущий обов'язок, повинність у здійсненні морального вчинку. Через відповідальність особистості відбувається процес наповнення змістовно важливого повинністю. До всього суспільно значущого має виникнути ставлення повинності. І.Д. Зверева, зазначає, що відповідальність єдиний критерій оцінки людиною різноманітних соціальних і природніх явищ та подій. Часто її оцінка не збігається з тією, яка визнана групою чи ширшим суспільним загалом.

Відповідальна особистість не тільки з максимальною об'єктивністю оцінює події і явища а й сама є ініціатором та інтенсивно створює їх у межах суб'єктивних цінностей. Відповідальність тут виступає вищою внутрішньою визначальною формою активності суб'єкта, яка спричиняє його поведінку і діяльність [5].

Власна відповідальність – здійснюється у різній формі контроль особистості над собою з позиції виконання прийнятних і правових норм і моральних обов'язків, даних обіцянок.

Отже, відповідальне ставлення – це характер поведінки з іншими людьми, який базується на взятому на себе зобов'язанні, розуміння цінності іншого. Реалізація в різних соціальних контекстах: відповідальності батьків за дітей, відповідальність за якісне доручення справи, відповідальність школярів за результат навчання та ін. [6].

Відповідальне ставлення до сімейно-шлюбних відносин передбачає:

- здатність особистості формулювати свої обов'язки та виконувати їх, враховуючи думку інших членів сім'ї ;

- розуміння й усвідомлення необхідності виконання сімейних функцій та обов'язків;

- уміння зіставити особисті інтереси з інтересами сім'ї;

У старшому шкільному віці воно виявляється:

- в розумінні змісту моральних, етичних, правових норм поведінки та діяльності, їх значення для саморозвитку, успішного функціонування їхньої майбутньої сім'ї;

- в мотивації виконання ними сімейних обов'язків;

- в емоційно-вольовий сфері, тобто у вмінні визначати мету діяльності, аналізувати умови і обирати засоби її досягнення, контролювати і коректувати отриманий результат, що виявляється в організованості особистості, здатності мобілізувати внутрішні потенції і супроводжується такими почуттями й емоційними станами як задоволення від справи, співчуття, бажання допомогти іншим членам сім'ї;

- в діяльнісно-поведінковий виявляється у готовності особистості до здійснення усвідомленого вибору певної поведінки, що передбачає здатність свідомо регулювати власну поведінку відповідно до інтеріоризованих (особистісно-значущих) норм, моральних переконань, цінностей, вміння гнучко реагувати на мінливість ситуації.

Відповідальне ставлення до шлюбу охоплює формування ціннісного образу сім'ї, мотивації та установки на створення сім'ї, формування і розвиток якостей особистості, її знань, умінь та навичок, необхідних для успішного оволодіння роллю чоловіка та дружини. Узагальнення наукових підходів дає підстави для висновку, що проблема формування відповідального ставлення до сімейно-шлюбних стосунків є актуальною

саме в сучасних соціокультурних умовах та стає об'єктом дослідження провідних соціальних педагогів та психологів.

Список використаної літератури:

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. 2-ге видання / За заг. ред. проф. І.Д. Зверєвої. – Київ, Сімферополь: Універсум, 2013. – 536 с.
2. Ковалев С. В. Психология семейных отношений Текст. / С.В. Ковалев. М.: Педагогика, 1987. 159 с.
3. О.В. Зайчук, Н. М. Оніщенко "Теорія держави і права". Академічний курс: підручник / За редакцією О. В. Зайчука , Н. М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер , 2006. – 688 с.
4. Сидоренко А. В. Проблема психологічної готовності студентської молоді до сімейного життя // Теоретичні і прикладні проблеми психології, 2012, № 2(28), С. 269-274.
5. Соціальна педагогіка: словник-довідник / За заг. ред. Т.Ф. Алексеевко. – Вінниця: Планер – 2009. – 544 с.
6. Теоретичні засади підготовки молоді до майбутнього сімейного життя / Л. Яценко // Рідна школа. 2008. № 10.С. 51–54.
7. Рубинштейн С.Л. Основа общей психологи / Сергей Леонидович Рубинштейн. – Спб.: Питер, 2004. – 713 с.

Гендерні стереотипи сучасної української сім'ї та їх вплив на соціалізацію підростаючого покоління

Студентка IV курсу групи СП-41 Жадовець К. В.
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Володченко Ж.М.

У статті теоретично обґрунтована проблема гендерних стереотипів сучасної української сім'ї та їх впливу на життєдіяльність родини як соціального інституту, особистісну самореалізацію чоловіка та жінки.

Актуальність теми дослідження. Гендер та сім'ю як соціальні інститути не можна розглядати окремо, оскільки вони нерозривно взаємопов'язані. Традиційні гендерні ролі історично складались саме в сім'ї, а вже потім були винесені на ринок праці як переважно "жіночі" вихователь (вчитель, викладач, няня в дитячому садочку), годувальниця (кухар, офіціант) та інші функції з обслуговування первинних потреб членів сім'ї – або "чоловічі" професії (які передбачають перш за все забезпечення членів сім'ї матеріальними засобами для існування – роль "годувальника"). До того ж саме в сім'ї починається гендерна соціалізація дитини.

До актуальних гендерних проблем у сучасних сімейних відносинах в Україні можна віднести наступні:

- послаблення відповідальності чоловіка за дружину та дітей в результаті того, що шлюб перестав бути довічним соціальним інститутом;
- високий рівень розлучень та конфліктності в сучасних сім'ях;
- подвійне, а в селі потрійне навантаження на жінок (домашня праця, присадибне господарство і зайняття найманою працею на приватному чи державному підприємстві);
- невиконання домашніх обов'язків та обов'язків по вихованню дитини зі сторони чоловіка;
- фізичне та психологічне насилля по відношенню до представників обох статей, а також сексуальні протиправні дії по відношенню до жінок та дівчат в сім'ї;
- архаїчна гендерна соціалізація дітей та підлітків, яка базується на застарілих уявленнях про жорсткий розподіл сімейних ролей на "чоловічі" та "жіночі", що вже не відповідає ні реаліям сучасного життя, ні практиці партнерських стосунків сучасного подружжя [4, 138-145].

Проблема гендера розглядається в роботах С.Ф. Хрисанової, О.А. Величко, Т.П. Голованової, Г.В. Запорожець, О.Б. Петренко, Т.Г. Димнової,

А. Гаваркяна. Українські вчені, які вивчають проблему гендера В.Кравець, В. Гайденко, К. Левківський та ін.

Аналіз цих робіт свідчить про детальне вивчення проблем сімейного виховання, але аспект рольових функцій батька та матері потребує більш ґрунтовного вивчення, зважаючи на той факт, що гендерна соціалізація дітей базується на застарілих уявленнях їх батьків про жорсткий розподіл сімейних ролей, що вже не відповідає реаліям сучасного життя та веде за собою низку проблем в сімейних відносинах молодих поколінь.

Мета статті: дослідити традиції гендерних ролей в сучасній українській родині та їх вплив на соціалізацію дітей.

Це вимагає розв'язання наступних завдань:

1. теоретично обґрунтувати проблему гендерних стереотипів в рольових функціях чоловіка та жінки;
2. визначити вплив гендерних стереотипів на соціалізацію підростаючого покоління.

Викладення основного матеріалу. Виходячи з контексту теми статті, слід насамперед визначити сутність понять: "гендер", "гендерний стереотип", "гендерні ролі".

Саме поняття "гендер" у сучасному розумінні означає "співвідношення людей різної статі", а українською мовою дослівно "рід" (чоловічий, жіночий, середній). Сьогодні термін "гендер" застосовують для опису різноманітних перетворень у суспільстві та державі, оскільки вони відбуваються під впливом особистості чоловіка й жінки та їхніх відносин. Гендер означає сукупність норм поведінки та позицій, які звичайно асоціюються з особами чоловічої та жіночої статі в будь-якому суспільстві. Гендерні стереотипи – це один із видів соціальних стереотипів, в основі яких лежить уявлення суспільства про "маскулінне" – чоловіче та "фемінне" – жіноче. Тобто, це стійкі, повторювані, загальноприйняті уявлення про місце і ролі жінок і чоловіків у суспільстві. Під гендерною роллю розуміють систему соціальних стандартів, вказівок, нормативів, очікувань, яким людина повинна відповідати, щоб її визнали як хлопчика (чоловіка) чи дівчинку (жінку).[3,225-260]

Стереотипи як необхідні людині інструменти сприйняття та мислення є невід'ємними компонентами індивідуальної та масової свідомості. Певні стереотипи мають тенденцію до змін, інші – мало підлягають трансформації. Таким є й гендерні стереотипи.

Виділяють кілька груп гендерних стереотипів:

1. Стереотипи маскулінності-фемінності. Чоловікам приписуються "активно-творчі" характеристики рис особистості: активність, домінантність, впевненість у собі, логічне мислення, здатність до лідерства тощо. Жінкам, навпаки, приписуються пасивні, репродуктивні характеристики як-от: турботливість, емоційність, низька самооцінка, залежність. Характеристики

жінок протиставляються чоловічим, розглядаються як протилежні, взаємодоповнюючі.

2. Уявлення про розподіл сімейних та професійних ролей. Для жінки найголовнішою є роль домогосподарки, матері. Вона відповідальна за взаємини в родині – домівка, діти, побут. Чоловікам приписується активність у громадському житті, професійний успіх, відповідальність за забезпечення сім'ї.

3. Специфічні особливості змісту праці. Відповідно до традиційних уявлень, жіноча праця має носити виконавський, обслуговуючий характер, стосуватися експресивної сфери діяльності. Традиційні жіночі сфери: торгівля, освіта, охорона здоров'я тощо. Для чоловіків властива творча, управлінська робота. Їх праця визначається інструментальною сферою діяльності. Стереотипи формують моделі поведінки, зразки та стандарти життя. Часто гендерні стереотипи сприймаються як істинні і перетворюються у цінності, відтоді існуюча модель поведінки перетворюється на припис, обов'язкову норму.

Домінуючими стереотипами виступають:

- . чоловіки розумніші за жінок;
- . жінки мають особливе жіноче щастя – це родина і дім (аби з дітьми та чоловіком все було гаразд);
- . жінка має підлаштовуватись під чоловіка, забезпечуючи йому спокій та комфорт, повинна терпіти, зберігаючи важкі для неї стосунки.
- . жінка повинна бути красивою, доглянутою (існує експлуатація жіночого образу в рекламі модного одягу, косметики тощо), щоб добре влаштуватися в житті, тобто вдало одружитися;
- . жінці дозволяється відкрита емоційна реакція, капризність. Чоловік же має бути витриманим, врівноваженим [2]

Таким чином, гендерні стереотипи виступають генеральними "угодами" про взаємодію "чоловічого" та "жіночого". Позитивним у дії гендерних стереотипів вважають підтримку міжособистісного та міжгрупового взаєморозуміння і співпраці. Негативним у дії гендерних стереотипів є те, що вони можуть негативно впливати на самореалізацію чоловіків та жінок, виступати бар'єром у розвитку індивідуальності, особливо тих якостей, які не відповідають певному статево-рольовому стереотипу. Інший негативний ефект стереотипів – це різна інтерпретація та оцінка однієї й тієї ж події, залежно від того, до якої статі належить учасник цієї події. Це наочно проявляється у сприйнятті дорослими дітей різної статі. Цей ефект гендерних стереотипів проявляється і в тому, що з одиничного випадку

робляться великі узагальнення. Варто, наприклад, жінці-водію порушити правила дорожнього руху, як чоловіки відразу узагальнюють: " Я ж казав, що жінки не вміють керувати авто" [3, 59-63].

Негативно відбиваються гендерні стереотипи й на соціалізації підростаючого покоління. Поведінка батьків та вчителів у процесі соціалізації дітей диференційовано за ознакою статі: хлопчикам надається більше, ніж дівчатам можливостей для самостійного вирішення проблем. Для дівчаток акцент робиться на слухняності, відповідальності і працьовитості, для хлопчиків – прагнення до досягнень, змаганні й опорі на власні сили. Якщо дитина не робить того, що очікується від її статі, її дражнять, висміюють, докоряють, іноді застосовують фізичні покарання.

Гендерна соціалізація починається з моменту народження дитини та встановлення її біологічної статі. Саме біологічна стать дає напрямок у вихованні дитини. Дівчинку виховують так, як "прийнято" виховувати дівчат, і чекають від них відповідної поведінки. Хлопчика виховують так, як "прийнято" виховувати хлопців, і також чекають від них відповідної поведінки. Перше осмислення свого "я" проходить саме на гендерній основі: дитина ідентифікує себе з відповідною біологічною статтю.

Саме в родині у світогляді молодшої людини формуються базові уявлення щодо поняття чоловічого і жіночого. Батькам необхідна певна установка на цілеспрямоване гендерне виховання своєї дитини, усвідомлення високої відповідальності за підготовку юнака або дівчини. Вони можуть використовувати сучасний педагогічний досвід, підтримуючи співробітництво з навчальними установами, вчителями, слухати спеціальні лекції, читати літературу. Тільки за таких умов можливе формування у молодшої людини гендерної чуйності і культури. Якщо ж батьки будуть нав'язувати дітям гендерні стереотипи, а також показувати на власному прикладі жорсткий розподіл чоловічих та жіночих ролей, то в молодого покоління сформується неправильне уявлення про ролі чоловіка та жінки в суспільстві в цілому, та в сім'ї, зокрема [1, 53-54].

Таким чином, традиційно сформовані в історії суспільних відносин соціальні ролі чоловіка та жінки в рольовій структурі сім'ї змінені під впливом економічної, політичної, культурної ситуації, ЗМІ та соціальної політики держави. Ці тенденції з кожним роком загострюються і потребують широкого дослідження. Як бачимо, гендерні стереотипи мають великий резонанс і суттєво впливають як на життєдіяльність сім'ї, особистісну самореалізацію жінки та чоловіка, так і на соціалізацію підростаючого покоління.

Література:

1. Бутковская С. А. О взаимосвязи гендерной идентичности и профессионального самоопределения в юношеском возрасте / С. А. Бутковская // Высш. образование сегодня. – 2007. – № 4. – С. 53–54.
2. Гендер як соціальна конструкція системи соціостатевих стосунків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.gender.net.ua
3. Кравець В. П. Історія гендерної педагогіки : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. П. Кравець. – Тернопіль : Джура, 2005. – 440 с.
4. Лавриненко Н. Гендерные отношения в украинской семье [Текст] / Н. Лавриненко // Социология: теория, методы, маркетинг. 2010. – №1. – С. 138-162.

Соціально-педагогічні засади організації діяльності служби у справах дітей

Студентка III курсу групи СП-31 Желіба А.В.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Суховєєва Н.М.

У статті розкриваються особливості соціально-педагогічної роботи Служби у справах дітей, її завдання та напрямки.

Актуальність теми зумовлена досить стрімким поширенням проблем дитячої бездоглядності, безпритульності та соціального сирітства у нашому суспільстві і, виходячи з цього, виникають нагальні потреби мінімізувати причини та наслідки таких явищ у дитячому середовищі.

Діти, що покинуті батьками або самі залишили сім'ю, в якій не створено нормальних умов для життя та повноцінного розвитку, займаються бродяжництвом, жебракуванням, крадіжками, вживають алкогольні напої, токсичні і наркотичні речовини та часто стають жертвами злочинів, залучаються дорослими до протиправної діяльності. Життя і здоров'я таких дітей постійно перебуває під загрозою, а збільшення їх чисельності також становить певну загрозу для суспільства.

Метою даної статті є визначення особливостей соціально-педагогічної роботи служби у справах дітей з сім'ями, що опинилися в складних життєвих обставинах, дітьми-сиротами, дітьми, позбавленими батьківського піклування, бездоглядними та безпритульними дітьми.

Діяльність цих служб потребує наукового аналізу, вдосконалення технологій та теоретичного обґрунтування.

Проблемам, якими займаються служби у справах дітей, присвячені праці А. Скрипника, Дж. Локка, С. Анісімова, Ж. Сартра. Профілактиці правопорушень підлітків присвячено низку досліджень вітчизняних ізарубіжних учених. Досліджували правові аспекти профілактики правопорушень неповнолітніх такі вчені-правознавці, як: О. Тузов, І. Башкатов, Т. Перепелиця, К. Ігошев, В. Тюріна, М. Костецький, В. Кривуша, Ю. Антонян та ін.. Серед вітчизняних вчених означеною проблемою займалися В. Оржеховська, О. Пилипенко, Є. Петухов, В. Татенко, Г. Пономаренко, О. Сєвєров, В. Єрьоменко, Т. Федорченко, О. Ємець, Г. Кашкар'єв, Н. Квітковська, М. Фіцула, І. Козубовська, Ю. Янченко та ін.

Держава взяла курс на реформування інтернатних закладів та максимальне охоплення сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування. Тому, у своїй статті я прагну висвітлити основні засади діяльності служби у справах дітей.

Здійснення соціального захисту дітей і профілактики серед них правопорушень покладається в межах визначеної компетенції на служби у справах дітей обласних, міських, районних державних адміністрацій, виконавчих органів міських і районних у містах рад; служби у справах дітей мають права юридичної особи, власний бланк, печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням [2].

У своїй роботі служба у справах дітей керується законами, які захищають права дітей: "Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей", "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування", "Про освіту", "Про охорону дитинства", Сімейним кодексом, Житловим кодексом, Кримінальним Кодексом, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Конвенцією ООН про права дитини та іншими нормативно-правовими актами [4].

Основні завдання, напрямки діяльності, функціональні обов'язки фахівців служби відображуються у Положенні, яке розробляється відповідно до типових положень про службу у справах дітей (затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2007 р. №1068 – Типове положення про службу у справах дітей обласної, Київської та Севастопольської міської державної адміністрації та Типове положення про службу у справах дітей районної, районної у містах Києві та Севастополі державної адміністрації)

Зокрема, основними завданнями служби є: реалізація державної політики з питань соціального захисту дітей, запобігання дитячій бездоглядності та безпритульності, вчиненню дітьми правопорушень; розроблення і здійснення самостійно або разом з відповідними органами заходів щодо захисту прав, свобод і законних інтересів дітей; організація

роботи із запобігання дитячій бездоглядності та безпритульності; забезпечення додержання вимог законодавства щодо встановлення опіки та піклування над дітьми, їх усиновлення, влаштування в дитячі будинки сімейного типу, прийомні сім'ї; здійснення контролю за умовами утримання і виховання дітей у спеціальних установах і закладах соціального захисту для дітей усіх форм власності; ведення державної статистики щодо дітей; ведення обліку дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, усиновлених, влаштованих до прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу та соціально-реабілітаційних центрів (дитячих містечок); визначення пріоритетних напрямів поліпшення на відповідній території становища дітей, їх соціального захисту, сприяння фізичному, духовному та інтелектуальному розвитку, запобігання дитячій бездоглядності та безпритульності, вчиненню дітьми правопорушень [1].

Щодо напрямків, служба у справах дітей організує заходи щодо поліпшення становища і розвитку дітей; надає місцевим органам практичну, методичну та консультаційну допомогу; сприяє усиновленню, влаштуванню дітей під опіку, піклування, до дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей; подає пропозиції до проектів у частині соціального захисту, забезпечення прав, свобод і законних інтересів дітей та запобігання вчиненню ними правопорушень; забезпечує контроль за виконанням законодавства щодо соціального захисту дітей, запобігання вчиненню ними правопорушень і дотримання законодавства про працю дітей та за умовами утримання та виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; організує і проводить соціологічні дослідження, готує статистичні та інформаційні матеріали про причини і умови вчинення дітьми правопорушень, вивчає і поширює міжнародний досвід з питань соціального захисту дітей, їх прав та інтересів; організує і проводить разом з іншими установами заходи щодо соціального захисту дітей; розглядає в установленому порядку звернення громадян; здійснює інші функції, які випливають з покладених на неї завдань, відповідно до законодавства.

З метою захисту законних прав і інтересів дітей службами у справах дітей і органами опіки та піклування постійно проводиться робота щодо виявлення дітей, які залишились без батьківського піклування, опинилися в особливо важких умовах, потребують соціального захисту. Вживаються заходи по захисту прав дітей в сім'ях, де батьки не створюють належних умов для виховання і утримання дітей.

Одним із важливих напрямків роботи, спрямованої на попередження дитячої бездоглядності, безпритульності та соціального сирітства є

ведення обліку та забезпечення соціального захисту дітей, які опинились у складних життєвих обставинах.

За статистичними даними, станом на 01.01.2014 року на обліках служб у справах дітей Чернігівської області перебуває 1092 дитини цієї категорії, які виховуються у 562 сім'ях, з яких: 1052 – це діти із сімей, у яких батьки ухиляються від виконання батьківських обов'язків; 34 дитини стосовно яких скоєно фізичне, психологічне, сексуальне або економічне насилля в сім'ї; 6 дітей систематично самовільно залишають місце постійного проживання [3].

Слід зазначити, що чи не найголовнішим принципом, яким керується служба у справах дітей в процесі своєї діяльності є принцип збереження сімейних відносин та створення умов для того, щоб кожна дитина, яка позбавлена батьківського піклування отримала сімейне оточення. Адже сім'я є і залишається природним середовищем для фізичного, психічного, соціального і духовного розвитку дитини, її матеріального забезпечення. Проблеми, з якими працює служба у справах дітей є соціально-педагогічного характеру, оскільки об'єктами, на яких спрямовується діяльність є діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, бездоглядні, безпритульні, неповнолітні правопорушники, сім'ї, які опинилися у складних життєвих обставинах.

Підсумовуючи, зазначимо, проблема виховання і захисту підростаючого покоління ніколи не втратить своєї актуальності, адже діти – гарант самозбереження, здоров'я і поступу нації. Вкладаючи ресурси в дитинство, держава зміцнює майбутні продуктивні сили, забезпечує стабільність добробуту, готує активних громадян, здатних перебрати до своїх рук управління державними і суспільними справами, впевнено йти вперед курсом розвитку, орієнтуючись на виважені рішення, сприймати духовні пріоритети.

Не можна залишатися осторонь проблем дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування. Кожна успішна дитяча доля закладає цеглини ефективного зростання держави, її економічного, соціального та політичного розвитку.

Література

1. Закон України від 24.01.1995 № 20/95-ВР "Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей".
2. Александрова Т. Формування правової компетентності як превентивний напрям соціально-педагогічної роботи з підлітками // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип. 225. Педагогіка та психологія. – Чернівці: Рута, 2005. С.3-6.
3. Додаток до листа обласної державної адміністрації від 03.03.2014 № 07-04/873 "Аналітична довідка про стан злочинності серед

неповнолітніх, дитячої бездоглядності, безпритульності, насильства в сім'ї щодо дітей за підсумками 2013 року"

4. Лісовець О.В. Нормативне забезпечення діяльності закладів соціальної сфери : навч. посіб. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2012. – 99 с.

Профілактика правопорушень неповнолітніх як напрям державної політики

*Студентка IV курсу групи СП-41 Загорулько Я. А.
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Лісовець О.В.*

У статті розкрито сучасний стан проблеми здійснення правопорушень неповнолітніми в Україні. Проаналізовано причини правопорушень неповнолітніх у сучасних умовах та охарактеризовано основні напрями державної політики.

Актуальність. На сьогоднішній день проблема профілактики правопорушень серед дітей є, і залишається, однією з гострих проблем українського суспільства. Профілактична діяльність у широкому розумінні розглядається як один із засобів соціального регулювання суспільних відносин з метою ліквідації детермінант злочинності, як взаємодії заходів економіко-соціального, виховно-педагогічного, організаційного та правового характеру, як поєднання різних рівнів попередження злочинності.

Актуальність матеріалу, викладеного у статті, обумовлена зростанням правопорушень серед дітей і молоді. Одним із напрямів у боротьбі зі злочинністю взагалі та злочинністю неповнолітніх, зокрема, є профілактична діяльність. У статті розглянуті основні напрями державної політики, які на державному рівні забезпечують ефективність профілактичної роботи. Тому **мета** статті – розкрити основні причини правопорушень неповнолітніх та розкрити сутність законів, програм, концепцій, на основі яких формується державна молодіжна політика.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні надто актуальною виступає проблема зростання правопорушень серед дітей. До основних причин, які спонукають дану проблему, можна віднести наступні:

1. Соціально-економічні – це характеризується зубожінням населення; відсутністю цивілізованих ринкових відносин; зростання в суспільстві соціальної напруги, рівня безробіття, зокрема серед молоді (кожний третій випускник школи й ПТУ та кожний п'ятий випускник вищих навчальних закладів – безробітні). Окрім цього, політична нестабільність загострює економічну та соціальну ситуацію в Україні.

2. Несприятливе сімейне оточення .

3. Проблеми у взаємостосунках неповнолітнього в шкільному середовищі. Низький рівень правової освіти та виховання в школі та сім'ї й формування на цій основі негативного або байдужого ставлення до норм державного права.

4. Негативний вплив позашкільного середовища: скорочення системи закладів дозвілля для неповнолітніх призводить до незайнятості вільного часу дітей та підлітків (в Україні три тисячі населених пунктів не мають жодного закладу культури, 6,5 тисяч культурних закладів зачинено, а ще 500 знаходяться в аварійному стані); негативний вплив засобів масової інформації, що пропагують культ фізичної сили та агресію.

5. Вікові особливості психіки підлітків, які сприяють антисупільним проявам (акцентуація характеру, реакція групування, реакція емансипації, почуття дорослості, прагнення до самоствердження, емоційна неврівноваженість, підвищена збудливість, комфортність тощо).

6. Біологічними та генетичними причинами вчинення неповнолітніми правопорушень є порушення роботи ферментативної та гормональної систем організму; вроджені психопатії; мінімальні мозкові дисфункції внаслідок органічного враження головного мозку.

7. Екологічні – негативний вплив факторів природного середовища [7].

Профілактика даних правопорушень є, передусім, проблемою педагогічною та соціально-педагогічною, оскільки вона пов'язана з вирішенням певного кола виховних завдань. Тому в цій справі особливе місце повинна зайняти рання профілактика, яка має розпочинатися вже з дитячого садка й початкових класів школи, коли закладаються основи характеру, ставлення до оточуючих, поведінки в побуті.

Система заходів попередження злочинності дітей базується на засадах загальносоціального характеру, які призначені забезпечити необхідний рівень добробуту, культури, виховання та навчання молодих людей. Ця система заходів:

- діє у співвідношенні з соціальною, економічною, молодіжною, карною політикою держави, яка реалізується через низку цільових програм надання матеріальної та іншої допомоги сім'ям і дітям, запобігання бездоглядності та правопорушень серед неповнолітніх;

- має самостійну законодавчу базу – комплекс правових актів, що регулюють питання створення оптимальних умов життя, виховання дітей і молоді, захисту їх прав та інтересів, нейтралізації негативного впливу на них, запобігання бездоглядності, аморальним проявам і т. ін.;

- забезпечує діяльність усіх суб'єктів профілактики злочинів серед неповнолітніх, яка спирається на відповідну інформаційно-аналітичну базу та забезпечується бюджетним фінансуванням [2].

Наявність особливостей у системі заходів боротьби зі злочинністю дітей пов'язана також зі специфікою правового та фактичного становища дітей як вікової групи населення, що найбільш гостро відчуває вплив негативних факторів соціального середовища, специфікою детермінант злочинності, а також особистісних якостей молодих злочинців. Запобігання цій злочинності планується і проводиться на різних рівнях та напрямках, стосовно різних контингентів дітей характеризується значним діапазоном загально-виховних, профілактичних, а також спеціальних каральних заходів.

Профілактика правопорушень в Україні передбачає співробітництво з правоохоронними органами інших держав та участь України в заходах, які здійснюються міжнародними організаціями [7].

Законотворча діяльність держави щодо вирішення визначених проблем реалізована в таких нормативних документах: Закон України "Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей" (1995), Закон України "Про охорону дитинства" (2001), Закон України "Про профілактику правопорушень" (2009) та ін.

Зокрема, у Законі України "Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей" у ст. 3 розкрито поняття "профілактика правопорушень дітей" це діяльність органів і служб у справах дітей, спеціальних установ для дітей, спрямовану на виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню дітьми правопорушень, а також позитивний вплив на поведінку окремих дітей на території України, в її окремому регіоні, в сім'ї, на підприємстві, в установі чи організації незалежно від форм власності, за місцем проживання [6].

У Законі України "Про охорону дитинства" ст. 5. "Організація охорони дитинства" описує основні засади охорони дитинства та державну політику у цій сфері, яка визначається Верховною Радою України шляхом затвердження відповідних загальнодержавних програм. Проведення державної політики щодо охорони дитинства, розробку і здійснення цільових загальнодержавних програм соціального захисту та поліпшення становища дітей, координацію діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади у цій сфері забезпечує Кабінет Міністрів України [8].

Важливим кроком стало прийняття Закону України "Про профілактику правопорушень", який визначає систему заходів, спрямованих на охорону прав і свобод людини й громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, докiлля, конституційного устрою України від протиправних посягань, профілактику правопорушень, і порядок їх здійснення органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності, громадськими формуваннями з охорони громадського порядку, окремими грома-

дянами, а також права та обов'язки державних органів і організацій, що проводять роботу з профілактики правопорушень, та осіб, щодо яких здійснюються зазначені заходи.

Закон передбачає порядок здійснення державою контролю за виконанням вимог законодавства з профілактики правопорушень та відповідальність за невиконання або неналежне виконання обов'язків суб'єктами профілактики.

У ст. 4 даного закону охарактеризовано *суб'єкти профілактики правопорушень* з дітьми це – органи державної влади (законодавчої, виконавчої, судової), органи місцевого самоврядування, органи прокуратури, засоби масової інформації, громадські організації, у тому числі громадські формування з охорони громадського порядку, релігійні установи та організації, підприємства, установи та організації незалежно від форм власності, які беруть участь у профілактиці правопорушень.

Керівники суб'єктів профілактики правопорушень несуть відповідальність за організацію профілактичної роботи в межах своїх повноважень.

Ст.5 характеризує *об'єкти профілактики правопорушень*, а саме: дія цього Закону поширюється на громадян України, осіб без громадянства, а також іноземців, за винятком дипломатичних представників іноземних держав та інших громадян, які за законами України і міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, користуються імунітетом від кримінальної та адміністративної юрисдикції, криміногенні чинники правопорушень, особи з криміногенними нахилами, а також юридичних осіб стосовно дотримання ними вимог законодавства щодо охорони державного і колективного майна, мікросередовище, яке сприяє формуванню особи з криміногенними нахилами.

У ст. 9 описані заходи загальної профілактики правопорушень, до яких належать:

- кримінологічна експертиза;
- роз'яснення положень законодавства України;
- кримінологічне дослідження;
- профілактична перевірка;
- профілактичний припис, подання, постанова;
- повідомлення про невиконання профілактичного припису;
- інформування населення про стан правопорядку, засоби та методи захисту громадян і власності від правопорушень;
- профілактична допомога [7].

Профілактичні заходи мають здійснюватися на всій території України, або в її окремому регіоні, на підприємстві, в установі, організації незалежно

від форм власності, серед групи населення (загальна профілактика) або стосовно конкретної особи (індивідуальна профілактика).

На виконання положень визначених нормативними документами в Україні розроблені та реалізуються різні державні соціальні програми, щодо профілактики правопорушень серед дітей. Реалізація цих програм дає змогу зменшити рівень криміногенної поведінки серед дітей та забезпечення захисту дітей та їх прав. Слід згадати, насамперед, Державну цільову соціальну програму "Молодь України" на 2009-2015 роки, метою якої визначено створення системи всебічної підтримки громадянської активності молоді, спрямованої на самовизначення й самореалізацію, формування необхідних для цього правових, гуманітарних та економічних передумов, надання соціальних гарантій [4]. Реалізація Програми дає змогу підвищити рівень профілактичної роботи правопорушень серед дітей та молоді, спрямована на вирішення проблем, які виникають в даному середовищі.

Комплексне розв'язання озвученої проблеми можливе шляхом реалізації "Державної програми профілактики правопорушень на період до 2015 р.". Ця Програма розроблена на ґрунті позитивного досвіду реалізації програми 2006-2010 років і спрямована на забезпечення ефективності здійснення узгоджених заходів щодо профілактики правопорушень та усунення причин, що зумовили вчинення протиправних дій. Реалізація завдань, передбачених Програмою профілактики правопорушень на 2006-2010 роки дозволила ефективно впливати на негативні зміни у розвитку криміногенної ситуації. В ході її виконання основну увагу було приділено підвищенню правосвідомості громадян, а саме дітей, налагодженню партнерських стосунків, розкриттю й розслідуванню злочинів проти життя та здоров'я, наркозлочинності, забезпеченню правопорядку в громадських місцях, відновленню діяльності громадських формувань. Метою діючої Програми є забезпечення ефективної реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень шляхом розроблення та здійснення комплексу заходів, спрямованих на усунення причин та умов вчинення протиправних діянь, а також налагодження дієвої співпраці правоохоронних органів та центральних і місцевих органів виконавчої влади у зазначеній сфері. Профілактика злочинності неповнолітніх передбачає систему методів, форм та заходів профілактичної діяльності, яка належить до більш широкої соціальної діяльності щодо попередження усієї злочинності дітей, що є одним з основних напрямів боротьби зі злочинністю в цілому [3] .

Проаналізована нормативна база показує зміст та напрями державної політики щодо профілактики правопорушень. Її реалізацію покладено як на

правоохоронні органи, так і мережу освітніх та соціальних інституцій, які працюють з дітьми та молоддю.

Висновки. Виходячи з викладеного, можна зробити висновки, що профілактика правопорушень неповнолітніх – це особливе питання для держави. Тому в сучасних умовах роль державних органів, що займаються проблемами дітей та молоді, незмірно повинна зростати, оскільки тільки держава може визначити соціальний статус дітей в суспільстві, забезпечити особистості можливість для всебічного розвитку, підвищення її загальнокультурного та професійного рівнів. Аналіз законів, програм державної політики дає змогу більш глибоко зрозуміти важливість участі держави у профілактичній роботі серед дітей.

Список використаної літератури

1. Балакірева О. М., Головенько В. А. Державна молодіжна політика як важливий напрям діяльності владних інститутів щодо розв'язання проблем молоді в сучасній Україні // Укр. соціум. – 2006. – № 6. – С. 149 – 150.
2. Ветров Н.І. Профілактика правопорушень серед молоді. – М., 1999.
3. Державна програма профілактики правопорушень на період до 2015 р.
4. Державна цільова соціальна програма "Молодь України" на 2009-2015 роки
5. Загальнодержавна програма "Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини" на період до 2016 року
6. Закон України "Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей"
7. Закон України "Про профілактику правопорушень"
8. Закон України "Про охорону дитинства"
9. Мотунова Н.В. Соціально-педагогічні причини правопорушень неповнолітніх / Н.В. Мотунова // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2012. – № 5 (240). – Ч. I.

Розвиток соціальної компетентності дошкільнят як соціально-педагогічна проблема

Студентка IV курсу групи СП-41 Зайцева А.Р.

Науковий керівник : канд. пед. наук, доц. Сватенков О.В.

У статті теоретично обґрунтована проблема формування соціальної компетентності дітей дошкільного віку.

Актуальність: На сьогоднішній день, незважаючи на розгалужену систему надання соціальної допомоги населенню, реформування системи освіти, поширюються негативні явища, а саме: девіантна поведінка, дитяча безпритульність, бродяжництво, соціально-педагогічна занедбаність, поширення ВІЛ/СНІДу, наркоманія і т.д.). Психолого-педагогічні дослідження останніх років показують, що у більшості дітей все частіше зустрічаються різного роду проблеми і труднощі, серед яких негативні прояви у поведінці займають одне з провідних місць. Особливо значення набуває проблема формування соціальної компетенції.

Мета статті: розкрити теоретичні аспекти процесу формування соціальної компетентності дітей дошкільного віку .

Компетентність, в широкому її розумінні, розглядається як якість особистості, яка володіє певними знаннями в якійсь галузі та вміє їх застосувати на практиці, забезпечувати успішність діяльності (А.П. Журавльов, А.К. Маркова, Л.А. Петровська, Н.Ф. Тализіна, Б.І. Хасан, Р.К. Шакуров, А.І. Щербаков та ін. [6]).

У соціально-педагогічній науці в останні роки з'явилося чимало робіт, присвячених висвітленню проблем становлення особистості в дошкільні роки, формування її ціннісних орієнтацій.

Компетентність походить від латинського слова "competens" що означає належний, здібний. Це певна сума знань особи, що дозволяє їй судити про щось висловлювати свою думку. [1, 329]

Компетентний – це той, хто знає, обізнаний у певній галузі, який має право за своїми знаннями або повноваженнями робити або вирішувати щось-небудь або доводити свою позицію. [1, 329]

Однак, в літературі зустрічаються такі випадки, коли спостерігаємо змішування понять "компетенція" та "компетентність". Останнє означає коло повноважень якої-небудь установи або особи; коло питань в яких особа має знання, досвід [1, 329] або спільно досягаю, домагаюся, підхожу – готовність до специфічної "відповіді" на виклики, запити ззовні; універсальні вміння, комплексна або сукупна здатність переносу знань, умінь, засобів діяльності в незнайомому ситуацію, середовище.

Компетенції на відміну від традиційних знань, умінь, навичок, зорієнтовані на розвиток суб'єктивності й пов'язані з культурою мислення, аналітичної рефлексії, самостійності й відповідальності за прийняття рішень в органічній єдності з духовно-моральними ціннісними установками особистості поза залежності від сфери й галузі їх застосування.

В цьому ракурсі особливого сенсу набуває соціальна компетентність тобто визначеного рівня функціональної грамотності в сфері соціальних відносин. Поряд з цим слід пригадати, що функціональну неграмотність соціологи розглядають як нездатність громадянина застосовувати на практиці соціальних відносин, в професійній діяльності набутті знання, виконувати свої функції в соціумі.

В. Гаврилюк пропонує розглядати соціальну компетентність, як систему, що складається з двох головних компонентів[3,107]:

1. Соціальне мислення.
2. Соціальна культура.

Соціальне мислення, на її думку складає ядро соціологічної культури та являється головною задачею сьогодення. Без оволодіння соціальною культурою, набуття відповідного рівня соціальної компетентності неможливо долати перешкоди в сучасному соціумі.

О.М. Кондаков розглядає соціальну компетентність як мінімальне оволодіння комунікативною діяльністю, конструювання своїх та долучення зовнішніх ресурсів сам-та взаємодопомоги в сучасному житті. [4,15].

Т.Поніманська визначає соціальну компетентність дитини як "відкритість до світу людей, потребу особистості, навички соціальної поведінки, готовність до сприйняття соціальної інформації, бажання пізнавати людей, робити добрі вчинки" [5,454].

Джон Равен, один з авторів компетентнісного підходу в англійській освіті, відмічає особливу роль головних агентів соціалізації дітей і наголошує на тому, що ця проблема є наслідком нової економіки та нового підходу до людських ресурсів, впливає з потреби адаптації дитини до досить мінливих умов існування [8,16].

Ми в своїй роботі, притримуємось такого визначення соціальної компетентності – здатність трансформувати набутий отриманий досвід входження в соціум, налагодження соціальної взаємодії, як з дорослим світом так і зі світом своїх однолітків, вміння вибудовувати комунікативне спілкування та адаптуватись до умов мінливого суспільства.

Поступово, на основі досвіду спілкування, у дітей розвивається соціальне сприйняття, тобто здатність враховувати почуття й потреби інших, аналізувати причини їхніх вчинків. І лише в такому випадку між людьми можуть встановлюватися особливі відносини, що виявляються у взаємній симпатії, товаришуванні, дружбі.

Сучасні освітні заклади як складові соціально-педагогічної системи покликанні досягти результатів, що відповідають цілям розвитку особистості й сучасним вимогам суспільства. Концепцію розвитку дошкільної освіти на 2010-2016 роки розроблено на виконання Закону України "Про дошкільну освіту", Указу Президента України від 20.03.2008 р. № 244 "Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні" [7].

Щоб реалізувати свій природний потенціал в сучасному суспільстві, особистість повинна бути компетентною в різних сферах життєдіяльності. Тому потрібно сформувати такий рівень соціальної зрілості дітей, якого вистачить для забезпечення автономності та самостійності в усіх сферах життя, тобто подолати відстань між освітою і життям. І лише тоді діти зможуть оволодіти технологіями, скористатися умовами для розкриття потенціалу самопізнання, самооцінки, само програмування, саморегуляції в соціокультурний простір.

Особливого значення у розвитку особистості дошкільників набувають взаємовідносини з дорослими в сім'ї, адже, саме тут отримують перші уявлення і поняття про доброту, чесність, чуйність, уважність, піклування, взаємодопомогу. Динаміка спілкування яка протягом дошкільного віку проходить кілька етапів: від потреби маляти у вчасному догляді, увазі і доброзичливості оточуючих(ранній вік) до усвідомленості потреби в повазі дорослих(молодший шкільний вік), до потреби у взаєморозумінні (старші дошкільники). Саме задоволення цих потреб дитини дорослими закладає фундамент соціальної компетентності.

На моральну активність дитини значний вплив здійснює духовний клімат в сім'ї, організація спільної діяльності, ділового і емоційного спілкування: спільні ігри, підготовка і проведення сімейних свят, походи, прогулянки, спортивні розваги.

В дошкільному віці внаслідок неправильного виховання у сім'ї виникають помилки у поведінці дитини: невміння гратись із ровесниками, спілкуватися з ними, нешанобливе ставлення до дорослих, недооцінка або переоцінка власних можливостей. Їх основою є невдалі стосунки у грі й трудових діях, які породжують невпевненість у собі, образливість, впертість, агресивність, озлобленість. Дефіцит успіху у грі і спілкуванні веде до деформованого психічного розвитку(негативні прояви у поведінці або негативізм)

Авторитетний вплив на дитину справляє особистість вихователя. Вихователь в дошкільному закладі, за визначенням Лепіхова Л[6] , – це уособлення в дитячому розумінні сутності поняття "дорослий". Усі його особистісні прояви діти сприймають як зразок для наслідування, а емоційно-оцінне ставлення виступає регулятором особистісних взаємовідносин дитини з дорослим. Дитина прагне до позитивного емоційного

контакту з вихователем, отримання від нього схвальної оцінки власних дій, її самооцінка пов'язана зі ставленням вихователя до неї. Отже, складна природа взаємодії вихователя з дитиною має враховувати функціональний та особистісний аспекти, в межах яких педагог в очах дитини набуває індивідуальної своєрідності.

Соціальна компетентність передбачає формування готовності до співпраці, роботу в команді, комунікативні навички, здатність приймати свої рішення і прагнути до розуміння власних потреб і вимог, соціальне єднання, уміння визначати основні ролі в суспільстві, культуру міжособистісних відносин. Формується в процесі його соціалізації.

"Соціалізація"це двосторонній процес, що включає в себе, з одного боку, засвоєння індивідом соціального досвіду шляхом входження в соціальне середовище, систему соціальних зв'язків, її пристосування, "адаптацію" до культурних, психологічних і соціологічних факторів (Т. Парсонс, Р. Мертон), з іншого боку, процес активного відтворення індивідом системи соціальних зв'язків за рахунок його активної діяльності, подолання негативних впливів середовища, що заважають його саморозвитку і самоствердженню (А. Маслоу, А. Олпорт, К. Роджерс). Цей процес можна розглядати як його "інтеграцію" в систему групових відносин.

До основних компонентів соціальної компетентності належать[4]:

- потребу в самопізнанні, саморегуляції в різних видах діяльності дитини;
- володіння науковими знаннями про сутність "Я", принципами й методами життєздійснення;
- проблемне бачення свого життя;
- прагнення до взаємодії, спілкування;
- осмислене розв'язання міжособистісних суперечностей;
- здатність до об'єктивної оцінки різних сфер і меж поширення своєї життєвої активності;
- усвідомлену й адекватну оцінку результатів життєдіяльності;
- філософське та етичне осмислення свого життя;

Перераховані компоненти соціальної компетентності дошкільника, які ми згадували, ще тільки формуються, нестійкі, залежать від дорослого і його вміння зацікавити дитину інформацією з навколишнього світу, організувати з ним спілкування, допомогти зорієнтуватися в системі цінностей, прийнятих у суспільстві, виробити певні способи поведінки і емоційного реагування на навколишню дійсність.

Соціальна компетентність покликана сформувати здібності, потрібні для подальшої освіти в постійно змінних соціальних умовах, стати

головним механізмом в соціалізації та адаптації, підготувати дитину до освоєння та виконання основних соціальних ролей в суспільстві.

Формування соціальної компетентності дітей дошкільного віку буде ефективним при умові взаємодії сім'ї та дошкільного закладу, і, соціальний педагог є її активним суб'єктом.

Висновок: Таким чином, що соціальна компетентність має стати кінцевою метою соціалізації дітей. Вона повинна бути спрямована на формування таких умінь і навичок, які б дозволяли зробити свій вибір дитині та прийняти рішення в конкретній соціальній ситуації.

Батькам потрібно пам'ятати, що виховання – це творчий пошук, який не терпить бездумності та поспішних рішень. Уміння розуміти дитину, її стан і мотиви поведінки дозволяють найбільш правильно визначати відповідний підхід до неї.

Саме соціальний педагог має стати тією ланкою, яка гармонійно поєднає дошкільне та сімейне виховання, допоможе вихованцю зрозуміти навколишній світ, буде піклуватися про формування моральних, загальнолюдських цінностей, аналізувати процес формування особистості, як соціальний процес розвитку її нахилів та здібностей.

Література:

1. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования // Народное образование, № 2, 2003.

2. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти/ Збірник Стратегія реформування освіти в Україні. – К.: КІС, 2003.

3. В. Гаврилук Преодоление функциональной неграмотности и формирование социальной компетентности // Социологические исследования. 2006 № 12 (105-110).

4. Кондаков О.М. Компетентность как результат деятельной характеристики // Відкритий урок. 2004. – № 1718. – С. 15–22.

5. Т.І. Поніманська "Гуманізація педагогічної позиції у просторі дитинства"// Дошкільне виховання № 12, 2003.

6. Лепіхова Л. Соціально-психологічна компетентність у педагогічній взаємодії. //Вища освіта України. – 2004. – №3.

7. Закону України "Про дошкільну освіту".

Гендерні відмінності девіантної поведінки підлітків в умовах загальноосвітнього навчального закладу

Студент V курсу групи СПз-51 Кармазін О.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Новгородський Р.Г.

У статті висвітлено актуальність проблеми девіантної поведінки підлітків, охарактеризовано гендерну специфіку девіантної поведінки, спираючись на відмінні параметри жіночої і чоловічої статевої поведінки.

Проблема девіантної поведінки неповнолітніх різко загострилася в період кризи суспільного розвитку в Україні. Необхідно зазначити, що підлітковий період, обумовлений не тільки кризою переходу від дитинства до дорослості, але труднощами, пов'язаних з нечіткістю вимог до гендерних ролей. У цій ситуації девіантна поведінка підлітків є насамперед захисним механізмом у відповідь на напругу, пов'язану з труднощами гендерної ідентифікації в сучасному світі.

Проблема гендерного підходу розглядалася в рамках різних галузей наук, зокрема в психології (І. Бех, Ш. Берн, Т. Говорун, О. Кікінежді, І. Кон, І. Кльоцина) та педагогіці (В. Кравець, Л. Штильова, К. Корсак, Н. Лавриченко) та інших.

Аби виявити гендерну специфіку девіантної поведінки, необхідно визначити нормативність і відмінні параметри жіночої і чоловічої статевої поведінки у підлітків, що оцінюються виходячи з відмінностей темпераментальних особливостей, характерологічних чеснот і особистісних якостей.

Загалом, як зазначається в соціально-психологічній та соціально-педагогічній літературі, підлітковий вік являє собою групу ризику в контексті девіантної поведінки через:

- труднощі перехідного періоду, починаючи з психогормональних процесів і завершуючи перебудовою Я-концепції, що зумовлюють переживання підлітком тривоги, емоційну напруженість, нестійкість, неврівноваженість тощо;
- негативні риси характеру, безвідповідальність, лінь, шкідливі звички, часто байдужість, жорстокість до інших людей, тварин, природи, підвищена конфліктність у стосунках з товаришами по навчанню, батьками, вчителями;
- граничність і невизначеність становища підлітка (уже не дитина, ще не дорослий); розходження між об'єктивним положенням учня і його прагненням вважати себе дорослим на тлі недостатніх навичок спілку-

вання, засобів взаємодії зі світом дорослих на партнерських засадах; почуття "дорослості" як протиріччя між орієнтацією на самостійність і відсутністю відповідного життєвого досвіду;

- суперечності, зумовлені перебудовою механізмів соціального контролю: дитячі форми контролю, що ґрунтуються на дотриманні зовнішніх норм і слухняності, вже не діють, а дорослі засоби контролю, що передбачають свідому дисципліну і самоконтроль, ще не склалися; ці чинники проявляються на тлі посилення орієнтації на однолітків і зростання залежності поведінки від групових норм;

- вибір негативних способів самоствердження через девіантну поведінку тощо [6, с. 47-57].

На думку Т. Говорун та О. Кікінеджи, однією з причин розбіжності у формах прояву девіантної поведінки особистості може бути гендер як жорстка регламентація поведінки особистості відповідно до її статі. Гендерна соціалізація хлопців сприяє розвитку агресивності, напористості, активності, змагальності, а дівчат – підлеглих, пасивності, слухняності. Так, зокрема, меншу кількість дівчат з девіантною поведінкою (у порівнянні з хлопцями) можна пояснити через більший вплив найближчого соціального оточення, що менш поблажливо ставиться до асоціальної поведінки дівчат, ніж хлопців [2, с.122-125].

Серед сучасних науковців існує така класифікація **типів гендерних особливостей**: до класичних варіантів відносять маскулінність і фемінінність, до неklasичним – андрогінність (поєднання маскулінності і фемінінності) і недиференційованість гендерного стереотипу поведінки. Нормативним вважається поведінка, що відповідає біологічній статті (маскулінне в чоловіка, фемінінне в доброї жіночки). Інші варіанти можуть бути за певних умов віднесено до форм девіантної поведінки.

Загальним для більшості неповнолітніх є та обставина, що на перший план у їх ідеології виходять цінності маскулінності. Виходячи з них, чоловік (підліток) повинен бути сильним, незалежним, активним, агресивним, самодостатнім, орієнтованим на індивідуальні досягнення. Жінка (дівчина підліток) – ніжною, тактовною, терплячою, слабкою, залежною, емоційною, орієнтованою на родину.

У сучасному суспільстві соціально-рольові функції чоловіків і жінок зазнають серйозних змін, частина традиційних ролей однієї біологічної статі засвоюється й демонструється протилежною статтю. Дискурс у цій сфері розвивається в дихотомії понять "маскулінність-фемінінність". Як і інші гендерні категорії, "маскулінність" не має однозначного визначення й має принаймні три різних значення:

1. Маскулінність як описова категорія означає сукупність поведінкових і психічних рис, властивостей і особливостей, об'єктивно властивих

чоловікам, на відміну від жінок.

2. Маскулінність – це один з елементів символічної культури суспільства, сукупність соціальних уявлень, настанов і вірувань про те, ким є чоловік, які якості йому приписуються.

3. Маскулінність – це система приписів, що мають на увазі не середньо-статистичного, а ідеального "справжнього" чоловіка, це нормативний еталон мужності [1, с. 152–158].

Інший дослідник Р. Бреннон сформулював чотири основні компоненти "чоловічої ролі": 1) необхідність відрізнятись від жінок; 2) необхідність бути кращим інших; 3) необхідність бути незалежним й самодостатнім; 4) необхідність відчувати владу над іншими.

Етимологічно термін "маскулінності" сходить до латинського *masculinus*, що означає "чоловічий". Поняття "маскулінність" зазвичай означає комплекс характерологічних особливостей (у поведінці, можливостях, очікуваннях), які традиційно прийнято приписувати чоловікам і які відповідним чином детермінують соціальну практику конкретних індивідів та їх поведінку.

Сьогодні випадки асоціальної поведінки дівчат, як правило, стають об'єктом посиленої педагогічної уваги, внаслідок чого агресія таких дівчат набуває непрямой форми і вербального характеру. У зв'язку з цим хлопці з девіантною поведінкою частіше демонструють недостатній контроль поведінки, низьку тривожність, а дівчата – надмірний контроль і високу тривожність. Через це симптоми депресії частіше діагностують серед дівчат, ніж хлопців, особливо у підлітковому віці.

Прагнення до широких контактів у підлітків поєднується з бажанням бути на самоті, безцеремонність із сором'язливістю, романтизм із прагматизмом і цинізмом, потреба в ніжності із садизмом. Науковці зазначають, що статеве дозрівання в сучасних підлітків завершується раніше настання соціальної зрілості. При цьому соціальне дозрівання відбувається нерівномірно й залежить від завершення освіти, матеріальної незалежності або настання повноліття. Підліток у деяких сферах життя може виявитися непристосованим і важко переживати свою неспроможність. Наприклад, маючи у своєму розпорядженні авторитет у групі спортсменів, підліток може виявитися зовсім незрілим у взаєминах з особами протилежної статі. Протягом життя підлітка відбувається розширення діапазону соціальних ролей: учень, учасник самодіяльності, член спортивної команди й т.д. Однак їхнє освоєння відбувається важко, і це може привести до великої емоційної напруги й відхилень у поведінці.

Підлітковий вік – віковий період, коли актуалізуються гендерні проблеми. Зміна тіла підлітка, поява в нього вторинних статевих ознак і еротичних переживань сприяють формуванню статевої ідентичності дорос-

лої людини, у якій відповідність загальноприйнятим зразкам маскулінності-фемінності відіграє провідну роль. Пубертат є вирішальним етапом формування гендерної ідентичності. Становлення не тільки гендерної ідентичності, але й сексуальної ролі – проблема, що виникає перед людиною та вирішується ним протягом пубертатного періоду.

Найбільш болючим питанням в підлітковому віці виступають проблеми пов'язані з перебудовою організму – статевим дозріванням. Підліток змушений постійно пристосовуватися до фізичних і фізіологічних змін, що відбуваються у його організмі, переживати "гормональну бурю".

Слід відмітити, що посилений інтерес підлітка до змін, що відбуваються в організмі в процесі статевого дозрівання, якісно міняє систему його взаємин з оточуючими людьми. У результаті статевого дозрівання розширюється сфера сексуальних переживань, виникає підвищений інтерес хлопчиків і дівчаток один до одного. Образ-Я чоловік/жінка (який(а) повинен (повинна) подібатися представникам протилежної статі) посилено конструюється підлітком під впливом різних факторів і міцно вбудовується в загальну Я-концепцію [4, с.75].

Також хотілося відмітити, що в підлітковому віці від типу акцентуацій характеру, в значній мірі, залежать особливості поведінки в різноманітних умовах і під впливом різних ситуацій. Опираючись на знання того чи іншого типу, можна прогнозувати поведінку в певних ситуаціях. Можна передбачити ті психологічні фактори, які швидше всього здатні призвести до саморуйнування поведінки, а також ті форми, в які вона може перетілитися.

Чоловіки (підлітки) значно нижче, ніж жінки (дівчата підлітки), емоційно переносять період обмеження рухів чи повної безрухливості, тобто можна стверджувати, що на девіантний стиль поведінки чоловіків впливає можливість діяти у повному обсязі. Обмеження цих можливостей здатне спричинити характерологічними і патохарактерологічними реакціями і становленню девіації (наприклад, агресії). Саме у процесі соціалізації з профілактики неадекватних форм поведінки хлопчику потрібна велика фізична активність і свобода дій. Іноді вказують навіть у значимість процесу сповивання немовляти на становлення його поведінки, що відхиляється чи нормативної поведінки.

Чоловічий і жіночий стилі поведінки можуть базуватися на гендерних розбіжностях психомоторики (ходи, жестикуляції), ергічності (характеристика життєвого тону, активності, працездатності, жага діяльності), швидкісних (темпових) характеристиках і предметної пластичності (В.М.Русалов). Енергетичний рівень потреби у освоєнні предметного світу (ергічність), як і та здатність до переключенню з одних форм поведінки на інші (предметна пластичність) і більше швидкісні характеристики, типові

для чоловічого стилю темпераменту. За даними В.М.Русалова, у чоловіків на протигагу жінкам частіше проявляється жага до діяльності, спостерігається надлишок сил, висока працездатність, гіперактивність, більш виражене прагнення напруженого розумової й фізичної праці. З іншого боку, відзначається характерна для чоловіків гнучкість мислення, легкість перемикання з одного виду в інший, прагнення до розмаїття форм діяльності, частіше спостерігається високий темп поведінки, вища психомоторна швидкість операцій під час здійснення предметної діяльності.

Для жінок характерніша легкість вступу у нові соціальні контакти, ширший набір комунікативних програм, більш виражена комунікативна імпульсивність, легкість в переключенні у процесі спілкування, і навіть підвищена чутливість до невдач, частіше спостерігається занепокоєння, невпевненість, тривога. Отже, лише на рівні збалансованого фізіопсихологічного функціонування (темпераментальних властивостей) можна назвати те що, що стильові характеристики поведінки чоловіків і жінок істотно різняться. Процес виховання здатний згладити чи загострити розбіжності й зашкодити становленні і діагностиці девіантних форм поведінки.

На рівні характерологічних чеснот стильові особливості проявляються у вигляді *гендерних стереотипів статеворольової поведінки*. Під ними розуміються моделі поведінки, система розпоряджень, що має засвоїти відповідний індивід, що його визнали чоловіком чи жінок (І.С.Кон). Формування статеворольової поведінки відбувається з урахуванням відповідних гендерних особливостей темпераменту під впливом виховання. Зазвичай, виховання носить цілеспрямований характер і включає у собі традиційні вербальні і невербальні способи. Воно починається від перших днів життя. Наприклад, традиції наказують обертати ковдру новонародженого хлопчика чи дівчинку стрічками різного кольору (рожевою дівчинку, блакитний хлопчика). Цей ритуал означає початок тривалого статеворольового виховання із єдиною метою сформувати адекватні біологічному підлозі гендерні стереотипи поведінки. Це становлення включає у собі розбіжність у іграх ("дочки-матері", "війна"), одязі (штани, спідниці), зовнішності (банти, краватки) Вершиною статеворольового виховання є формування *психосексуальної орієнтації* (гетеро- чи гомосексуальної), що є значення з метою оцінки сексуальних девіацій.

Аналізуючи гендерний стиль поведінки, значимим є особливості поведінки й самопрезентації людини у наступних сферах:

- зовнішність і стиль одягу;
- манери поведінки (міміки, жестів, хода);
- манера промови;

- стиль взаємодії в сім'ї;
- стиль взаємодії у суспільстві;
- стиль сексуальної активності [5, с.127].

З *зовнішності і вибору стилю одягу* типовий жіночий, і чоловічої стереотипи різняться істотно. Традиційні вимоги, і очікування диктують необхідність обирати і носити одяг, що підкреслює статеву приналежність, чи з крайнього заходу яка суперечить їй. Наприклад, використання косметики у межах традиційної оцінки нормативності статевої поведінки приписано лише жінкам, як і певний вид одягу та аксесуарів (спідниці, банти, брошки, туфлі вищому підборах тощо.). Поведінка, яка відхиляється за стилем (неестетична) може бути визнана як такою поведінкою, що не відповідає традиціям та нормам, наприклад, використання жіночого одягу, взуття та аксесуарів чоловіком, так і застосування жінкою "грубого" взуття, безформених штанів тощо. Іноді поведінка, що відхиляється за естетичними параметрами може бути визнаною поведінкою жінки, яка голить голову, або старі чоловіки, який красять своє волосся на неприродний колір.

До типово жіночих **манер поведінки** відносять манірність, кокетство, особливий вид ходи, більш яскраву і демонстративну жестикуляцію на відміну від типовою чоловічої скнарості рухів, стриманості в проявах емоцій. Відмінності **манер промови**, яка виражається у звучності, тембральній специфічності і вираженій емоційній підкріпленості. До девіантних форм поведінки можуть ставитися манери поведінки, котрі виступають за рамки гендерних естетичних норм, наприклад, грубий низький голос жінки.

Таким чином, сучасні дослідження науковців у сфері систематизувати поведінкові відхилення можемо констатувати, що не призвели до створення єдиної класифікації. Труднощі насамперед пояснюються тим, що термін "девіантна поведінка" використовується у різних науках та в різних значеннях, існує багато класифікацій девіантної поведінки.

Отже, відхилення у поведінці можемо охарактеризувати як взаємодію дитини з мікросоціумом, що порушує його розвиток і соціалізацію унаслідок відсутності адекватного обліку середовищем особливостей його індивідуальності, які відображаються у поведінковій протидії встановленим моральним і правовим суспільним нормам.

Оскільки школа, як освітній заклад, є найважливішим соціальним інститутом, що виконує функції трансляції основної системи цінностей, норм, ролей від одного покоління до наступного. Постає задача створення ґендерночутливої освіти – важливого інституту соціалізації саме тому, що вона повинна надати ґендерні знання, виховати вміння, розвинути здібності людини, які б спонукали її до самореалізації та творчості [3, с. 148–151].

У сучасному суспільстві соціально-рольові функції чоловіків і жінок зазнають серйозних змін, частина традиційних ролей однієї біологічної статі засвоюється й демонструється протилежною статтю.

"Зрівняння" гендерних ролей і зближення стереотипів мужності й жіночності змушує підлітка відчувати себе без статі, самотньою істотою у ворожому світі. У цій ситуації агресивність є насамперед захисним механізмом у відповідь на напругу, пов'язану з труднощами гендерної ідентифікації в сучасному світі.

Тому врахування гендерного фактору в дослідженні девіантної поведінки, на нашу думку, є важливим принципом для подальшого вдосконалення профілактичної й корекційної роботи з підлітками, що мають девіантну поведінку.

Використана література

1. Агеев В.С. Психологические и социальные функции полоролевых стереотипов / В.Агеев // Вопросы психологи. – 1987. – №2 – С. 152-158.
2. Говорун Т. Стать та сексуальність : психологічний ракурс : навч. посібник / Т.Говорун, О.Кікінеджи. – Тернопіль: Богдан, 1999. – 384 с.
3. Дзюбак К. М. Проблеми гендерної освіти в загальноосвітніх закладах України / К. М. Дзюбак // Гендер : реалії та перспективи в українському суспільстві : мат-ли Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 11–13 грудня 2003 р.). – К. : ПЦ "Фоліант", 2003. – С. 148–151.
4. Кравець В. П. Статева соціалізація дітей і підлітків : закономірності та гендерні особливості. Монографія / В. П. Кравець. – Тернопіль : ТНПУ, 2008. – 476 с.
5. Кравець В.П. Гендерна педагогіка. Навчальний посібник / В.Кравець. – Тернопіль: Джура, 2003.-416с.
6. Кон И.С. Психология половых различий / И.Кон // Вопросы психологи. – 1981. – №2. – С. 47–57.

Організація дозвілля дітей підліткового віку

Студентка III курсу групи СП-31 Кіліпута О.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Останіна Н.С.

У статті актуалізовано питання підліткового дозвілля, обумовленого соціокультурними потребами сучасної молоді.

Дозвілля традиційно є однією з найважливіших сфер життєдіяльності підлітків. Трансформації всіх сторін життя українського суспільства привели

до зміни соціокультурної ситуації в галузі дозвілля. Підлітки являють собою особливу соціальну групу, найбільш сприйнятливую до соціокультурних інновацій, що роблять різний за своєю спрямованістю вплив на становлення особистості молодшої людини.

Дозвілля – чудовий простір для розвитку культури. Правильна організація дозвілля сприяє формуванню у дітей та підлітків культури спілкування, зміцненню сімейних зв'язків, створює умови для само-реалізації і самовиховання особистості. Змістовний відпочинок і дозвілля, поряд з утворенням і задоволенням основних потреб дитини, відіграють велику роль в його розвитку.

Дозвілля для сучасних підлітків є однією з першорядних цінностей, в цій області реалізуються багато соціокультурних потреб людей підліткового віку. Для дозвіллевої сфери життєдіяльності найбільшою мірою характерна свобода особи, що виявляється у виборі форм, місця, часу проведення дозвілля. Саме в сфері дозвілля молоді люди більш ніж де-небудь виступають як вільні індивідуальності. Сфера дозвілля характеризується свободою від навчальних і сімейно-побутових обов'язків, крім того, в її рамках послабляється інституціональний тиск на особистість людини підліткового віку. Тому в сучасному українському суспільстві, в якому спостерігається нестабільність нормативно-ціннісних систем, проблема організації дозвілля підлітків набуває особливої гостроти.

Підвищений інтерес до наукового дослідження дозвілля визначається також змінами змісту і структури дозвілля під впливом соціокультурних трансформацій, що відбулися в країні (зміни ціннісних установок української молоді, розвитку соціальної інфраструктури, появи нових інформаційних технологій). Це диктує необхідність типологізації дозвіллевої поведінки молоді у відповідності зі сформованою соціокультурною ситуацією в сучасній Україні.

Актуалізація питань підліткового дозвілля обумовлена і тим, що молоде покоління, у відповідності зі своїми соціокультурними потребами, час дозвілля присвячує в основному спілкуванню в підліткових компаніях, групах однолітків, де формується особлива підліткова субкультура, що впливає на становлення особистості молодшої людини. Підліткові субкультури являють собою явище, обумовлене як характером культури і соціальних взаємодій сучасного суспільства, так і принциповою зміною в його рамках місця і ролі підлітка. У зв'язку з тим, що негативні прояви в сфері дозвілля багато в чому обумовлені його неорганізованістю, виникає необхідність визначення способів регулювання дозвіллевої сфери життєдіяльності підлітків. Таким чином, дозвілля як соціокультурна сфера життєдіяльності сучасної української молоді вимагає глибокого наукового осмислення.

Справжнє життя для підлітка здебільшого починається за порогом школи. Підліток як би "іде" у дозвілля як у визначене захищене середовище, де він відчуває себе по-справжньому вільним. Можна сказати, що дозвілля для підлітка є частиною життєвого процесу, яку людина вільно планує і яка може бути використана нею для вільної діяльності і розвитку, що свідчить про зростаючу роль дозвілля в процесі формування ціннісних орієнтацій молодого покоління.

Дозвілля переважної частини сучасних українських підлітків залишається фактично неорганізованим, що є причиною збільшення числа випадків стихійної соціалізації з боку однолітків, де на відміну від родини і навчальних закладів молодим людям представляється можливість перебування поза контролем і безпосереднім доглядом дорослих. Крім того, такі групи ровесників можуть обговорювати свої загальні специфічні інтереси, які дорослі не розділяють, не розуміють або не терплять.

Великі соціальні контакти, повсякденне різноманітне спілкування, дозвіллеві переваги, що створюють тип соціального життя різних груп сучасної молоді, є одними з важливих характеристик стилю життя, що обирається нею, одними з ключових параметрів самоідентифікації людини підліткового віку з визначеною соціальною групою або середовищем.

Проблема дозвілля не є новою в науці. Дозвілля розглядається авторами стосовно до всього вікового діапазону людини: дитячого віку (Т.С. Комарова, О.В. Шаронов, С.Т. Шацький, А.І. Шемшуріна та ін.); підліткового (О.М. Потаповська, В.О. Сухомлинський, О.М. Тьосова та ін.); юнацького (О.Л. Андрєєв, В.Т. Лісовський, І.М. Ільїнський, В.В. Павловський та ін.), в тому числі в різних умовах організації дозвілля (О.Ю. Гончарук, Г.М. Коджаспірова, В.Д. Путілін, С.О. Шмаков та ін.); людей зрілого і старшого віку (І.Н. Семенов, Е.В. Соколов та ін.). Вивчаються і гендерні аспекти дозвілля (О.О. Здравомислова, А.О. Тьомкіна, С.Л. Риков та ін.).

Проте малодослідженими є питання організації дозвілля підлітків в умовах ЗНЗ. Організація дозвілля в умовах ЗНЗ має свої особливості. Адже більшу частину свого часу дитина проводить у школі. На жаль, на даний час система освіти не має можливості для задоволення дозвіллевих потреб сучасного підлітка, причиною є фінансове забезпечення, а тому більшість підлітків далеко недостатньо можуть реалізувати свій талант та інтереси, вміння, особисті навички та здібності.

Отже, системна криза, яка торкнулася соціальної сфери суспільства, виявила необхідність формування нової політики в області управління дозвіллевою діяльністю підлітків. Авторитарний характер управління, орієнтованого на вдосконалення умов і характеру використання часу дозвілля, як правило, прирікав підлітків на незavidну роль пасивного об'єкта управління. Організація, планування, контроль у сфері дозвілля

являють собою досить складні механізми, через які можливим є відносний вплив на сферу дозвілля.

Література

1. Стоян А. Н. Организация досуга студенческой молодежи / под. ред. А. Н. Стоян.
2. http://allref.com.ua/skachaty/Organizaciya_dozvillya_pidlitkiv.
3. Журнал "Молодёжь" ст. "Досуг и статус" СПб: 2002 г., №10.

Студентська сім'я у сучасному соціально-педагогічному вимірі

Студентка V курсу групи СП-51 Колонтай А.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Хлєбїк С.Р.

В статті розкриваються науково-теоретичні аспекти соціально-педагогічної роботи із студентською сім'єю.

Актуальність соціально-педагогічної роботи зі сім'ями пов'язана зі збільшенням уваги світового співтовариства до сім'ї, як до основного фактору розвитку дітей, найкращу умову для їх виховання та розвитку, посиленням ролі сім'ї в демократизації суспільства. Студентську сім'ю виділяють, як окремий вид молоді сім'ї, яка має певні особливості (З.Г.Зайцева, М.Вітер та ін.). **Мета:** охарактеризувати основні підходи до визначення проблем студентської сім'ї та засобів їх подолання.

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується трансформацією всіх сфер суспільного життя, що знаходить відображення у функціонуванні молоді студентської сім'ї, як соціального інституту.

Молода студентська сім'я, як мала соціальна група і об'єкт, розглядається з точки зору різних суспільних наукових досліджень:

✓ Філософського: що є сім'єю, що є основою сім'ї, відрізняє сім'ю від шлюбу, а стосунки сімейні від групових, дружніх тощо (О. Чорний, Ф. Енгельс, Ф. Ніцше, А. Шопенгауер, М. Монтень, Аристотель, Сократ, Т. Гоббс, Ж.-Ж. Руссо, М. Бердяєв та ін.);

✓ Політичного: моделі сімейної політики, захисту сім'ї (С. Дармодехін, В. Єлагін, Г. Попович, І. Трубавіна та ін.)

✓ Соціологічного: типи і види сімей, тенденції розвитку феномена "сім'я" (М. Мід, П. Сорокін, А. Харчев, Ч. Кулі, Дж. Хомс, Ч.Філіпс, М. Вебер, Т. Парсонс, Д. Мердок, Л. Морган, І. Баховен та ін.)

✓ Психологічного: розбудова сімейних стосунків, подолання завдань і криз сім'ї (В. Бондаровська, В.Семиченко, В. Сатір, Г. Навайтис, В. Дружинін

та ін.), які розглядали сім'ю, як систему і групу зі своїми ролями, стосунками, правилами, етапами розвитку;

✓ Соціальної роботи: підходи, зміст, технології, форми та методи роботи з різними типами сімей (з насильством, жорстокістю, з дітьми з особливими потребами, неповними, прийомними, ДБСТ- Г. Гмайнер, Н. Комарова, С. Банора, Дж. Барис, В. Гуров, І. Козубовська, М. Ліборакіна, І. Пеша, Є. Холостова та ін..)

✓ Педагогічного: зміст, методи, умови виховання дітей у сім'ї, модель сімейного виховання, стилі спілкування у родині (П.Лєсгафт, А. Макаренко, В. Сухомлинський, Н. Купська, І. Гребєнников, В. Постовий, Т.Ф. Алексєєнко, Л. Бойко, Т. Кулікова та ін..);

✓ Соціально-педагогічного: проблеми соціально-педагогічної роботи з молодими студентськими сім'ями досліджуються в наукових роботах багатьох вітчизняних вчених (Капська А.Й., Зайцева З.Г., Алексєєнко Т.Ф., Трубавіна І.М., Антонов А.І., Бондарчук О.І., Харчев А.Г., Шнейдер Л.Б. та інші.)

Завданнями розвитку молодшої студентської сім'ї є:

✓ Усвідомлення і набуття нового статусу в мікросередовищі, засвоєння свого "ми" як окремої сім'ї, налагодження і розбудова стосунків у мікросередовищі з позиції "ми";

✓ Набуття незалежності від батьків (фінансової, житлової, матеріальної, соціальної);

✓ Формування життєвих вмінь у членів подружжя батьківської компетентності, засвоєння нових ролей у сім'ї, розбудова власного та сімейного життя на цій основі, розподіл обов'язків у сім'ї.

Питання підвищення соціально-педагогічної роботи з студентською сім'єю вимагає виділення та обґрунтування її теоретико-методологічних основ, які є філософськими, психологічними, загальнонауковими, конкретно-науковими і власне соціально-педагогічними, історичними критичними, оскільки соціальна педагогіка розвивається через проходження різних етапів становлення як науки, відчуває на собі потреби і вимоги світового співтовариства, виконує їх соціальне замовлення, одним з яких в Україні є подолання кризи сім'ї на основі її розвитку (Державна політика розвитку сім'ї).

Наразі проблеми соціально-педагогічної роботи з сім'єю досліджуються Алексєєнко Т., Братусь І., Зверєвою І., Лактіоною Г., Капською А., Комаровою Н., Пешею І., які розкривають основи роботи з різними категоріями сімей: молодими, неповнолітніми матерями, прийомними сім'ями, кризовими сім'ями тощо. Проте дослідження соціально-педагогічної роботи із студентською сім'єю, як з цілісним суб'єктом/об'єктом роботи в Україні вимагає пошуку нових організаційних структур і технологій,

розробку цілісних умов соціально-педагогічної роботи з сім'єю, яка б являла собою окремий підхід у теорії соціальної педагогіки, що спрямовувався б водночас на розвиток сім'ї, подолання її кризи та забезпечення нормального функціонування.

Науковцями виявлено багато проблем у житті студентської сім'ї, які треба розв'язувати для її успішного життя і розвитку. Виникає питання про соціально-педагогічну підтримку студентської сім'ї, під якою ми розуміємо комплекс різноманітних соціально-педагогічних послуг, спрямованих на подолання та попередження проблем студентської сім'ї. Тобто для визначення сутності соціально-педагогічної підтримки студентської сім'ї треба визначитись з суб'єктами послуг, їх можливостями щодо студентської сім'ї.

Соціально-педагогічна робота з молодими сім'ями полягає у забезпеченні соціальної профілактики сімейного благополуччя, здійсненні системи заходів, спрямованих на запобігання аморальної, протиправної поведінки дітей та молоді, наданні соціальної допомоги та послуг з метою реалізації програми роботи з молодією студентською сім'єю; наданні допомоги батькам у розв'язанні складних питань сімейного виховання; здійсненні соціальної реабілітації.

І. Д. Зверєва, О. В. Безпалько, С. Л. Марченко визначають проблеми молодих сімей саме в адаптації подружжя до сімейного життя, виробленні спільної моделі сімейного життя, відокремлення від батьківських сімей, розподіл соціальних ролей та оволодіння різними функціями сім'ї.

Важливий елемент подружнього життя емоційна близькість на яку звертав увагу в своїх роботах В. Дружинін. Особливо вона виражена в перші роки сімейного життя, зокрема в молодих студентських сім'ях. тому важливо зберігати її продовж всього сімейного життя.

Отже в наукових дослідженнях молода сім'я викликає цікавість в різних галузях знань.

Особливе місце посідає студентська сім'я, як важливий етап формування сімейних стосунків, що має свої особливості і в багатьох випадках – ускладнення і проблеми. Тому увага вчених зосереджується на аналізі цих питань і шляхах їх вирішення.

Ефективність соціально-педагогічної роботи з молодими студентськими сім'ями залежить від наявності відповідних соціально-педагогічних умов, спрямованих на підтримку життєдіяльності, успішного функціонування молоді студентської сім'ї. З цією метою в межах ВНЗ передбачається організація адміністративних структур соціальної або соціально-педагогічної спрямованості.

Їх діяльність повинна бути спрямована на надання допомоги молодим сім'ям з метою подолання конфліктів, кризових станів, дисгармонії у

взаємостосунках, тимчасових або постійних труднощів у життєдіяльності, які з'являються внаслідок захворювань, майнових витрат, конфліктних взаємостосунків, нервово-психічних захворювань, а також допомоги тим, хто опинився у стані безвихідності, безпорадності чи самотності; організацію відповідних структур в межах ВНЗ спрямованих на надання соціально-психологічної, соціально-педагогічної, соціально-медичної, юридичної, інформативно-консультативної, психотерапевтичної допомоги.

Отже, Студентські Соціальні Служби виконують важливу роль у процесі становлення студентських молодих сімей під час навчання у ВНЗ, здійснюють соціально-педагогічну підтримку їх життєдіяльності, впливають на підготовку студентської молоді до сімейного життя. Проте, як свідчить досвід ВНЗ України, студентські соціальні служби існують не в усіх навчальних закладах, що значно ускладнює соціальну підтримку студентських сімей.

Список використаної літератури

1. Студентська молодь України: сучасний вимір. Щорічна державна доповідь Президентові України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2008 р.), р. 1.3.
2. А.Й.Капська Молода сім'я: проблеми та умови її становлення / А.Й.Капська. – К.: ДЦССМ. 2006. – 184 с.
3. Карасевич А.П. Формування готовності студентської молоді до створення сім'ї: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата пед. наук: спец. 13.00.07 "Теорія і методика виховання" / А. П. Карасевич. – К., 2009. – 21 с.
4. Батищева Г.А., Зайцева З.Г. Робота соціальних служб серед молоді із молоддю сім'єю. Методичні рекомендації. – ДО.: А.Л.Д., 1996 р.

До проблеми зміни ролі батька щодо виховання дітей

Студентка IV курсу групи СП-41 Лобунець В.О
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Конончук А.І.

У статті проаналізовано поняття "батьківство" та роль батька у вихованні дитини (дітей).

Актуальність. Батьківство є важливим елементом сімейної політики оскільки об'єктом сімейної політики в більшості випадків виступає сім'я з дітьми. Висока якість життя, суб'єктивне благополуччя особистості, щастя людини неможливе без самореалізації її в сімейній сфері життєдіяльності,

передумовою якої є вироблення адекватних та реалістичних життєвих завдань, пов'язаних зі шлюбом та сім'єю. Батьки навчаються і розвиваються разом із дітьми, отримують нові знання, набувають якостей та навичок, необхідних для виховання та розвитку дитини. В сучасному суспільстві відбувається переоцінка ролі батька в сім'ї щодо виховання дитини, адже і у наш час батько спроможний не гірше матері самостійно утримувати й виховувати дитину, забезпечувати її розвиток та задовольняти її потреби.

Мета статті – проаналізувати зміст поняття "батьківство", його складові та роль батька у виховання дитини у нових соціальних умовах.

Виклад основного матеріалу. У науці батьківство як феномен вивчається в різних галузях: педагогіці, психології, соціології, соціальній роботі. Особливу увагу до феномена батьківства вчені різних галузей науки стали приділяти в останні десятиріччя (Т. Алексеєнко, О. Безпалько, І.Зверєва, Р. Овчарова, В. Кравець, І. Братусь, Г. Лактіонова та інші).

Здійснивши аналіз соціально-педагогічної та психологічної літератури з даної проблеми, ми дійшли висновку, що єдиного тлумачення терміну "батьківство" немає. Так, короткий тлумачний словник сучасної української мови "батьківство" визначає як кровну спорідненість між батьком і його дитиною [4]. В "Енциклопедії батьківства" термін "батьківство" означає факт народження дитини від певного чоловіка (батька). Юридично батьківство засвідчують органи РАГСу, які роблять актові записи про матір і батька дитини. Такі записи робляться на підставі документа про шлюб між батьками дитини, а якщо батьки не перебувають у шлюбі – на підставі їхньої спільної заяви або судового рішення про встановлення батьківства. В окремих випадках для встановлення батьківства призначається судово-медична експертиза [1, С.177]. Л. Д. Кизименко та Бєдна Л.М. розрізняють батьківство біологічне і юридичне. Біологічним батьком дитини є представник чоловічої статі, що бере участь в зачатті цієї дитини. Юридичним батьком вважається людина, офіційно зареєстрована як батько у встановленому порядку. Батьківство передбачає набір прав і обов'язків, які діляться на особисті і майнові. До перших відносяться право давати дитині прізвище і ім'я, право (обов'язок) на виховання і навчання своїх дітей, право на їх представництво і захист. До майнових обов'язків батька відноситься матеріальне забезпечення своєї дитини до досягнення нею повноліття, у разі розлучення батьків це юридичне відношення виступає як аліментний обов'язок. Біологічне батьківство в ряді випадків може не співпадати з юридичним батьківством. У батьківстві як соціальному інституті найважливіше значення має виховна діяльність. По-перше, вона є необхідною передумовою формування в свідомості дитини ідеї гармонійності світу (відсутність одного з батьків сприймається дітьми як

дисгармонія світу загалом і сприяє розвитку різних порушень в психології і свідомості дітей); по-друге, сприяє формуванню статевої самосвідомості дітей; по-третє, формує у дітей уявлення про соціальні зразки фактичної чоловічої поведінки. Чоловіча поведінка, виховна діяльність батька тільки тоді мають вплив, коли протікають на очах дітей [3].

Найбільш повне визначення даного поняття, з нашої точки зору, знаходимо в "Енциклопедії для фахівців соціальної сфери", а саме: "батьківство це соціально-психологічний феномен, що є сукупністю знань, уявлень та переконань стосовно себе у батьківській ролі, які реалізуються у всіх проявах поведінкової складової батьківства; процес забезпечення батьками (рідними чи прийомними) необхідних умов для повноцінного розвитку та навчання дітей" [2, С.121].

Соціально-економічні, політичні та інформаційні зміни в Україні, що супроводжуються новою парадигмою життєвих цінностей, ламанням усталених стереотипів життя, зумовлюють актуальність питання підготовки батька до виховної діяльності в нових педагогічних умовах. Сучасний батько стає не лише носієм суспільних норм, національної культури, традицій, моралі, що передаються з покоління в покоління і закріплюються в життєвому досвіді дітей, більше того, сьогодні він несе відповідальність рівнозначну з матір'ю за народження, розвиток і виховання нової людини перед державою, суспільством, народом. На необхідність зміни стереотипів суспільства щодо ролі батька у вихованні дитини звертає увагу Т. Алексеєнко. Вона зазначає, що батьківство – це сукупність біологічних, правових і виховних функцій, які виконуються батьками – чоловіками відносно своїх дітей [6, С.48].

Реалізація психолого-педагогічної підготовки батька до виховання дитини в умовах сьогодення неможлива без вивчення розвитку теорії і практики виховної діяльності сім'ї та дослідження його ролі у виховному процесі в контексті історикопедагогічної спадщини. Приклад стереотипу в суспільстві стосовно ролі батька в сім'ї наводить А.С. Макаренко у "Книзі для батьків": "Батько! Це центральна постать історії! Хазяїн, начальник, педагог, суддя й іноді кат, це він вів сім'ю з щабля на щабель, це він, власник, нагромаджувач і деспот, який не знав ніяких конституцій, крім божих, мав страшну владу, підсилену любов'ю" [5]. Але з часу написання цих слів минуло майже 70 років.

Сучасні дослідження батьківства свідчать, що виражена любов батька дає для дитини відчуття особливого емоційно-психологічного благополуччя, яке не може повною мірою забезпечити самотня жінка-мати. Любов батька вчить і сина, і дочку тому, як може проявляти себе любов чоловіка до дітей, до дружини і до оточуючих. Також любов батька забезпечує приклад батьківської поведінки дітей в майбутньому, форму-

вання життєвої позиції і статево-рольової позиції в суспільстві. Люблячий батько нерідко є ефективнішим вихователем, ніж жінка. Бути батьком означає допомагати дітям природовідповідно формувати свій характер. Шляхом статево рольової ідентифікації саме батько дуже сильно впливає на розвиток таких якостей в дитині як стриманість, неквапливість, емоційна врівноваженість, безтурботність, спокій, оптимізм, старанність, відповідальність.

Традиційно батько є носієм соціальних зразків чоловічої поведінки, що особливо важливо у вихованні хлопчиків відповідно статево рольових стереотипів, прийнятих у суспільстві. За відсутності батька у сім'ї формування уявлень хлопчика про моделі чоловічої поведінки відбувається під впливом інших значимих дорослих, які не завжди є позитивними. Для дівчинки присутність батька у сім'ї дає можливість краще засвоїти жіночі ролі, орієнтуючись на поведінку матері, яка адресована батьку [6, С.48].

Певним суттєвим уточненням змісту батьківства у кінці ХХ століття стає усвідомлене батьківство, що являє собою взаємодію батьків (чи осіб, які їх замінюють) між собою, іншими членами сім'ї, дітьми, результатом якої є створення найбільш сприятливих умов для повноцінного розвитку дитини на всіх етапах її життя. Під усвідомленим батьківством також розуміють свідоме ставлення батьків до процесів виховання, розвитку та догляду за дитиною на всіх етапах її життєдіяльності з метою формування здорової та зрілої особистості. Усвідомлене батьківство – це також сукупність батьківських якостей, почуттів, знань та навичок щодо виховання, розвитку дітей на різних етапах їхньої життєдіяльності [2, С.178].

Дослідники виділяють складові батьківства: батьківські установки і очікування; батьківські цінності; батьківське ставлення; батьківські почуття; батьківські позиції; батьківська відповідальність; стиль сімейного виховання.

Ціннісні орієнтації об'єднують людей в сім'ю й створюють перспективу для її розвитку. Вони визначають мету народження та шляхи виховання дитини в сім'ї. Батьки впливають на формування ієрархії цінностей у дітей не тільки як емоційно близькі люди, але й як представники світу дорослих, з якими діти ідентифікують себе.

Батьківські установки – погляд батька чи матері на свою роль, який включає, у тому числі, і репродуктивну установку, заснований на когнітивному та поведінковому компонентах.

Батьківські сподівання передбачають право очікувати від інших визнання їхньої соціальної ролі батьків, відповідної поведінки оточуючих, узгодженої з роллю, а також поводитись відповідно до очікувань оточуючих.

Батьківські почуття емоційно забарвлюють батьківське ставлення. Вони складаються з групи почуттів, яка вирізняється від інших емоційних зв'язків. Їхня специфіка полягає в тому, що турбота батьків про дітей необхідна для підтримання життя дитини. А потреба у батьківській любові є життєво необхідною для маленької дитини.

Батьківська позиція – психологічна й виховна спрямованість матері та батька, заснована на свідомій чи неусвідомлюваній оцінці дитини, що знаходить своє вираження в певних способах і нормах взаємодії з нею.

Батьківська відповідальність, як складова феномена батьківства має дуальну природу і включає як відповідальність перед соціумом, так і відповідальність перед совістю за життя та виховання дітей.

Стиль батьківської поведінки впливає на формування особистості дитини, розвиток соціальних навичок [2, 178].

На сьогоднішній день існує ряд гендерних стереотипів щодо того, що чоловіки не вміють готувати їжу, правильно виховувати дітей, здійснювати за ними необхідний догляд, що жінка може це робити краще. Але це все стереотипи, які заважають батькам при передачі дитини на виховання одному із батьків, при визначенні прав батьківства на законодавчому рівні, при отриманні певних пільг та повноцінному існуванні в суспільстві.

Разом з тим роль батька у вихованні дітей зазнає серйозних змін. З'являються нові форми активності батьків, які свідчать про формування нової гендерної системи, переоцінку суспільством батьківських функцій, подальший розподіл гендерних ролей.

Висновок. Таким чином, батьківство – це соціально-психологічний феномен, який наповнюється новим змістом, тим самим даючи відповідь викликам сьогодення щодо виховання підростаючого покоління.

Список використаної літератури

1. Енциклопедія батьківства [Текст]: посібник з сімейного виховання / авт. кол. за заг. ред. Є.І. Коваленко С.В. Кириленко. – К. : КНТ, 2008. – 592с.
2. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери [Текст] / за заг. ред. проф. І. Д. Зверєвої. – К., Сімферополь: Універсум, 2012. – 536с.
3. Кизименко, Л.Д., Бєдна, Л.М. Словник-довідник соціального працівника [Електронний ресурс] : для студентів та соціальних працівників / Л.Д. Кизименко, Л.М. Бєдна. – Режим доступу: <http://ipp.l p.edu.ua/Library/004/004.htm1>
4. Короткий тлумачний словник сучасної української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vcprosvita.com.ua/knygy/57-korotkyu-tlumachnyu-slovnyk-ukrayinskoji-movy>
5. Макаренко, А.С. Книга для батьків [Електронний ресурс]/ А.С.Макаренко. Режим доступу: http:// jorigami.ru/PP_corner/Classics/

6. Соціальна педагогіка: словник-довідник [Текст] / за заг. ред. Т.Ф.Алексєєнко. – Вінниця: Планер, 2009. – 542 с.

Соціально-педагогічна профілактика лихослів'я в умовах загальноосвітньої школи

Студентка 5 курсу групи СП-51 Мизенко Т.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Новгородський Р.Г.

У статті проаналізовано теоретичні основи проблеми профілактики лихослів'я в умовах ЗНЗ, виокремлено провідні форми профілактичної роботи та умови їх ефективного використання.

Слід зазначити, що лихослів'я може бути предметом вивчення різних галузей – педагогіки, психології, соціальної педагогіки та інших наук. Лихослів'я як соціокультурний феномен у своїх роботах висвітлювали Б.А.Успенський, Д.С. Ліхачов, І.С. Кон, В.Л. Леві, В.І. Жельвіс.

Особливості конфліктного спілкування дітей і дорослих отримали своє висвітлення у працях О. Г. Антонової, Н.Ю.Максимової, В.М. Оржеховської, В.О. Татенка, Т.М. Титаренко, Л.Б.Філонова, Т.Є.Федорченко, С.І. Яковенка Л.А. Широкоградюк та ін. Однак недослідженими залишились особливості спілкування дітей і дорослих у ситуаціях грубого порушення норм спілкування, приниження співрозмовника і провокації його на грубощі.

Тому за **мету** нашої статті ми й обрали – теоретично проаналізувати проблему профілактики лихослів'я в умовах загальноосвітньої школи. **Завдання** – виокремити провідні форми соціально-педагогічної профілактики лихослів'я в умовах ЗНЗ.

На думку науковців **профілактика і корекція лихослів'я надзвичайно складні тому, що воно небезпечніше, ніж бійка**, воно краще приховане від ока вихователя, вчителя. Проте сильно дезорганізує поведінку дитини будь-який афективний розлад.

Так на думку сучасних дослідників О.Оржеховської, Т.Федорченко, Л.Широкоградюк, у системі загальноосвітньої школи необхідно впроваджувати **курси з формування культури мовлення**. При цьому варто враховувати індивідуальні розбіжності в діяльності нервової системи індивідів – з огляду на силу процесів збудження і гальмування, їх урівноваженості і рухливості. В одних ці процеси взаємно врівноважуються, в інших спостерігається перевага одного з них. В індивідів зі слабкими

процесами гальмування часто спостерігається "неконтрольованість" вчинків, саме ці люди часто порушують дисципліну і лихословлять. Табування, тобто традиційні педагогічні методи заборони, боротьба проти лихослів'я з боку вчителів і батьків можуть призвести до зворотного ефекту. якщо не будуть враховуватися індивідуальні особливості особистості.

Дієвими формами соціально-педагогічної профілактики у системі загальносередньої освіти на рівні факультативів є **дискусійні клуби з культури мови**. Так, у бесіди з учнями загальноосвітньої школи ми дійшли висновку, що, незважаючи на вживання ненормативної лексики, багато хто з них позитивно ставиться до проведення заходів щодо боротьби з лихослів'ям.

Сучасні науковці вважають (О.Г.Антонової, Н.Ю.Максимової, В.М.Оржеховської, В.О.Татенка, Т.М.Титаренко, Л.Б.Філонова, Т.Є.Федорченко, С.І. Яковенка Л.А. Широкоградюк), що учням необхідно засвоїти **знання з риторики**, що є "вінцем освіченості". Це наука моральності, виховання, спілкування, її теорія і практика, засновані на загальній культурі. Мета риторики визначається як пошук оптимальних алгоритмів найбільш ефективного спілкування у сучасному суспільстві. Літературна мова нормативна, для неї характерна стабільність мовних меж, що спирається на авторитет художньої літератури, науки. Можна сказати, що дане визначення розкриває шляхи боротьби за чистоту мови.

Сьогодні за результатами дослідників учнівське мовлення останнього десятиліття відрізняється особливою різкістю, брутальністю. Ці прояви мовної волі характерні для кризових періодів розвитку суспільства. Вживання інвективи, жаргонів, сленгу стало нормою. Соціальні педагоги школи, психологи, лінгвісти, культурологи говорять про "емансипацію мата". З ненормативної лексики майже остаточно знято табу, хоча останнім часом спостерігається зворотна тенденція. Ми вважаємо за доцільне привернути увагу громадської думки до проблеми превенції поширення вживання ненормативної лексики серед дітей та учнівської молоді.

Так, на думку сучасних дослідників В. Оржеховської, Л. Широкоградюк, позитивного психолого-педагогічного ефекту від профілактично-корекційної роботи, спрямованої на подолання лихослів'я у шкільному середовищі, можна **досягнути за умови, якщо:**

- сформувати в учнів, а також у вчителів і батьків морально-психологічну позицію, яка полягає в нетерпимості до лихослів'я, усвідомлення того, що брутальна лайка – огидне явище, за яке має бути соромно всім, хто себе поважає;
- навчити учнів, учителів і батьків висловлювати свої думки і почуття

без лайки, сприяти саморегуляції станів і контролю над собою;

- навчити розуміти емоційний стан іншого і не провокувати нервових зривів;

- навчити використовувати "Я"-повідомлення", "Ти-повідомлення" – тобто вербалізувати свій емоційний стан;

- навчити помічати власні грубощі;

- розвинути емпатію і почуття гумору [57, с. 51-55].

Здійснюючи профілактично-корекційну роботу, слід дотримуватись принципів корекції, запропонованих Б. Ельконіним [5, с. 99-107]:

1. Діяльнісний принцип, який визначає сам предмет застосування корекційних зусиль і задає способи корекційної роботи через організацію відповідних видів діяльності дитини шляхом формування узагальнених способів орієнтування.

2. Принцип залучення значущих осіб в оточенні дитини для реалізації завдань корекції. Культура мовлення дітей здебільшого залежить від їхнього мовного оточення, від мовлення тих, із ким діти постійно спілкуються, хто навчає їх основ наук і мови зокрема, хто їх виховує. Тому культура мовлення вчителів і батьків, їхня вимогливість не тільки до мовлення дітей, а й до свого власного є необхідною умовою успіху зусиль, спрямованих на подолання лихослів'я.

Для здійснення профілактично-корекційної роботи доцільно використати: метод бесіди, рольове програвання ситуації, різноманітні вправи, малювання.

Для успішної та повної реалізації профілактично-корекційної програми необхідно поєднувати форми групових занять з індивідуальним підходом.

Так відомий дослідник феномену лихослів'я Лілія Широкоградюк, корекційно-профілактичні заходи з подолання лихослів'я розподіляє на дві групи: загальні і спеціальні.

Загальні заходи передбачають встановлення довірчих стосунків і психологічного контакту з учнями на прикладі високої мовної культури самого вчителя. Ми вважаємо за необхідне зробити акцент на роз'яснювальній роботі через те, що чимало учнів знає, що лихослів'я виконує катартичну функцію [прискорення хімічних перетворень розпаду і синтезу речовин, перенесенні окремих груп атомів, електронів, протонів від однієї речовини до іншої тощо], у напружені хвилини вивільняє негативні емоції, а отже призводить до полегшення. Проте невідомими для учнів залишаються встановлені вченими інші факти зв'язку лихослів'я з агресивною поведінкою [57, с.296–303]. Перш за все, це той факт, що між агресією і розрядкою емоційного збудження, яке здійснюється, як правило, за допомогою лайки, не існує жорсткого зв'язку. Свідченням того є:

- перегляд фільмів або телепередач зі сценами насилля не призво-

дить до зниження рівня агресії; навпаки, такий досвід посилює інтенсивність агресивних проявів у майбутньому, тобто може навчити лихословити у провокативних ситуаціях;

- рівень агресії не зменшується, якщо людина зганяє злість (через лихослів'я) на неживих предметах;

- рівень агресії не зменшується після серії вербальних атак (агресивне лихослів'я), такі дії насправді лише посилюють агресію [57].

В дослідженнях психологів та педагогів відомий факт, що агресивні дії проти провокатора можуть призвести до посилення інтенсивності агресивних реакцій і повторення їх надалі. Люди, в свою чергу, пояснюють цей факт одним – заподіяння шкоди своєму ворогові (зокрема і словесної) часто приносить задоволення і може перетворитись на своєрідний умовний рефлекс. Таким чином, чуючи чужу лайку, людина (а тим більше дитина), найімовірніше, почне лихословити так само або ж іще більше, ніж раніше.

Так, наприклад ще однією дієвою формою соціально-педагогічної профілактики може виступати **стінгазета**. Проблеми лихослівного слововживання, соціально-психологічні механізми функціонування лихослів'я, соціальні функції, причини й умови поширення можна висвітлювати у стінгазетах, наприклад стіннівці "Слово", "Не словом, а ділом", "Чисті думки та помисли" та інші. Змістом газети паралельно може виступати активна агітація за культуру мовлення.

Також у школі можуть бути проведено **загальні шкільні збори**, присвячені забороні лихослів'я, **запроваджено "штрафи совісті"**. Учнів, їхніх батьків слід запрошувати до участі в художній самодіяльності: декламуванні віршів, гуморесок, розігруванні сценок-мініатюр, вокальних виступів, створювати вчительсько-учнівські драматичні гуртки тощо. Наприклад, з ініціативи директора школи учням можуть замовити єдиний щоденник, в якому на сторінці "Права і обов'язки учня" буде звернуто увагу на заборону лихослів'я.

Серед спеціальних заходів – бесіда, групова дискусія, аналіз ситуації, проєктивний малюнок. До таких заходів слід залучати учнів, учителів (тренінг-семінари) і батьків (тематичні батьківські збори з елементами тренінгу).

Необхідною особливістю при корекційно-профілактичних заняттях є вироблення в учнів та вчителів емпатії, почуття гумору, тобто розвитку таких рис, які знижують рівень агресії, а також толерантності, поблажливості і, водночас, принциповості. Слід навчити учнів, батьків і вчителів "бачити і чути" власні грубощі щодо інших.

Оскільки лихослів'я, перш за все, пов'язано з виявом агресивних ставлень, то, розробляючи і проводячи корекційно-попереджувальні заходи, доцільно орієнтуватись на закономірності процесу корекції жорстокої та

агресивної поведінки. Технології, які дозволяють розширити репертуар соціальних умінь у жорстоких і схильних до агресії людей, містять **такі етапи** [57, с.325-326].

1. Моделювання. Під керівництвом соціального педагога (психолога) учні моделюють різні варіанти неагресивного розв'язання комунікативних проблем.

2. Рольові ігри. Школярі повинні уявити і відчувати себе в ситуаціях, які вимагають практичного застосування знань, отриманих на етапі моделювання.

3. Встановлення зворотного зв'язку. На цьому етапі корекційно-профілактичної роботи (який може поєднуватися з рольовими іграми і навіть із моделюванням) зі школярами встановлюється зворотний зв'язок у вигляді реакцій (бажано позитивних) на їхню поведінку. Дітей хвалять за прийнятну соціальну поведінку, і, навпаки, позитивного підкріплення немає, якщо вони звертаються до попередніх, неприйнятних інвективних моделей.

4. Перенесення навичок із навчальної ситуації у практику повсякденного життя. Тренінги соціальних умінь значну увагу приділяють тому, щоб усе, чого навчаються учасники, реалізовуватиметься в реальних життєвих ситуаціях. Навчальні ситуації повинні мати більше елементів, характерних для життєвої реальності.

Необхідно додати, що організовуючи заходи з подолання звички лихословити слід враховувати такі **напрямки роботи**:

- проведення корекційних занять з учнями із самоусвідомлення негативного впливу лихослів'я на життєдіяльність особистості, зниження рівня агресії, розвитку емпатії;

- організація тренінг-семінарів для вчителів із підвищення їхньої психолого-педагогічної компетентності у розв'язанні проблем професійного та неформального спілкування;

- проведення бесід і роз'яснювальної роботи з батьками щодо налагодження неконфліктних і партнерських стосунків зі своєю дитиною.

Підбір, композиція та застосування психолого-педагогічних вправ і завдань здійснювалися з урахуванням потенціалу їхнього впливу особистість дитини. За мету таких профілактично-корекційних занять можна обрати наступну, наприклад:

- профілактика та корекція лихослів'я в учнівському середовищі;
- формування негативного ставлення до лихослів'я;
- удосконалення вміння керувати власними емоціями, контролювати гнів, поважати почуття інших;
- виховання свідомого ставлення до своїх мовленнєвих вчинків та прагнення до адекватного вираження власних почуттів;
- розширення активного та пасивного словникового запасу;

- активізація пізнавальної активності, розвиток критичності мислення та вміння відстоювати власну думку.

Розглянувши різні форми корекційно-профілактичних заходів пропонуємо на практиці соціальним педагогам розробляти програми з різноманітними заняттями, які б сприяли очищенню мови від ненормативних лексичних одиниць, культивуваці мовної поведінки учнівської молоді.

Отже, виявлені факти та встановлені закономірності актуалізують потребу вироблення заходів, які б знижували частоту лайки у мовленні дітей та підлітків, розвивали компетентність у спілкуванні, гармонізували суб'єкт-суб'єктні стосунки між самими дітьми та між вчителями й дітьми, а також їхніми батьками. Плануючи соціально-педагогічну профілактику та корекційну роботу, слід виходити з того, що її потребують практично всі учні, а також вона необхідна вчителям і батькам, принаймні, як профілактичний засіб.

Використана література

1. Леви В. Извените за выражение, или Сказка о красивых словах [Текст] / А. Леви // Семья и школа. – 1989. №3. – С. 53-57.

2. Оржеховська В.М. Словник основних термінів з превентивного виховання / за заг. ред. доктора пед. наук, професора В.М. Оржеховської. – Тернопіль: Терно-граф, 2007. – 198 с.

3. Федорченко Т.Є. Дитяча агресивність: проблеми, профілактика: навч.-метод. посіб. / Т.Є Федорченко. – Черкаси: ФОП Чобаненко Ю. А., 2010. – 238 с.

4. Федорченко Т.Є. Рання профілактика негативних проявів у поведінці дітей: навч.-метод. посіб. / Т.Є. Федорченко. – К.: ТОВ "ХІК", 2003. – 128 с.

5. Широкоградюк Л. Лихослів'я у шкільному середовищі: профілактика і корекція / Л. Широкоградюк. – К.: Шк. світ, 2009. – 128 с. – (Бібліотека "Шкільного світу").

Формування соціальної компетентності особистості в умовах сільської школи

Студентка III курсу групи СП-31 Микитченко Ю.В
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Суховєєва Н.М.

У статті розглянуто поняття "компетентність", "соціальна компетентність"; визначено складові соціальної компетентності; розкрито особливості сільського середовища та напрямки соціально-педагогічної діяльності у формуванні соціальної компетентності особистості.

Постановка наукової проблеми. В умовах розбудови української державності надзвичайно актуальною є проблема формування соціальної компетентності підлітків, що зумовлено пошуком оптимальних шляхів підготовки їх до самостійного життя. На сьогодні в Україні спостерігаються негативні тенденції в усіх сферах життєдіяльності людини: високий рівень безробіття, деградація моральних цінностей, соціальна дезадаптація, низька правова захищеність дітей, підлітків та їх сімей, що призводить до низького рівня соціальної компетентності молоді.

Соціальне становище і розвиток дитини, яка народилась і виросла у сільській місцевості, на сьогодні ще недостатньо досліджені. Сільські діти стикаються з комплексом проблем, зумовлених специфікою взаємодії з навколишнім середовищем: певною замкненістю сільського життя, умовами життєдіяльності сім'ї, нерозвиненою інфраструктурою освіти та дозвілля тощо. У сільських дітей значно менше можливостей для самореалізації в інтелектуальній і творчій діяльності, вони гірше адаптуються до умов ринкової економіки. З урахуванням проблем і специфіки сільського середовища сільська школа постає як інтелектуально-освітній центр села, на неї покладаються зрілі соціалізуючі функції, завдання формувати соціально-компетентну особистість, випускника навчального закладу.

Аналіз досліджень проблеми. Проблемам і особливостям розвитку сільських дітей приділили увагу вітчизняні педагоги Л. Воленець, А. Капська, В. Савка, І. Пеша.

Проблеми розвитку й становлення сільської школи упродовж тривалого часу в різних аспектах були предметом дослідження багатьох учених. Діяльність сільських навчальних закладів, виявлення необхідних умов для їх ефективного функціонування, досягнення мети діяльності висвітлено в дослідженнях вітчизняних учених (Г. Івашок, О. Коберник,

В. Мадзігон, В. Мелешко, І. Осадчий, М. Рябуха, О. Савченко, В. Ястребова). Зарубіжні вчені, педагоги та психологи (Б. Адамчик, М. Вінярський, Є. Днелров, С. Кавуля, З. Квецінський, С. Ковальський, Г. Пальтах, М. Шиманський та ін.) у своїх дослідженнях акцентують увагу на істотних відмінностях у функціонуванні школи міської та сільської.

Однак такий аспект, як формування соціальної компетентності в учнів сільських шкіл не знайшов свого достатнього висвітлення в наукових розробках.

Виклад основного матеріалу. Поняття "соціальна компетентність" є інтеграцією термінів "compete" (досконале володіння справою, знаннями) та "socialis" (суспільний, пов'язаний з життям та стосунками людей у суспільстві). Синтезуючи ці два терміни, "соціальну компетентність" трактують як: володіння соціальними повноваженнями, певним рівнем

соціальної компетенції, соціальними знаннями, які дозволяють існувати та діяти у соціумі; наявність соціального авторитету. [2,с.24].

Соціальна компетентність – це комплекс особистісно-психологічних технологій взаємодії особистості із оточуючим соціальним середовищем. Ефективність, успішність цієї взаємодії визначає рівень соціальної компетентності. Дослідження цих особистісно-психологічних технологій, що утворюють зміст соціальної компетентності перебуває в центрі уваги з боку фахівців різних галузей науки.

Підґрунтям соціальної компетентності є підкомпетентності, або ключові компетентності:

– комунікативна компетентність (вміння будувати стосунки з іншими людьми, виступати перед аудиторією, вміння вербалізації думки);

– інтелектуальна компетентність (достатній рівень соціального інтелекту, який надає змогу орієнтуватись та взаємодіяти з соціумом (виключення психічних розладів та патологій), інтелектуальна лабільність тощо);

– побутова компетентність (володіння елементарними навичками побутового обіходу (готування їжі, прання, прибирання, знання гігієнічно-санітарних норм, техніки безпеки при роботі з струмовими, газовими приладами тощо));

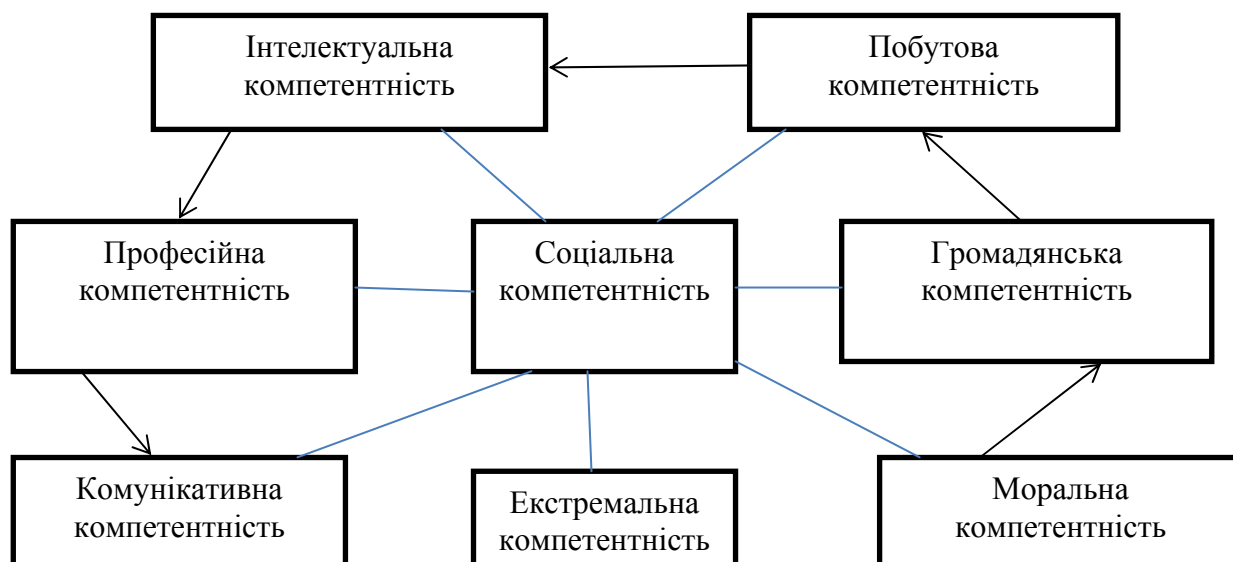
– громадянська компетентність (знання основ економічних законів та правових норм);

– моральна компетентність (наявність невикривлених ціннісних орієнтацій);

– екстремальна компетентність (поведінка адекватна ситуації, або нормальна реакція на ненормальні події);

– професійна учнівська компетентність (вміння самостійно опанувати новий навчальний матеріал, поповнювати професійні знання та тягнутись до професійного самоудосконалення).

Схема 1. Модель соціальної компетентності

Сукупність ключових компетентностей складає модель соціальної компетенції, що знайшло своє відображення у схемі 1. Універсальна модель соціальної компетенції [2, с.25].

Соціалізація особистості учнів сільської школи має ряд відмінностей в порівнянні з соціалізацією міських школярів.

Специфіка сільського середовища зумовлена перш за все самим сільським способом життя, умовами праці, побуту, дозвілля, характером і спрямованістю виробництва. Життєвий устрій сільського жителя визначається великою трудомісткістю сільськогосподарської праці, переважно в домашньому та присадибному господарстві; залежністю праці від природних циклів, що визначає структуру вільного часу мешканців села. Ритм життя у сільському соціумі, порівняно з міським, є менш напруженим, не таким швидкоплинним, більш розміреним, що певним чином зменшує силу навантажень на психічну сферу сільських дітей [4, с. 158].

Водночас у сільському середовищі, на відміну від міського, все ще продовжують відігравати суттєву роль господарські, культурні, трудові, національні традиції народу, традиції общинності, виховання "усім миром", взаємодопомоги, почуття обов'язку, тісних родинних і сусідських зв'язків, поваги до старших, спостерігається перевага неформальних стосунків та взаємин, що робить спілкування дітей і дорослих емоційно глибоким і відкритим.

Разом з цим невід'ємною частиною є те, що особливістю сільського середовища є суперечливий характер його впливу. Суперечливість ця полягає в тому, що, з одного боку, сільський соціум є сукупним освітнім потенціалом усіх його суб'єктів: сім'ї, окремої особистості, сільської громади, культурних і соціальних закладів, релігійних структур, засобів масової інформації, народних, культурних, історичних традицій, які можна задіяти у соціально-педагогічній діяльності. Проте, з другого боку, негативною стороною зазначеного протиріччя є те, що реальна ситуація сільського середовища надає чимало прикладів духовної і фізичної деградації [4, с. 158].

Соціально й культурно обмежені умови сільського соціуму дозволяють говорити про недостатність культурної бази для розвитку особистості дитини, про формування соціальної компетентності сільських дітей. Серед завдань соціального виховання сьогодні одним із найважливіших є перетворення сільського середовища у виховний чинник. У вузькому розумінні педагогічне оздоровлення сільського середовища, перетворення його в соціально-педагогічне середовище визначається педагогічною діяльністю школи, закладів культури.

У зв'язку з цим найважливішим завданням стає забезпечення всіх необхідних умов для розвитку особистості сільської дитини, її самореа-

лізації, набуття соціальної компетентності. І це завдання має вирішувати сільська школа, адже школа на селі стає не тільки освітнім, а й культурним та соціальним центром. Вона не може діяти відособлено, а має стати тією організацією, яка професійно встановлює і розвиває партнерські стосунки з батьками, владою і громадою.

Сільська школа як особливе соціокультурне явище суспільного життя країни містить у собі великий потенціал для реформування українського суспільства. В умовах недосконалої системи місцевого самоврядування, розбалансованого сільського господарства, обмеженої інфраструктури соціальних та культурних послуг, школа залишається єдиним соціально стабілізуючим і культурно-просвітницьким осередком життя на селі, гарантом права дитини на якісну освіту та її соціальний захист. У ній зосереджені кваліфіковані педагогічні сили, вона є відповідальним провідником державної політики в галузі навчання й виховання.

Взаємодія шкільного та сільського середовища є запорукою підвищення рівня соціальної компетентності особистості, бо педагогіка середовища – це насамперед професійна педагогічна діяльність соціального педагога в умовах сільського соціуму.

Можливості взаємодій сільської школи у взаємодії з соціальним середовищем набагато ширші, ніж міської. На відміну від міської школи, яка взаємодіє на рівнях, а інколи й пристосовується до вимог середовища, сільська школа пристосовує найближче оточення до себе, перетворюючи його у виховне середовище, яке може формувати соціальну компетентність сільської дитини. Чим ширше та різноманітніше змістовний і регіональний діапазон зв'язків, тим більше можливостей для підвищення ефективності педагогічного процесу у сільській школі.

На думку С.Я. Харченка для створення системи соціально-педагогічної роботи у селі на базі сільської школи соціальний педагог має спиратися на такі форми взаємодії з середовищем на користь процесу соціалізації школярів:

- посилене та спрямоване формування в соціальних групах позитивних установок стосовно сільського способу життя, ціннісних установок, адекватних мінливим умовам життя;

- використання матеріальної, виробничої та культурної бази села (підприємств, господарств, різних закладів, клубів, спортивних майданчиків тощо);

- спрямованість дитячих інтересів на історію рідного села, історичних коренів своєї родини, історичні та трудові традиції односельчан і родичів;

- емоційний досвід позитивного ставлення дітей до трудового життя села, родини, школи; особистий внесок дітей в облаштованість та прикра-

шання житла, вулиці, села; використання "людських ресурсів" середовища (залучення до організації виховного процесу жителів села, спеціалістів);

- формування специфічних трудових навичок, що відповідають потребам сільського способу життя; демонстрація трудових досягнень дітей на присадибних ділянках, у трудових об'єднаннях;

- емоційне сприйняття сільської специфіки через особистісне проживання сценічних образів, художню самодіяльність, особисту участь у тематичних виставках образотворчого мистецтва;

- сприяння участі сільських дітей у різноманітних, регіональних, всеукраїнських, міжнародних програмах, конкурсах, фестивалях, акціях тощо;

- розвивати свої професійні та особистісні риси та вміння [1, с. 203].

Усі ці напрямки соціально-педагогічної діяльності на селі реалізуються через особистісно-середовищний підхід, оскільки всіх учасників соціально-педагогічної діяльності – дітей і молоді, учителів і батьків – об'єднує не місце роботи, навчання, а місце проживання – село, де складаються особливо тісні взаємини людей, приятельські форми спілкування людей різного віку, професій, поколінь, де усіх об'єднують спільні проблеми, турботи, інтереси.

Таким чином, сутність соціально-педагогічної діяльності сільської школи полягає у функціонуванні її як освітньо-культурного центру села, у створенні ідеального в соціально-педагогічному розумінні сільського середовища, де шанують історичні цінності народу, його звичаї й традиції.

Висновки

Отже, виявлені особливості процесу соціалізації дітей у сільському середовищі суттєво впливають на характер і зміст соціально-педагогічної діяльності сільської школи. Ситуація соціального неблагополуччя, нестабільності, яка є характерною для сучасного села, актуалізує проблему пошуку нових підходів до організації соціально-педагогічної діяльності в сільських закладах освіти, які б забезпечували безперервну якісну освіту і соціальний захист дитинства, та сприяли формуванню соціальної компетентності учнів. Важливим у розвитку соціальної компетентності сільських дітей є оволодіння навичками поведінки у соціальному середовищі, сприйняття і засвоєння моральних норм, загально-людських цінностей. Розвиток комунікативних здібностей дитини

дозволяють їй інтегруватись у суспільство, сприяють формуванню уміння спілкування, вести дискусії, відстоювати власну думку.

Тому особливої значущості набувають педагогічні пошуки оптимізації діяльності школи у сільській місцевості як відкритої соціально-педагогічної системи, підвищення її соціальної ролі. Робота соціального педагога в сільській школі значно ширша, ніж у міській і поєднує в собі взаємодію з

усім соціальним середовищем, залучення до роботи соціальних партнерів, агентів впливу.

Сільська школа повинна розширити свої функції до соціокультурних, додавати високий рівень освіти, здійснювати ранню профорієнтацію, забезпечити формування соціальної компетентності особистості, здатної до успішної діяльності на селі.

Література

1. Белкіна-Ковальчук О. Робота соціального педагога в сільській загальноосвітній школі / О. Белкіна-Ковальчук // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – Луцька, 2010. – Вип. 23. – С. 200–204.

2. Гончарова-Горянська М. Соціальна компетентність: поняття, зміст, шляхи формування в дослідженнях зарубіжних авторів // Рідна школа. – 2004. №7-8.

3. Королук С. Соціальне партнерство сучасної сільської школи / С. Королук // Особливості управління сільською школою на сучасному етапі розвитку суспільства : зб. матеріалів конференції. – Запоріжжя, 2007. – С. 101–107.

3. Панченко І. Сільський соціум як фактор соціалізації особистості / І. Панченко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини. – Умань : РВЦ "Софія", 2007. – Випуск 20. – С. 157–164.

4. Пашенко С. Роль школи у створенні соціально-педагогічного комплексу на селі / С. Пашенко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини. – К. : Наук. світ, 2002. – Випуск 8. – С. 106–111.

5. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1980. – 800 с.

Робота соціального педагога з формування життєвих компетенцій підлітків

Студентка IV курсу групи СП-41 Мусієнко А.М.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Володченко Ж.М.

У статті обґрунтовано важливість життєвих компетенцій для розвитку особистості, представлений їх зміст і проблема цілеспрямованого формування життєвих компетенцій підлітків.

В умовах мінливого суспільства зростає необхідність готувати підростаюче покоління до життя, формувати особистість, здатну адаптуватися до соціально-економічних змін, стійку до впливу негативних факторів зовнішнього середовища. Дослідження життєвих компетенцій підлітків засвідчують, що більшість не вміють визначати життєві цілі, пов'язані з майбутньою професією, соціальним становищем у суспільстві, сім'єю, кар'єрою. Поза увагою залишаються потреби, система цінностей, рівень життєвої активності особистості в різних видах діяльності. Тобто у більшості підлітків є проблема з життєвим самовизначенням, яке пов'язане з процесом вибору відповідної позиції, а загалом і життєвим шляхом, а значить і сформованістю життєвих компетенцій людини. Таким чином, необхідність цілеспрямованого формування життєвих компетенцій у підлітків та недостатня розробленість у педагогіці способів вирішення поставлених завдань визначили вибір теми нашої статті "Робота соціального педагога з формування життєвих компетенцій підлітків".

Метою є обґрунтування змісту життєвих компетенцій та розробка програми цілеспрямованого формування життєвих компетенцій підлітків.

Інтерес широкого кола науковців до проблеми самовизначення в системі життєдіяльності людини пов'язаний з її об'єктивною значимістю як конкретної людини так і для суспільства в цілому.

Існує два способи існування людини. Перший – це життя, яке не виходить за межі безпосередніх зв'язків людини. За таких умов вона знаходиться в середині самого життя: будь яке ставлення – це ставлення до окремих явищ життя, а не до життя в цілому. Згідно другого способу, людина як суб'єкт життя активно створює умови життя и формує власне ставлення до нього

Особливу значущість для людини складають цінності, що виконують найважливішу функцію орієнтира веління. Ціннісна орієнтація виявляє себе в певній спрямованості свідомості і поведінки, що виявляються в суспільно значимих справах і вчинках. Сфера духовних цінностей охоплює сенс життя, милосердя, справедливість, чесність, толерантність, любов, добро, тобто сенс вищих моральних категорій. Якість і ефективність здійснення свого життєвого плану залежить від чіткості визначення особистісних цінностей, сміложиттєвих орієнтирів.

Отже здійснення самовизначення свідчить про те що дитина стає самостійним творцем свого життя. Це вибір життєвих цілей смислів, життєвих стратегій. Для цього людина розвиває свої сили, здібності, опановує зовнішні обставини.

Поняття компетенції розглядається як готовність та здатність до виконання конкретних видів діяльності. Компетенції припускають можливість з'ясування того, чи може вона (конкретна людина) в потрібний

момент адекватно застосувати відповідні знання, розум та особисті якості; як відчужена, наперед задана соціальна вимога (норма) до освітньої підготовки учня, необхідної для його ефективної діяльності в певній сфері.

У літературі існують різні підходи до класифікації компетенцій.

Ми зупинились на класифікації І.Д. Зверевой, яка має три основні блоки життєвих компетенцій, яку взяли за основу нашого дослідження:

Соціальні компетенції (пов'язані з оточенням, життям суспільства, соціальна діяльність особистості).

Мотиваційні компетенції (пов'язані з внутрішньою мотивацією, інтересами, індивідуальним вибором особистості).

Функціональні компетенції (пов'язані з сферою знань, вмінням оперувати науковими знаннями та фактичним матеріалом).

Аналіз літератури став базою для аналізу стану проблеми формування життєвих компетенцій старших підлітків в практиці загальноосвітньої школи. Практичною основою для даного аналізу стало проведене нами експериментальне дослідження на базі школи № 5 в м. Прилуки у 2013-2014 навчальному роках. Вивчення стану сформованості життєвих компетенцій старших підлітків проводилось на основі розробленої анкети з визначення наявності життєвих умінь, навичок і їх прояву у різних життєвих ситуаціях. Учням пропонувалось дати відповідь на твердження з проблем соціальної, мотиваційної та функціональної життєвих компетенцій.

Кожна компетенція поділялась на п'ять блоків тверджень. На основі результатів анкетування, аналіз літературних джерел, вивчення первинної документації, ми зробили висновок, що стан життєвих компетенцій підлітків недостатньо сформований. У дівчаток та хлопчиків найменше сформовані складові мотиваційної життєвої компетенції: планувати своє життя; встановлювати особистісні цілі; розподіляти час і контролювати свої дії.

На основі проведеного нами дослідження, а також виходячи з важливості розвитку у дитини "образу Я" як фундаменту для формування життєвих компетенцій, ми розробили програму "Доросле життя: чи готовий Я до нього".

В зміст програми з формування життєвих компетенцій ми поклали концептуальну схему організації виховного процесу І.Д. Беха, спрямовану на формування в людини почуття успіху, а значить життєвих компетенцій, які сприяють підготовці дитини до дорослого життя.

Життєвий успіх як мрія, мета, які людина виношує і досягає. Мрії це діти, які живуть всередині нас, і якщо їх відповідним чином підкріплювати бажанням та ентузіазмом, то вони виростуть у домагання, які приведуть до успіху (особистого, суспільного або фінансового тощо).

В розробленій нами програмі ми ставили за мету допомогти кожному учню намалювати для себе настільки привабливу картину майбутнього

заради якої варто з усіх сил уникати того що "руйнує мрії". Програма "Доросле життя: чи готовий Я до нього" містить 13 занять, що описують соціальні та емоційні мотиви ризикованої поведінки (тиск середовища, пристрасть, бажання негайно отримати задоволення). Дана програма також знайомить учнів з корисними навичками протидії цим емоційним мотивам (вміння сказати "ні", ставити перед собою цілі та підтримувати чіткі грані особистості). Для деяких учнів істини і навички, про які йдеться на заняттях, стануть достатньою основою для прийняття зважених рішень та виконання своїх зобов'язань.

Програма складається із тренінгових занять, які доповнюють одне одного. Кожне заняття передбачає активне залучення учнів до виховного процесу, використовуються різноманітні завдання, вправи та ігри, що спонукають підлітків до зосередженої участі в уроках та заохочують до прийняття позитивних рішень.

Програма допомагає обрати гідні життєві цілі та мрії. Вона заохочує поведінку, яка сприяє здійсненню найкращих прагнень підлітка (показуючи, за допомогою чого можуть збутися його мрії), та попереджає про небезпеки, що можуть ці мрії зруйнувати.

Створюючи програму "Доросле життя: чи готовий Я до нього", ми в першу чергу намагались навчити учнів піднімати свій статус, власну оцінку, прагнути до самовдосконалення, а також ставити реальні цілі, формувати потребу в успішності та знаходити шляхи їх задоволення.

Розробляючи і впроваджуючи програму в шкільну практику, ми прагнули щоб учні навчилися застосовували отримані знання (чи, навпаки, відмовилися від певних дій), орієнтувалися на зміну поведінки та життєвої позиції підлітків; спілкувалися і взаємодіяли один з одним; засвоювали цінності життя.

Соціально-педагогічна робота з сім'ями, які опинились в складних життєвих обставинах

Студент IV курсу групи СПз-41 Надельнюк В. Ю.

Науковий керівник: кан. пед. наук, доц. Володченко Ж.М.

У статті проаналізовано стан соціально-педагогічної роботи з сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах.

Сьогодні тривожним сигналом для українського суспільства є те, що значна частина сімей потребує соціально-педагогічної допомоги через проблеми які виникають між членами сім'ї, так і між сім'єю та її зовнішнім оточенням. Сучасний стан сім'ї в Україні можна охарактеризувати як

кризовий. Впала народжуваність, відбувається девальвація змісту сімейного життя, його орієнтування на виховання дітей. Батьки не володіючи у достатній мірі знаннями про вікові і індивідуальні особливості дитини її розвитку нерідко здійснюють виховання всліпу, інтуїтивно.

Важливо зазначити, що сімейне неблагополуччя (нестабільність шлюбу, розлучення, порушення морально-етичних принципів і форм спілкування сім'ї тощо), на сьогоднішній день, великою мірою зумовлене викривленням в системі ціннісних орієнтацій подружжя. Насамперед це невисока цінність для них самоактуалізації особистості, низька цінність пізнання нового, деформовані пізнавальні інтереси, байдуже або негативне ставлення до праці. За таких умов відбувається дезактуалізація нормативної соціальної поведінки, спостерігається прийняття маргінальних її форм. Педагогічна діяльність таких сімей регулюється не прагненням досягти значущих цілей у вихованні дітей, а намагання уникнути відповідальності за сам процес виховання дитини, можливих негативних наслідків свої дій або своєї бездіяльності. Такі ціннісні установки батьків передаються і дітям. Встановлено, що несприятливі сімейні стосунки через дисгармонію батьківсько-дитячих взаємин порушують психічний розвиток дитини; неадекватні моделі поведінки дорослих призводять до того, що в сім'ях виростають "важкі" діти, з'являються дедалі більше дітей, які "випадають" із сім'ї. Через це близько 60% батьків формально ставляться до виховання, зосереджуючи увагу в основному на таких проблемах як навчання в школі, слухняність, одяг, харчування тощо. З-поміж форм і методів виховного впливу, які характерні для більшості сімей України, превалюють так звані методи авторитарного спрямування, що передбачають безумовне підкорення дитини волі батьків, хоча (і це підтверджує досвід) доволі часто погляди і дії дорослих помилкові.

Оскільки сім'ю визнано у міжнародному співтоваристві найкращою умовою виживання, захисту і розвитку дітей, основним осередком суспільства, природним середовищем для людини, то саме від неї залежить, яким буде наше майбутнє.

Сім'я у складних життєвих обставинах – це сім'я, яка в силу об'єктивних або суб'єктивних причин втратила свої виховні можливості, внаслідок чого в ній складаються несприятливі умови для виховання дитини.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що за обставин, коли спостерігається тенденція збільшення сімей у складних життєвих обставинах (з різними видами неблагополуччя), від спеціалістів соціальних служб вимагається досконале володіння формами і методами соціально-педагогічної роботи з цією категорією сімей, уміння врегулювати негативні процеси у сім'ї специфічними методами і засобами впливу,

адекватними індивідуальним особливостям випадків, з якими доводиться працювати.

Мета статті: проаналізувати стан соціально-педагогічної роботи з сім'ями, які опинились у складних життєвих обставинах.

Робота з соціальної реабілітації проводиться як з кожним членом сім'ї індивідуально, так і з усією сім'єю та її родичами. Основна мета такої роботи виведення членів сім'ї зі стресового стану, надання соціально-медичної, соціально-правової допомоги, відновлення честі, гідності, права і свободи членів сім'ї. Соціально-педагогічний супровід це довготривала, різноманітна допомога різним типам сімей у складних життєвих обставинах, яка спрямована на створення умов для ліквідації причин неблагополуччя (чи їх можливої компенсації), форсування формування здатності сім'ї самотужки розв'язувати свої проблеми, долати труднощі, виконувати функції, реалізовувати свій соціальний і виховний потенціал, права в суспільстві; корекцію і покращення внутрішньо сімейних стосунків, стосунків сім'ї із мікро- і макросередовищем.

Для визначення особливостей роботи соціального педагога з сім'ями у складних життєвих обставинах було проведене дослідження, базою якого нами було обрано ЦССДМ Дарницького району у місті Києві. У ньому брали участь клієнти цієї служби, а саме сім'ї, які стоять за межею благополуччя. Обстеження проводилось у двох напрямках, а саме з батьками та дітьми за наступними етапами:

1. Вибір сімей у складних життєвих обставинах за певними критеріями. Критерії нами були визначені такі: труднощі у взаємовідносинах батьків і дітей; вік дітей (у межах 3-12 років); згода батьків на співпрацю, різні типи сімей у складних життєвих обставинах.

2. Створення доброзичливих, довірливих стосунків з сім'єю.

3. Збір відомостей про історію сім'ї, загальних відомостей про сім'ю, зібраних у батьків, сусідів.

4. Складання програми, опис умов та режиму обстеження сімей.

5. Реалізація програми соціально-педагогічного обстеження з фіксацією результатів.

6. Спостереження за сім'єю під час зустрічей.

7. Опрацювання результатів обстеження.

В ході проведення дослідження нами використовувались наступні методи:

1) спостереження;

2) бесіда;

3) анкета для батьків: "Чи знаєте ви свою дитину?";

4) методи дослідження міжособистісних стосунків (програмно-вербальна методика ; тест "Малюнок сім'ї" .

Також, для фіксування умов проживання сімей і дітей в них використовувались:

- Акт соціального інспектування ;
- Договір про здійснення соціального супроводу;
- Справа соціального супроводу ;

а) картка отримувача послуг;

б) облікова картка сім'ї/особи яка перебуває під соціальним супроводом;

в) план соціального супроводу;

г) картка обліку наданих соціальних послуг в ході здійснення соціального супроводу;

- Акт відвідування ;
- Проміжне оцінювання випадку;
- Протокол бесіди ;
- Пояснення .

Спостереження, яке ми використовували в ході дослідження було звичайним (бачення, слухання) та інструментальним, коли бачене й почуте в поведінці людини фіксувалося за допомогою фото-, кіноапарата або диктофона. Інструментальне спостереження дало нам можливість документувати все, що спостерігалось, а тому й глибше аналізувати, порівнювати.

Отже, у результаті проведеного дослідження ми прийшли до висновку що особливої уваги потребує покращення взаємостосунків між батьками і дітьми у сім'ях які опинились у складних життєвих обставинах. Адже саме в цих сім'ях у дітей найчастіше спостерігаються відхилення від норми у поведінці, вербальна агресивність, тривожність, почуття невпевненості, незадоволеність станом в якому вони знаходяться.

На основі аналізу наявного досвіду соціально-педагогічної роботи, а також результатів нашого дослідження різних типів сімей, виховання дітей в них, стилів взаємовідношень та міжособистісних стосунків ми розробили програму діяльності соціального педагога стосовно сімей які опинились в складних життєвих обставинах "Здорова та щаслива родина". Одним із найважливіших завдань програми є покращення сімейного мікроклімату, підвищення виховного потенціалу сім'ї, вдосконалення взаємовідношень та міжособистісних стосунків.

При підготовці програми "Здорова та щаслива родина", ми враховували той факт що, безпосередня соціально-педагогічна робота з сім'ями, які опинились в складних життєвих обставинах може не дати практично прямого ефекту, тому необхідно вибудовувати систему роботи з опорою на непрямі, "м'які" методи і форми роботи, які оптимізують середовище і особистість. Не зачіпаючи базових і системоутворюючих основ поведінки

сімей, взаємовідношень та міжособистісних стосунків, головну увагу потрібно зосереджувати на особливій соціальнопедагогічній ситуації в житті кожної родини. В основу роботи з такими сім'ями потрібно покласти ідею керованої соціалізації, коли процес стабілізації сім'ї супроводжується професійно підготовленими спеціалістами.

При організації роботи за програмою "Здорова та щаслива родина", ми пропонували соціальному педагогу: оволодіти методами індивідуальної роботи; мати високий рівень професіоналізму в роботі з сім'ями; знати межу своєї компетентності і звертатись по допомогу до своїх колег, працівників медичної, правової сфери та ін.; співпрацювати з різними соціальними службами, службами сімейного дозвілля, службами соціальної профілактики, центрами для сім'ї і молоді, правоохоронними закладами та ін.; мати стійку позицію, позитивне сприймання фактів; володіти методами заохочення до успіхів, помічати навіть незначні досягнення в сім'ї; володіти знаннями законодавчої бази стосовно сімей які опинились в складних життєвих обставинах; організовувати і проводити спільне обговорення результатів виконання завдань програми; проводити самооцінку власної роботи, об'єктивніше оцінювати процес, що відбуваються у родині; проводити роботу не заради супроводу як такого, а за ради досягнення поставлених цілей і результатів в першу чергу для самої сім'ї, вона повинна відчувати позитивні зміни у їхньому житті; використовувати тренувальні та ігрові методи при доборі форм організації просвітництва батьків що до виховання дітей; удосконалювати дієві форми контролю за якістю соціально-педагогічних послуг, переконувати членів сім'ї, що всю відповідальність за те, щоб застосовувати на практиці нові навички і вміння несуть вони самі, оскільки ніхто інший не зможе за них це зробити; вивчати сфери зв'язків всієї родини; прагнути усунути причину наявних проблем сім'ї, а не боротися з їх наслідками; вимагати від клієнта ретельно виконувати поради спеціаліста, щодо навчання, виховання, поведження між дітьми та дорослими; переконувати батьків в тому, що дієвий вплив на підлітків справляє зацікавлене ставлення до їх проблем з боку соціального педагога, турбота і увага; інформувати сім'ї про існування різних установ, що здійснюють захист прав дітей та надають допомогу сім'ям.

На жаль часто, соціальний супровід сімей у складних життєвих обставинах спрямований не на кінцевий результат, а на процес, у ході якого спеціалісти надають сім'ям соціальні послуги, які вони використовують при роботі з усіма клієнтами, що звертаються до служби. Така діяльність не визначає рівень відповідальності батьків, а сім'я повинна бути зацікавлена у позитивних змінах.

Наша програма "Здорова та щаслива родина" допомагає уникати цих негараздів і спрямована на ефективну роботу соціального педагога з сім'ями, які опинились в складних життєвих обставинах.

Література

1. Соціальна робота в Україні: теорія та практика: посібник для підвищення кваліфікації психологів центрів соціальних служб для молоді / за ред. А.Я.Ходорчук. – К.: ДЦССМ, 2003.с.305.
2. Соціальна робота в Україні: теорія та практика: посібник для підвищення кваліфікації психологів центрів соціальних служб для молоді / За ред. А.Я.Ходорчук. – К.: ДЦССМ, 2003. – с. 305.
3. Соціальна робота: Хрестоматія // Соціальна робота. Книга 3.К. ДЦССМ, 2002. – С. 396.
4. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / за заг. ред. проф. І.Д. Зверевої. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.
5. Формування педагогічної культури батьків у сучасних умовах. Наук.-метод. зб. / відп. ред. Постовий В.Г.К.: ІЗМН, 1998. – 80с.

До проблеми формування ціннісних орієнтацій у неповнолітніх засуджених

Магістранта групи СП-61 Науменко М. І.
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Суховєєва Н.М.

У статті висвітлюється проблема формування ціннісних орієнтацій у неповнолітніх в умовах загальноосвітнього закладу виховної колонії. Звертається увага на значущість виховної роботи з формування ціннісних орієнтацій зростає, коли неповнолітні потрапляють у виховну колонію, мають усвідомити свою провину та визначитися у майбутньому.

Постановка проблеми. Проблема формування ціннісних орієнтацій у молоді сьогодні має велике соціально-педагогічне значення. Це пов'язане із значним зростанням інтересу суспільства до питання загальнолюдських цінностей, обумовленого як тенденціями у розвитку міжнародних відносин, так і процесами демократизації суспільного життя в нашій державі.

Проблема цінностей молоді, їх зміст та динаміка залишається актуальною незалежно від того, про який період соціального розвитку йдеться мова. Ця проблема набуває особливої гостроти в умовах соціально-

економічної та духовно-культурної кризи українського суспільства, котра виникла в перехідний період і супроводжується переоцінкою цінностей.

Виклад основного матеріалу. На прикладі сучасної України бачимо всі наслідки кризи цінностей. З приводу цього відомий вчений Д. О. Леонтьєв зазначив: "На зміну тоталітарній державі з чітко прописаними орієнтирами та цінностями прийшов перехідний період, у якому насправді демократичні цінності тільки декларуються, а цінується пристосувальність, здатність змінити протягом короткого періоду докорінним способом свої переконання, спрямованість на себе на власні потреби, байдужість до цінностей більш високого кшталту суспільного, альтруїстичного. Суспільство розколоте на групи, угруповання, частини, єдиний ідеологічний напрямок не визначений і не прописаний, від чого цінності суспільства лихоманить та кидає від одного протилежного полюсу до іншого. Руйнування старої системи цінностей без заміни на нову породжує безліч соціальних проблем: криза моральності, соціальна нестабільність, падіння цінності людського життя й багато чого іншого" [1]. Сьогодні ця думка має особливу актуальність.

Цінності, як один з елементів структури особистості, відіграють вирішальну роль у регуляції поведінки людини, формуванні її світогляду, переконань, виборі життєвого шляху. Особливе значення цінності відіграють на етапі становлення професійно-трудової діяльності в підлітково-юнацькому віці. Світ цінностей – це, насамперед, світ культури, сфера духовної діяльності людини, її моральної свідомості.

Дослідженням ціннісних орієнтацій підлітків та молоді є предметом досліджень психологів, педагогів. Так цій проблемі приділяють увагу видатні психологи, такі як Бех І.Д., Алексеєв В.Г., Анісімов С.Ф. У соціальній педагогіці окремі аспекти цієї проблеми піднімаються в роботах А. Капської, І. Зверєвої, С. Толстоухової.

У ряді досліджень відмічається, що саме підлітковий та юнацький вік є сензитивним для утворення ціннісних орієнтацій, які впливають на становлення світогляду, відношення з довкіллям. Саме у цьому віковому періоді "зкладається здатність об'єктивної оцінки самого себе і довкілля, що найбільше впливає на становлення закономірностей, які згодом вказуватимуть на позицію у житті вже дорослої людини" [2]. Особистість переходить на якісно новий – усвідомлюваний етап становлення, відбувається її друге народження. Складається більш-менш цілісний світогляд та формується готовність до самовизначення. Завдяки віковим новоутворенням відкривається можливість обирати життєвий шлях і нести відповідальність за цей вибір.

Науковці відзначають, що ціннісні орієнтації реалізуються в процесі виховання у дитини загальнолюдських якостей особистості. Вони не

виникають спонтанно, а передаються через традиції, звичаї, побут, мораль, уклад життя, а також через моральний та творчий досвід людей. Суттєво важливо те, що ціннісні орієнтації формуються в процесі виховання в родині, в школі (соціальним педагогом та вчителями-предметниками), в позашкільній діяльності – в процесі становлення особистості. Роки учнівства є визначальними. Саме в цей період закладається ієрархія ціннісної системи особистості.

Саме тому сучасна педагогічна наука поставила перед навчальними закладами певні завдання – сприяти розвитку особистості учнів, їх життєвих компетенцій; зважати на індивідуальні особливості; виявляти та створювати умови, котрі забезпечують становлення творчого потенціалу та формування його соціально значимих ціннісних орієнтацій.

Однак, як зазначають деякі дослідники та показує практичний досвід, в умовах сьогодення школа з цим завданням справляється недостатньо, про що зокрема свідчить кількість неповнолітніх, які перебувають у закладах позбавлення волі. Так, за даними досліджень у 10 колоніях для неповнолітніх (9 для хлопчиків та 1 для дівчаток) нині відбувають покарання майже 1800 засуджених українських підлітків. Ще 1000 – за ґратами у слідчих ізоляторах. Такі дані наводить Державний департамент з питань виконання покарань [3].

Ми вирішили дослідити, як вирішується завдання формування ціннісних орієнтацій у загальноосвітніх закладах при виховних колоніях, адже саме неповнолітні-засуджені найбільше потребують педагогічної підтримки у перегляді та переформатуванні ціннісних орієнтацій.

Зазначимо, що процес формування ціннісних орієнтацій у вихованців колоній має свою специфіку. Перш за все, неповнолітній порушник закону – особливий, найбільш важкий об'єкт виховання та перевиховання. Такий підліток найчастіше обтяжений вже вкоріненими негативними поглядами, судженнями, орієнтаціями, поганими звичками та формами поведінки. Зазвичай він грубо протидіє позитивному впливу, зводячи між собою, батьками та вихователем психологічний бар'єр недовіри, відчуження і навіть ворожості. Зруйнувати цей бар'єр означає створити позитивні передумови для подальшого психологічного впливу [3].

По-друге, в місцях позбавлення волі процес ресоціалізації засуджених здійснюється в специфічному середовищі. Обмеження корисних соціальних зв'язків і сфери спілкування тягне за собою особливо несприятливі соціально-психологічні наслідки для неповнолітніх засуджених, оскільки саме ця категорія спецконтингенту відчуває найбільшу потребу у спілкуванні. Дефіцит спілкування, складність задоволення звичних потреб, однорідні подразники призводять до посилення тривожності, депресії, емоційних переживань і фрустрацій. До того ж в умовах відриву від

звичного соціального оточення у людини стає більш інтенсивний прояв егоїстичності, підозрливості, втрачається чуйність. Усе це несприятливо позначається на процесі соціально-психологічної адаптації, а також поглядах на цінності.

Підліткові слід допомогти правильно розібратися у власних суперечливих поглядах, оцінках, судженнях, відмовитись від сформованих раніше негативних рис духовного життя та поведінки. Для цього, як зауважує Г.М. Андрєєва, важливо впливати на всі сторони особистості: інтелектуальну (усвідомлення значущості моральних цінностей), емоційну (моральні переживання та почуття), дієву (моральні вчинки та дії) [4]. Тільки такий усебічний вплив на всі соціально-психологічні фактори задля подолання правопорушень неповнолітнього може дати позитивні результати у вихованні й перевихованні

У виховних колоніях відбувається процес ре соціалізації неповнолітніх. Під ресоціалізацію розуміють: 1) відновлення особистістю якостей, необхідних для нормальної життєдіяльності в суспільстві; 2) засвоєння нових цінностей, ролей, навичок замість попередніх; 3) комплекс заходів, спрямований на відновлення соціального статусу особистості, втрачених або несформованих соціальних навичок, переорієнтація соціальних і референтних орієнтацій девіантів за рахунок включення їх у нові, позитивно орієнтовані відношення й види діяльності [6].

Метою ресоціалізаційної діяльності стосовно неповнолітніх засуджених є зміна спрямованості особистості, створення системи її моральних, ідейних, правових переконань, відповідно до прийнятих у суспільстві норм і цінностей. Ця мета реалізується комплексно в діяльності як працівників колонії, так і педагогічного персоналу загальноосвітньої школи, що функціонує на території виховної колонії.

Школу, яка працює в умовах виховної колонії для неповнолітніх, С.Я.Харченко називає адаптивною [7, с.180-181].

Адаптивна школа виховної колонії – це загальноосвітній навчальний заклад, у якому створене певне освітнє середовище, що максимально сприяє ресоціалізації учнів на основі їхніх індивідуально-психологічних особливостей і навчальних можливостей. Одними з функцій цієї школи є орієнтовна, реабілітаційна, коригувальна. Безумовно, кількість функцій, реалізованих школою, більша. Дослідники виділяють також стимулюю й пропедевтичну функцію, коопераційну та функцію збереження здоров'я.

Разом з тим, як показало вивчення, корекція системи цінностей неповнолітніх засуджених залишається недостатньо дослідженою.

Висновки. Розробка шляхів, методів та засобів формування ціннісних орієнтацій у неповнолітніх-засуджених, в умовах загальноосвітнього навчального закладу виховної колонії, соціальний розвиток котрих повинен

відображати процес становлення особистості і відповідати потребам суспільства, являється однією з важливих і актуальних проблем наукової теорії та соціально-педагогічної практики.

Література

1. Леонтьев Д. А. Методика изучения ценностных ориентации. М.: "Смысл", 1992. – С. 17.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: Підручник. / І.Д. Бех. – К.: Либідь, 2008. – С. 9–10.
3. Дмитриев Ю. О., Козак Б. Б. Пенитенциарная психология – Ростов-на-Дону: Феникс, 2007. – С.61.
4. Андреева Г. М. Социальная психология / Андреева Г. М. М.: АспектПресс, 1996.
5. <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1332657.html>
6. Словник-довідник для соціальних працівників та соціальних педагогів / Уклад. О.В. Безпалько та ін., Ред. А.Й.Капська та ін. – К.: УДЦССМ, 2000. – 258 с.
7. Харченко С.Я. Соціалізація дітей та молоді в процесі соціально-педагогічної діяльності: теорія і практика: Монографія. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – 320 с.

Вивчення особливостей соціально-педагогічної допомоги кризовим сім'ям

Магістрант групи СП-51 Панченко О.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Борисюк С.О.

У статті визначено основні проблеми соціально-педагогічної роботи з кризовими сім'ями та проаналізовано сучасний стан соціально-педагогічної допомоги дітей категорій сімей.

Розглядаючи сім'ю як систему, як фактор соціалізації особистості, як найменший осередок суспільства, слід пам'ятати, що вона може здійснювати і негативний вплив на своїх членів, якщо сім'я неблагополучна, в ній є негативні явища і насильство, порушені стосунки.

Аналіз літературних джерел та проведене дослідження дозволили нам визначити основні проблеми соціально-педагогічної роботи з кризовими сім'ями та проаналізувати сучасний стан соціально-педагогічної допомоги даній категорії сімей. До основних проблем у кризовій сім'ї належать: ускладнення соціальних контактів внаслідок різного роду узалежнень,

порушення структури сім'ї, низького рівня матеріального забезпечення; певна ізольованість цих родин; низький педагогічний рівень батьків.

Мета емпіричного дослідження полягає у визначенні проблем, що виникають у соціальних педагогів/працівників та батьків під час надання допомоги кризовим сім'ям; рівня обізнаності батьків щодо можливостей надання допомоги сім'ям у разі виникнення кризових ситуацій; рівня обізнаності дітей щодо своїх прав та можливостей у сім'ї.

Завдання емпіричного дослідження були визначені такі: вивчити основні характеристики кризових сімей: сімейний стан, склад сім'ї, освіта, працевлаштування дорослих членів родини, рівень матеріального забезпечення родини; визначити рівень обізнаності батьків та дітей щодо державних та недержавних установ в яких можна отримувати допомогу в кризових ситуаціях; виявити причини, що перешкоджають батькам звертатись по допомогу в разі виникнення кризи; проаналізувати рівень освітньої підготовки соціальних працівників/педагогів та ступінь залучення фахівців до надання допомоги кризовим сім'ям;

5. емпірично дослідити проблеми, що виникають при наданні допомоги даній категорії сімей.

Вибір респондентів – об'єктом вибору виступають кризові сім'ї з дітьми та соціальні працівники/педагоги громадської організації "Діти Сирця" в м. Києві.

Для визначення проблем, що виникають під час надання допомоги кризовим сім'ям, та визначення рівня обізнаності батьків та дітей щодо можливостей надання допомоги ми використовували метод опитування батьків, дітей та соціальних працівників/педагогів.

Для цього нами була розроблена анкета-опитувальник для дітей та для батьків, для соціальних працівників/педагогів.

Процедура опитування проходила в присутності дослідника. Процедура проведення опитування мала очний характер, що передбачала особистий контакт дослідника з респондентом у формі стандартизованого інтерв'ю.

Для реалізації дослідницької мети, в розробленій нами анкеті для батьків, використано блок запитання, які мали біографічний характер, а саме вивчалася коротка інформація про історію життя людей за наступними параметрами: сімейний стан, склад сім'ї, освітній рівень, працевлаштування, рівень матеріального забезпечення.

Вибірку склали: діти віком від 8 до 16 років в кількості 35 осіб; батьки віком від 23 до 56 років в кількості 20 осіб; соціальні працівники/педагоги в кількості 6 осіб. Загальна кількість осіб, що приймала участь у анкетуваннях склала 61 особа.

За результатами анкетування дітей ми виявили, що із числа опитаних дітей 55% склали дівчата віком від 8 до 16 років та 45% хлопців.

Серед респондентів-дітей проживають: у повних сім'ях 16%, тільки з мамою 55%, тільки з батьком 1%, з мамою та вітчимом 15%, у багатодітних родин 18% (див. рис. 1).

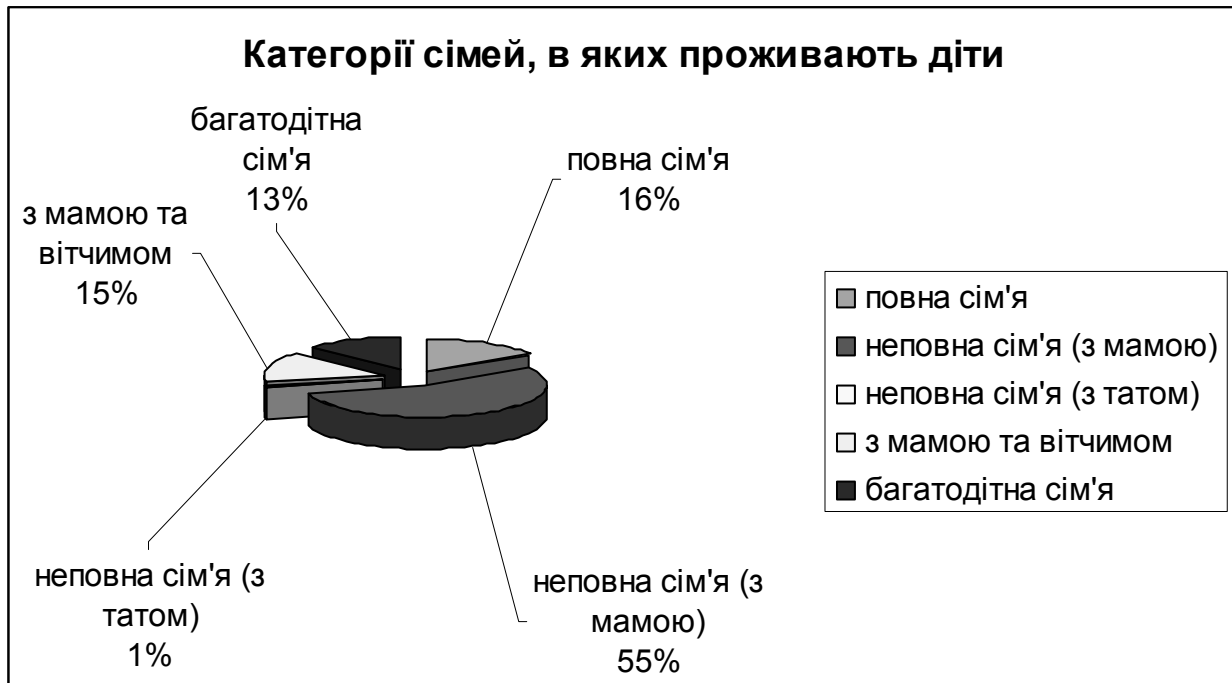

Рисунок 1. Категорії сімей, в яких проживають діти

Серед прав, які знають діти – це право на навчання, любов та турботу.

В результаті емпіричного дослідження встановлено, що діти знають лише благодійні організації, до яких можна звернутися за допомогою.

Серед опитаних дітей – 8 дітей не втікали з дому, 20 дітей втікали з дому і 7 дітей – інколи залишали домівку на декілька днів (див. рис. 2).

Рисунок 2. Інформація про залишення дітьми домівки

При цьому діти зазначили, що на вулиці проводять багато часу, школу не завжди відвідують.

Серед опитаних батьків визначені такі соціально-демографічні показники (вік, стать, освіта, сімейний стан, стаж подружнього життя). Так, наймолодшій жінці – 23 роки, а найстаршій – 41 рік, тоді як наймолодшому чоловікові – 28 років, найстаршому – 56 років.

Визначено, що серед опитаних батьків рівень освіти такий: серед матерів 4 з 10 мають базову вищу та повну вищу освіту; серед батьків таке співвідношення складає 2 з 10, 4 жінки та 3 чоловіка мають лише базову середню освіту. Інші респонденти мають середньо-технічну освіту.

Що стосується працевлаштування, то 30% респондентів-батьків не працюють взагалі, 54% працюють різноробочими, 16% займають різні посади.

В свою чергу, були опитані працівники організації. Встановлено, що серед 6 працівників спеціалізацію "соціального працівника/соціального педагога" мають лише 2 особи, 3 особи є вчителями, 1 особа має повну загальну середню освіту (див. рис. 3).

Рисунок 3. Розподіл спеціалізацій соціальних працівників/педагогів

Також з'ясовано, що кризові сім'ї рідко звертаються про допомогу. Оскільки, переважна частина сімей не усвідомлює наявності у себе проблем, в той же час, перекладаючи власні проблеми на своїх дітей.

Як правило, відомості про кризові сім'ї надходять або від самих дітей, які перебувають на вулиці, або від Служб у справах дітей тощо.

Результати емпіричного дослідження переконливо підтверджують, що наявність соціальних факторів, таких як відсутність житла, мала заробітна платня одного з партнерів, незадоволеність роботою, вживання алкоголю, матеріальний розрахунок, віковий фактор могли б компен-

суватись здоровими психологічними стосунками. При цьому стосунки з дорослими членами сім'ї є важливим фактором соціальної орієнтації підлітка в навколишній дійсності, бо саме тут закладаються основи оцінки дитиною різноманітних життєвих ситуацій.

За результатами проведеного дослідження нам вдалося визначити типові проблеми, які виникають в процесі соціально-педагогічної роботи з кризовими сім'ями на трьох рівнях: рівень дітей; рівень батьків; рівень соціальних працівників/педагогів.

Так, на рівні дітей з'ясовано, що 45% дітей мають конфліктні відносини з батьками, 35% із вчителями, 20% із однолітками або старшими дітьми.

При цьому, серед умов, які діти визначали для нормального проживання вдома були наступні: розуміння зі сторони батьків, відсутність жорстокості, визнання думки дітей, приємне спілкування тощо.

В свою чергу, на рівні батьків визначені такі типові проблеми, як відсутність розуміння зі сторони дітей, що є тотожно протилежним до думки дітей; діти конфліктують; дітям не цікаво спілкуватися з дорослими, а цікаво спілкуватися з однолітками. Проте, зазначимо, що вплив сім'ї на підлітка сильніше впливу школи, суспільства в цілому. Це витікає із ряду особливостей, характерних для сім'ї. Наприклад, її малочисельність, що полегшує можливість безпосереднього емоційного контакту і міжособової взаємодії.

При цьому батьки віддають перевагу не звертатися за допомогою до фахівців, оскільки вважають, що самі здатні вирішити проблеми із власними дітьми.

Разом з тим, під час проведення інтерв'ю для соціальних працівників/педагогів з'ясовано, що найчастіше причинами кризи сім'ї є: узалежнення батьків від психотропних речовин (алкоголь, тютюн, наркотики) та відсутність усвідомлення батьками даної проблеми; низький рівень матеріального забезпечення; відсутність роботи, або небажання батьків працювати взагалі (з їхньої точки зору, утримувати їх повинна держава); надмірна зайнятість батьків; невинна спілкуватися з дітьми тощо.

Результати проведеного дослідження підтверджують необхідність запровадження комплексної моделі соціально-психологічної допомоги кризовим сім'ям, яка об'єднує такі компоненти: напрямки роботи (соціальна діагностика, соціальна профілактика, соціальна реабілітація, соціальний супровід); методи роботи (соціально-економічні, організаційні, педагогічні, психологічні, соціологічні); форми роботи (індивідуальні, групові); етапи проведення роботи (виявлення сімей; діагностування сім'ї: її потреб та проблем; складання індивідуального плану; визначення комплексу соціальних послуг; надання комплексу соціальних послуг; оцінка проведеної роботи).

Література

1. Життєтворчий потенціал реабілітаційної педагогіки: роздуми над проблемою: збірник / ред. кол.: С.О. Новік (голова), Л.І.Немоловська (заступник голови), І.Г. Єрмаков (науковий редактор та ін. – К., 2002. – 308 с.
2. Збірник нормативно-правових актів у сфері захисту прав дітей/ Представництво дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні, Державний комітет України у справах сім'ї та молоді, Академія адвокатури України, Центр "Розвиток демократії", Інформаційно-методичний центр "Дебати", Жіночий Консорціум України. – К., 2003. – 415 с.
3. Зверєва І.Д., Лактіонова Т.М. Діти в скруті: альтернативи вирішення проблеми // Практична психологія та соціальна робота. – 2008. – №3., С.9 – 10.
4. Зверєва І.Д. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю в Україні. – К., 1999. – 39 с.
5. Соціальна робота: технологічний аспект: Навчальний посібник / за ред. проф. А.Й.Капської. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 352 с.

Гендерна соціалізація дівчат-гайдів в умовах громадської організації

*Студентка III курсу групи СП-31 Партала К. С.
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Лісовець О.В.*

Автор аналізує проблему гендерного розвитку особистості в умовах соціалізуючого простору молодіжної громадської організації гайдівського спрямування.

Соціалізація є одним з центральних понять таких дисциплін, як соціологія, психологія, політологія. І хоча кожна з цих дисциплін вкладає в це поняття особливий зміст, у цілому можна сказати, що під соціалізацією розуміється процес становлення особистості, поступове засвоєння нею вимог суспільства, придбання соціально значимих характеристик свідомості і поведінки, які регулюють її взаємини із суспільством. Сутність соціалізації полягає в тому, що в процесі її людина формується як член того суспільства, до якого вона належить.

Нині вченими розробляються окремі моделі соціалізації в залежності від особливостей змісту цього процесу: правова соціалізація, політична соціалізація, трудова соціалізація, професійна соціалізація, громадянська соціалізація, гендерна соціалізація (Ю. Загородній, Н. Заверико, А. Тащенко, В. Шабанов).

Отже, одним із головних компонентів соціалізації є гендерна соціалізація, упродовж якої засвоюється статоворольовий репертуар, здійснюється інтеграція та адаптація в суспільстві тощо. Більшість дослідників під гендерною соціалізацією розуміють процес "засвоєння людиною соціальної ролі, визначеної для неї суспільством від народження, залежно від того, чоловіком або жінкою вона народилася" [1], "процес наслідування, сприйняття та відтворення чоловіком чи жінкою тих культурно-нормативних стандартів, які суспільство вважає відповідними до їхніх гендерних ролей" [3], "навчання гендерних ролей за допомогою соціальних факторів" [3], "процес засвоєння норм, правил поведінки, установок відповідно до культурних уявлень щодо ролі, становища та призначення чоловіка та жінки в суспільстві" [4].

Аналіз наукової літератури гендерної спрямованості свідчить, що за минулі роки посилився інтерес до розробки проблеми гендерної соціалізації як певного процесу, що не тільки конструює гендерні розходження, але також містить ефективні засоби пошуку шляхів подолання статевої нерівності завдяки вивченню статевої особливості.

Гендерна соціалізація дитини починається від народження, коли дорослі, визначивши стать малюка, починають навчати його гендерній ролі хлопчика чи дівчинки. Гендерна роль – один з видів соціальних ролей, набір очікуваних зразків поведінки для чоловіків і жінок.

Серед агентів гендерної соціалізації виділяють наступні: сімейні чинники, освітні установи, позасімейні чинники, до яких відносять літературу, засоби масової інформації (ЗМІ), іграшки та однолітків. На першому місці знаходиться сім'я, стиль сімейного виховання, система батьківських впливів на дитину. На гендерну самореалізацію і гендерний розвиток істотно впливають власні гендерні стереотипи та цінності батьків, їхні життєві сценарії, характер стосунків у подружжі та між батьками й дітьми [6].

Для гендерного розвитку також велике значення має система громадського виховання, передусім – школа. В залежності від того, які цінності прищеплюють в школі молодому поколінню, формуються ті чи інші гендерні ролі, моделі гендерної поведінки [5]. В числі позасімейних агентів гендерно-рольової соціалізації перш за все виділяють ЗМІ та дитячу літературу. Багато експериментів показують, що читання книг, в змісті яких відслідковується статева стереотипізація, призводить до збільшення частини статево-типичної поведінки в дитячих іграх [1]. Дослідження показали, що ЗМІ дуже важливі в гендерній соціалізації, а аналіз інформації, що поступає до нас по телевізійним каналам продемонстрував, що телебачення створює традиційні, образи чоловіків та жінок.

Дуже важливим агентом статевої соціалізації є однолітки, як своєї, так і протилежної статі. На думку І. Кона [8], однолітки також є головними

посередниками в пристосуванні дитини до прийнятої в суспільстві, але прихованої від дітей, системи сексуального символізму. Значимість агентів соціалізації на всіх етапах життєвого шляху дуже велика. Безпосередньо вони і утворюють середовище, з яким індивід себе ідентифікує і існування якого він підтримує.

Способом прояву ґендерних особливостей дітей і відображенням рівня сформованості їх ґендеру є гра [2]. В ній діти через виконання певних ролей засвоюють уявлення про ґендерну поведінку.

Чільне місце в структурі соціально-педагогічної діяльності посідає соціальне виховання підростаючого покоління, спрямоване на успішну адаптацію, індивідуалізацію та інтеграцію особистості в соціумі. У сучасних умовах освітньо-виховний та соціалізуючий простір формують, насамперед, соціальні інститути, одним з яких є дитячі та молодіжні громадські організації. Громадська організація є різновидом соціально-педагогічної діяльності дітей і молоді у відкритому мікросередовищі, одним із методів та ефективних форм соціального виховання, соціальним інститутом, який відіграє важливу роль в особистому самовизначенні молоді людини. Сучасні громадські організації орієнтуються на задоволення, насамперед, інтересів і потреб своїх учасників, перетворення їх на активних суб'єктів соціовиховного процесу. Особистість дитини, підлітка в громадській організації розкривається, передусім, в соціальному аспекті. Її інтуїтивні уявлення про себе стають усвідомленими завдяки системі соціальних характеристик особистості – соціальних статусів. Статус і роль члена організації стимулюють дитину до творчого ставлення до справи, оволодіння новими знаннями, прагнення самовдосконалюватись, формування позитивних комунікативних якостей тощо. Цьому сприяє створення та втілення в реальність різноманітних програм, які мають різноманітну спрямованість та в результаті яких особистість (член організації) отримує нові знання, вміння та навички, які, в свою чергу, сприятливо впливають на розвиток [7].

Серед всього розмаїття сучасних громадських дитячих і молодіжних організацій слід відмітити організації гайдівського спрямування. Адже саме гайдівський рух створює необхідні умови для ґендерної соціалізації своїх членів. Вже від початку створення у 1910 році на основі скаутських виховних традицій рух гайдів швидко поширюється в інші країни. У 1928 році була створена Всесвітня асоціація дівчат-гайдів і дівчат-скаутів (ВАДГДС), яка на сьогодні нараховує близько 10 мільйонів членів зі 145 країн світу. У 1994 році у Києві відбувся перший всеукраїнський тренінг для лідерів гайдівського руху, підсумком якого стало заснування робочого комітету для розробки програмних документів, пошуку та підготовки лідерів, поширення гайдингу в Україні. Вже у листопаді 1995 року відбулася

Установча Конференція Асоціації Гайдів України (АГУ), в якій взяли участь представниці 13 областей України, а також гості з Норвегії та Великобританії. На Конференції був прийнятий і затверджений Статут АГУ та обрані установчі органи. У листопаді 1996 року організація була офіційно зареєстрована у Міністерстві юстиції України [3]. Основною метою діяльності АГУ є сприяння розвитку та формуванню соціально-зрілої жіночої особистості в її власних інтересах та в інтересах держави, захист законних соціальних, вікових, економічних та інших спільних інтересів своїх членів. АГУ в своїй діяльності керується такими завданнями [3]:

- залучати дівчат та молодих жінок до гуманітарної системи цінностей загальнолюдського значення;
- всебічно розвивати особистість шляхом активної участі у різних програмах;
- підвищувати культурний рівень, збагачувати знаннями з історії, світової та національної культури, краєзнавства, медицини та ін.;
- розвивати відповідальність за себе та за інших;
- сприяти прагненню до самовиховання і саморозвитку;
- виховувати почуття відповідальності та поваги до України, її духовної та матеріальної спадщини;
- вивчати навколишній світ та допомагати у здійсненні природоохоронних проектів;
- оволодівати навичками життя на природі.

Протягом 1995-2004 рр. АГУ розробила Програмний документ Асоціації Гайдів України, який базувався на основних принципах міжнародного гайдівського руху і включав вісім програм: "Українознавство", "У світі Гайдингу", "Школа медицини", "Вічні істини", "Світова культура", "Господарочка", "Життя на природі", "Планета-наш дім". Ці програми були спрямовані на виховування дівчат та молодих жінок у дусі народних традицій та обрядів з метою бережливого ставлення до них та їх примноження, надання дівчатам та молодим жінкам основи медичних знань та їх застосування на практиці, сприяння формуванню духовних цінностей дівчат та молодих жінок, сприяння набуттю практичних навичок, необхідних для майбутнього сімейного життя. На сьогодні діють нові програми, які розроблені відповідно до вікових груп (статусів дівчат-гайдів): для дівчат-ластівок, для дівчат-гайдів, для дівчат-рейнджерів. Засвоївши кожен з цих програм, у дівчат формується почуття бережливого ставлення до природи і до себе, як частки природи, фізичний розвиток дівчат; відбувається формування національної самосвідомості, любові до рідного краю; почуття приналежності до організації гайдів; формування вмінь та навичок щодо охайності особистих речей, кімнати, самозарадність, саморозвиток та самовиховання. Кожна програма має конкретне

спрямування, всі вони різні, але ціль одна! Результатом них є становлення та розвиток повноцінної особистості, а саме різнобічно розвинутої дівчини.

З метою дослідження особливостей дитячої та молодіжної організації, її місця в житті дівчат-підлітків та вплив на соціалізацію цього соціального інституту на розвиток дівчат було проведено дослідження серед дівчат-гайдів від 10 до 17 років на базі Чернігівської міської дитячої громадської організації АГУ "Полісяночка". У результаті анкетування було визначено загальну тенденцію вподобань, інтересів та причин членства в даній організації, серед яких високі показники мають активність та нові знайомства. Також з'ясовано, що членство в даній організації посприяло помітній зміні світогляду дівчат-підлітків. Серед пріоритетних якостей сучасної людини респонденти виділили наступні: активність, самостійність, винахідливість та енергійність, що показує власну життєву позицію та прагнення керуватись даними якостями. Окрім того виявлені високі показники фемінності: характерними якостями цього феномену є м'якість, лагідність, чуйність, емоційність. Це свідчить про наявність у дівчат характерних форм поведінки, яких очікують від жінки у даному суспільстві. Отже, ми бачимо результати членства в даній організації: діти не лише отримують певні знання, вміння та навички, а й активізується їх творчий потенціал. У разі ж відсутності членства дитини в будь-якій дитячій і молодіжній організації результати соціалізації можуть бути нижчими та менш ефективними.

Література:

1. Берн Ш. Гендерная психология / Ш. Берн. – СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2001. – 320 с.
2. Варнаков Євген Георгійович. Гендерне виховання дітей ті підлітків (електронний ресурс) <http://www.uprjust.lg.ua/index.php/upravlinnya-informue-po-oblasti/br-upravlinnya-yustitsiji-informue/3372-genderne-vikhovannya-ditej-ta-pidlitkiv.html>
3. Гидденс Энтони Социология / при участии К. Бердсолл : пер. с англ. – Изд. 2-е, полностью перераб. и доп. – М., 2005.
4. Гусева Ю. Е. Гендерная социализация // Практикум по гендерной психологии/ под ред. И. С.Клециной. – СПб., 2003.
5. Крайг Грейс. Психология развития.СПб.: Питер, 2003.С. 555-594.
6. Кузьмінський А.І. Педагогіка у запитаннях і відповідях. Вид-во 2006 р.
7. Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України : навч. посіб. / О.В.Лісовець. – К. : ВЦ "Академія", 2011. – 256с. – (Серія "Альма-матер").
8. Майерс Д. Социальная психология. – СПб. : Питер, 2002.

Роль соціального статусу у процесі розвитку соціальної адаптації підлітків

Студентка IV курсу групи СП-41 Потапова Є.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Борисюк С. О.

У статті висвітлені результати дослідження впливу соціального статусу на рівень розвитку соціальної адаптації підлітків, враховуючи гендерний аспект даної проблеми.

Соціальна адаптація це процес пристосування людини до мінливого соціального середовища за допомогою різних соціальних засобів. Більшість людей прагне органічно вписатися в навколишнє соціальне середовище. Властивість адаптації притаманна всьому живому, але людина здійснює цей процес усвідомлено. Насамперед освоюються найбільш стійкі властивості цього середовища, типові способи соціальної поведінки. Так, підліток досить тривалий час адаптується до середньої школи: звикає до шкільного розпорядку, засвоює правила поведінки, опановує нормами колективної діяльності, освоює стиль спілкування з педагогом.

Проблемою соціальної адаптації займалися такі відомі науковці, як І.Д.Зверєва, А.Й.Капська, Ф.А.Мустаєва, А.В.Мудрик, В.Ф.Маценко, Л.М.Завацька, В. А. Сластьонін та інші.

Сьогоднішня ситуація соціальної адаптації підлітка характеризується тим, що, з одного боку, час науково-економічних і соціально-політичних перетворень помітно прискорює його фізичне, статеве дозрівання, що ставить питання про зниження початкової межі юнацького віку, а з другого – необхідність подовження періоду навчання посуває настання соціальної зрілості, тим самим нібито розширює межі підліткового віку, створюючи передумови для виникнення і збереження інфантилізму, соціальної, моральної та громадянської несаможитності підлітків. Головне полягає в тому, що приймаються цінності певного соціального оточення. Показниками ступеня адаптації може служити успішне здійснення підлітком своїх соціальних ролей, його високий соціальний статус, а також загальна особистісна задоволеність соціальним середовищем у цілому [1].

У процесі цієї взаємодії підлітку постійно доводиться пристосовуватись до умов середовища. Без сумніву, соціальна адаптація у цьому віці має провідне значення, адже приблизно у 12 років починає розгортатися соціальна активність дитини, потреба у своєму моральному світогляді.

Соціальна адаптація як пристосування підлітка до умов соціального середовища проявляє важливий чинник даного процесу – визначення соціального статусу школяра.

Визначаючи зміст поняття "соціальний статус", ми можемо мати на увазі велику кількість термінів і явищ. Тому дане поняття ми конкретизуємо і розглядаємо як поняття "соціальний статус" по суті у значенні соціометричного статусу, тобто положення людини, місце в певному колективі, яке можна визначити, яке є вимірюваним.

Соціальний статус означає досить чітко визначене положення індивіда в соціальній ієрархії групи. Ці поняття тісно пов'язані з поняттям про соціальні норми як про систему уявлень, що становить певний шаблон поведінки, який розділяється членами соціальної групи і необхідний для здійснення сумісних узгоджених дій. Важливим також є поняття підліткового (або перехідного) віку як періоду розвитку організму й особистості людини приблизно з 11–12 до 15–16 років [2, 3].

Процес соціальної адаптації підлітка має певні особливості: з одного боку, дитині надається свобода вибору у прийнятті рішень, відкривається більше коло можливостей для реалізації власного потенціалу, а з іншого – процес адаптації відбувається на фоні вікової кризи, до підлітка висуваються підвищені вимоги щодо відповідальності, самосвідомості, самостійності. До того ж достатньо різко змінюється коло інтересів та вподобань, на перший план виходить спілкування з однолітками, виникають часті конфлікти з батька У процесі соціалізації та соціальної адаптації підлітка, як уже зазначалося, одну з провідних ролей відіграє спілкування з однолітками.

У підлітковому віці спілкування з однолітками набуває цілком виняткову значимість. У стосунках вихідної вікової рівності підлітки відпрацьовують способи взаємовідносин, проходять особливу школу соціальних відносинами з однолітками та вчителями [7].

З метою вивчення ролі соціального статусу у процесі соціальної адаптації підлітків ми провели емпіричне дослідження, під час якого висунули припущення, що існує зв'язок між соціальним статусом підлітків та рівнем їх соціальної адаптації. Щоб перевірити дану гіпотезу у її гендерному аспекті ми провели вивчення учнів восьмого класу школи-гімназії №3 м. Ніжина 28 осіб: 13 дівчат, 15 хлопців 13–14 років.

Для визначення статусу учня в класі використовували метод *соціометричних вимірів (метод соціометрії)*. Соціометрична техніка застосовується для діагностики міжособистісних і міжгрупових відносин в цілях їх вимірів, поліпшення і досконалості. З допомогою соціометрії можливо вивчати типологію соціальної поведінки людей в умовах групової

діяльності, стверджувати про соціально-психологічну сумісність членів конкретних груп.

Для визначення рівня соціальної адаптованості ми використали "Опитувальник соціальної адаптованості (СА)". Дана методика входить до "Діагностичного банку моніторингу індивідуального розвитку особистості підлітка", розробленого В.Ф. Маценком [4]. Так як в процесі соціальної адаптації реалізуються потреби, інтереси та прагнення підлітка, розкривається його індивідуальність, підліток вступає в нове соціальне оточення, самостверджується, то соціальна адаптація передбачає активну позицію підлітка, усвідомлення ним свого соціального статусу і рольової поведінки, засвоєння норм і цінностей суспільства. Рівень соціальної адаптації вимірюється поняттями: впевненість у собі, пізнавальна активність, соціальна тривога, ступінь емоційних переживань під час взаємодії з навколишнім середовищем.

Соціометричний метод допомагає вивчити взаємини в групі з метою їх подальшого покращення, зміни, розвитку. Дозволяє виявити формальних, неформальних лідерів, "аутсайдерів", прослідкувати міжособистісні зв'язки у шкільному колективі.

Отже, за результатами дослідження виявилось, що 39% учнів мають достатньо гармонійні неформальні відносини з однокласниками, але щодо офіційної сфери (навчання), то ці діти займають проміжне становище.

21% учнів мають від'ємні результати в офіційній сфері, але позитивні – в міжособистісних відносинах, тобто вони користуються повагою в однокласників, не дивлячись на неуспішність у навчанні. 14% досліджуваних мають досить невизначений офіційний статус і не користуються авторитетом серед членів групи, 11% – лідери як у навчанні, так і у відносинах з однокласниками. Це найбільш успішні члени колективу; у 7% спостерігається невстигання в навчанні, але добрі відносини з однокласниками, у 4% – невизначена ситуація в як в офіційній, так і в неофіційній сферах в одного, та невстигання в навчанні й вкрай негативні показники у сфері спілкування з членами колективу(так зване аутсайдерство).

За даними нашого дослідження 53,6% учнів восьмого класу мають середній рівень соціальної адаптованості, 25% низький і 21,4% високий рівень. Якщо розглянути гендерний аспект питання, то успішніше адаптуються дівчата 61% восьмикласниць мають середній рівень, 31% високий і тільки 8% низький рівень соціальної адаптованості. Серед хлопців результати зовсім інші 13,4% мають високий рівень соціальної адаптованості, 46,6% середній і аж у 40% спостерігається низький рівень соціальної адаптованості. Отже, соціальному педагогові варто особливу увагу звернути на соціальну адаптацію хлопців – підлітків.

Дослідивши взаємозв'язок рівня соціальної адаптації та соціального статусу учнів, ми прийшли до висновку що зв'язок між цими показниками існує і є достатньо тісним ($r=0,75$). Отже, гіпотеза про те, що існує прямий взаємозв'язок між рівнем соціальної адаптованості та соціальним статусом учня в класі, підтвердилася.

До того ж, ми вирішили розглянути окремо зв'язок рівня соціальної адаптованості та соціометричного статусу у хлопців та дівчат: у дівчат і хлопців він виявився майже однаковим (відповідно $r=0,64$ і $r=0,6$) та статистично підтвердженим як –зв'язок наявний.

Подальшого дослідження заслуговує питання розробки методичних та технологічних рекомендацій для роботи соціального педагога ЗНЗ щодо розвитку належного рівня соціальної адаптації підлітків, враховуючи соціальний статус учня.

Використана література:

1. Борисова Л. Адаптація школяра / Психолог. – 2002, №13. – 32 с.
2. Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників / за заг. Ред. А.Й.Капської. – Київ, 2000.
3. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / за заг. ред. І. Д. Звереві. – К. "Центр учбової літератури" 2008.
4. Соціальний статус юнацтва // Соціологія молоді / під ред. В.С.Лісовського. – СПб., 2004, с. 94–106.
5. Тригер Р.Д. Некоторые особенности взаимоотношения младших подростков / Вопросы психологии. – 2008, №6. – 112 с.
6. Формування особистості перехідний вік: від підліткового до юнацькому віку / під ред. І.В.Дубровиной. – М.: Педагогіка, 2000. – 432 с.
7. Янкевич С.М. Феномен адаптації у підлітковому віці: види, форми, прояви. / Проблеми загальної та педагогічної психології, т. XIII, ч.5. – К., 2007.

Соціальна адаптація підлітків у загальноосвітньому навчальному закладі

Студентка IV курсу групи СП-41 Потапова Є.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Борисюк С. О.

У статті представлено результати емпіричного дослідження соціальної адаптації учнів, доведено її взаємозв'язок з соціальним статусом учня у класі.

Нова соціокультурна ситуація і вимоги суспільства до особистості доводять, що сучасне підростаюче покоління поступово зіткнеться з

необхідністю оволодіти наукою виживання на основі розвитку соціально-психологічних засобів пристосування до різноманітних, в тому числі й екстремальних ситуацій. Діти мають практикуватися у входженні до соціального середовища, розвивати в собі мобільність, гнучкість поведінки, адаптивні механізми.

Адаптація [від лат. adaptatio пристосування] є комплексним явищем соціального буття особистості, універсальною властивістю людини, яка забезпечує засвоєння нею соціально корисних стандартів поведінки, ціннісних орієнтацій, гармонізацію взаємозв'язків з новим соціальним середовищем. Адаптація спрямована на збереження збалансованої діяльності систем організму та психічної організації індивіда при змінених умовах життя. [6]

А.В.Мудрик, адаптацію визначає як стійку модель поведінки у певних умовах і ситуаціях. [4]

Соціальна адаптація – процес активного пристосування людини до умов соціального середовища (середовища життєдіяльності), завдяки чому створюються сприятливі умови для самовияву особистості, прийняття цілей, цінностей, і стилів поведінки, прийнятних рішень у суспільстві. Особливого значення має **соціальна адаптація підлітка** – процес узгодження індивідуальних можливостей та стану особистості поруч із середовищем, пристосування до змін середовища, нових умов життєдіяльності, встановлення відповідності поведінки до норм та правил. [7]

Саме тому наше дослідження спрямоване на вивчення рівня соціальної адаптованості підлітків у загальноосвітньому навчальному закладі.

Для визначення статусу учня в класі ми використовували метод **соціометричних вимірів (соціометрія)**.

Для визначення рівня агресивності ми використовували тест А. Ассінгера (оцінка агресивності у відносинах). Дана методика дає можливість виявити, чи достатньо людина коректна у відносинах з іншими й чи легко з нею спілкуватися.

Досліджувані – учні восьмого класу, 28 чоловік, 13 дівчат, 15 хлопців 13-14 років.

Соціометричний метод допомагає вивчити взаємини в групі з метою їх подальшого покращення, зміни, розвитку. Дозволяє виявити формальних, неформальних лідерів, "аутсайдерів", прослідкувати зв'язки всередині групи.

За результатами дослідження виявилось, 39% учнів мають достатньо гарні неформальні відносини з однокласниками, але щодо офіційної сфери (навчання), то ці діти займають проміжне становище. Це не відмінники, але і не двієчники, не можна сказати, що вони навчаються добре, але й не погано.

21% мають від'ємні результати в офіційній сфері, але позитивні – в міжособистісних відносинах, тобто вони користуються повагою в однокласників, не дивлячись на неуспішність у навчанні.

14% мають досить невизначений офіційний статус і не користуються авторитетом серед членів групи.

11% – лідери як у навчанні, так і у відносинах з однокласниками. Це найбільш успішні члени колективу.

У 7% спостерігається невстигання в навчанні, але добрі відносини з однокласниками.

Приблизно 4% – невизначена ситуація в як в офіційній, так і в неофіційній сферах, та 4% – невстигання в навчанні й вкрай негативні показники у сфері спілкування з членами колективу(так зване аутсайдерство) у іншого.

Для визначення рівня соціальної адаптованості підлітків ми використали опитувальник "Соціальна адаптованість" (СА). Рівень соціальної адаптації вимірюється поняттями: впевненість у собі, пізнавальна активність, соціальна тривога, ступінь емоційних переживань під час взаємодії з навколишнім середовищем.

Таблиця №1
Результати опитувальника СА

	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Разом	6 (21,4%)	15 (53,6%)	7 (25%)
Дівчата	4 (31%)	8 (61%)	1 (8 %)
Хлопці	2 (13,4%)	7 (46,6%)	6 (40%)

За результатами даної методики ми можемо побачити, що більша частина учнів класу має середній рівень соціальної адаптованості. Показник високого й низького рівнів приблизно однакові, хоча низький дещо переважає. Цікаво, що Показник низької адаптованості серед хлопців значно переважає, ніж серед дівчат, а високого – значно поступається відповідному показнику серед дівчат. Це можна пояснити особливостями віку, але говорить про те, що класному керівникові та соціальному педагогу школи слід приділити більше уваги цій проблемі та намагатися знайти для неї вирішення.

Для встановлення рівня залежності між двома критеріями, що розглядаються (соціальний статус та рівень соціальної адаптованості), ми застосували метод *кореляційного аналізу*.

Коефіцієнт кореляції свідчить про достатньо тісний зв'язок між рівнем соціально адаптації учня та його соціальним статусом у класі.

Список використаної літератури:

1. Андреева Г.М. Психология социального познания: Навч. посібник для вищих навч. закладів / Г.М. Андреева. – М.: Аспект Пресс, 1997. – 239.
2. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі. Навчальний посібник, ЦУЛ, 2009 рік, 208 с.
3. Волков, Б.С. Психология підлітка: навчальних посібників / Б.С. Волков. – М.: Академічний Проект, Гаудеамус, 2005. – 208 с.
4. Мудрик А. В. Социальная педагогика: Учеб. для студ. пед. вузов / Под ред. В.А. Сластенина. 3-е изд., испр. и доп. М.: Издательский центр "Академия", 2000. – 200 с.
5. Словник-довідник для соціальних працівників та соціальних педагогів К.: УДЦССМ, 2000. – 260 с.
6. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / за заг. ред. І. Д. Звереві. – К. "Центр учбової літератури" 2008. – 34 с.
7. Формування особистості перехідний вік: від підліткового до юнацькому віку / під ред. І.В.Дубровиной. – М.: Педагогіка, 1987. – 432 с.

До проблеми попередження і подолання негативних проявів у поведінці дітей дошкільного віку

*Студентка IV курсу групи ДІ-41 Сороколів А.
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Пихтіна Н.П.*

У статті окреслена та обґрунтована проблема попередження і подолання негативних проявів у поведінці дітей дошкільного віку засобами гри.

За останні десятиліття в Україні констатується тенденція збільшення кількості осіб з девіантною поведінкою – поведінкою, яка за визначенням науковців (В.Оржиховська, Т. Федорченко) суперечить загальноприйнятим у суспільстві нормам і проявляється у незбалансованості психічних процесів, неадаптивності, порушенні самоактуалізації, відхиленнях від морального та естетичного контролю над особистісною поведінкою [3].

Дошкільне дитинство великий і відповідальний період психічного розвитку дитини. Це вік первісного фактичного формування особистості. Як показують сучасні дослідження, протягом дошкільного періоду у дитини інтенсивно розвиваються всі психічні функції, формуються складні види діяльності, наприклад, гра, спілкування з дорослими і однолітками. Саме у цей період діти засвоюють суспільні норми і правила поведінки, встановлюють стосунки з дорослими й однолітками.

Науковці (П.Блонський, О.Зак, І.Марценківський, І.Сікорський, Д.Славіна та ін.), що досліджували дітей з негативними проявами у поведінці, характеризували цю категорію дітей як неслухняних та нечутливих до виховних впливів, для яких властива нестійкість емоцій і настрою, загальмованість або висока збудливість, неорганізованість, агресивність, непередбачувана поведінка, що призвело порушення стосунків з оточенням.

Різноманітні аспекти попередження та подолання негативних поведінкових проявів вивчалися у дослідженнях М. Заостровцевої, С. Ігумнова, О. Єгорова, І.Козубовської, Н. Максимової, І.Оржеховської, Н. Пихтіної, Н. Платонової, Т. Федорченко.

Науковці Т.Федорченко та А.Фоміна визначають старший дошкільний вік періодом, в межах якого активно відбувається процес адаптації дитини до соціальних умов. Саме тоді закладаються та формуються вміння вчитися, соціальна пристосованість, довільність поведінки дитини. Тому саме цей період відіграє винятково важливу роль у формуванні соціально значущої поведінки, профілактики та корекції можливих поведінкових відхилень.

Метою написання статті є: вивчення особливостей попередження і подолання негативних проявів у поведінці дітей дошкільного віку.

Це вимагало розв'язання відповідних дослідницьких **завдань**, а саме:

1. Охарактеризувати проблему негативних проявів у поведінці дітей дошкільного віку, як психолого-педагогічну проблему
2. Проаналізувати основні рівні і напрями профілактики негативних проявів у поведінці дітей дошкільного віку

Викладення основного матеріалу. Термін "негативні прояви у поведінці" це порушення ставлення до норм поведінки під впливом несприятливих соціальних, психолого-педагогічних чинників Дослідники в галузі медичної психології визначають їх як спеціальний засіб, психологічний захист, що має місце в ситуаціях відхилень у психічному розвитку особи [6].

На думку Н. Пихтіної, поняття "негативні прояви в поведінці" тісно пов'язані з поняттями "відхилення у поведінці" та "девіантна поведінка", оскільки відіграють роль початкового етапу у формуванні девіантної поведінки.

Фахівці різних галузей знань про людину антропологі, генетики, нейрофізіологи, психіатри, психологи, соціологи, займаються вивченням порушень поведінки. Це приводить до того, що один і той же термін може мати зовсім різні значення у межах різних галузей науки. Так нейрофізіологи вивчають нервові механізми, що лежать в основі пове-

дінкових порушень. Психіатри збирають дані про особливості поведінки людей з серйозними порушеннями психіки. Соціологи займаються дослідженням того, які суспільні умови породжують відхилення поведінки. На сучасному етапі розвитку науки формується розуміння сутності порушень поведінки людини як феномену, що є предметом міждисциплінарного дослідження.

Щоб з'ясувати особливості формування негативних проявів у поведінці дітей дошкільного віку у психолого-педагогічній науці, треба мати досить чітке уявлення про причини, які обумовлюють їх виникнення. Психологи вказують на взаємозв'язок поведінки зі станом психічного й фізичного розвитку. Проаналізувавши психолого-педагогічну літературу, ми схарактеризували негативні прояви у поведінці дітей з позиції психолого-педагогічної науки.

Аналіз сучасних досліджень проблеми негативних проявів у поведінці, які переживає дитина, засвідчує недостатність емпіричних пошуків вивчення даної проблеми. Зокрема у своїх працях Л. Виготський приділяє увагу проблемі нормативності, як основної характеристики поведінки дошкільників та розкриває особливості і труднощі виховання дітей дошкільного віку. Вивчаючи негативну поведінку дитини у дошкільний період, він характеризує її за двома аспектами:

1. Аналізує її як неприродну, манірну, дивну, вважаючи, що вона зумовлена втратою дитячої безпосередності та мимовільності поведінки, яка є наслідком диференціації внутрішнього і зовнішнього життя. Психолог зазначає, що "втрата безпосередності означає привнесення в наші вчинки інтелектуального моменту, який вклинюється між переживанням і безпосереднім вчинком..." [2, с. 377]. Відповідно до визначення дослідника, відбувається втрата тих якостей дитячості, які визначають дошкільний вік.

2. У другому аспекті Л.Виготський наголошує на домінуванні позитивних змін, а саме, про довільність, яка зумовлює основні прогресивні закономірні зміни в психіці дитини та перебудові її особистості. Новий рівень довільності науковець пояснює виникненням позаситуаційної поведінки, у зв'язку з чим дитина перестає сліпо керуватись тільки власними емоційними реакціями, вони трансформуються, та стаючи предметом свідомості, перестають визначати її поведінку [2].

Проаналізувавши праці Л.Божович, Л.Виготського А.Селецького, С.Тарарухіна, ми визначили найпоширеніші негативні прояви у поведінці дошкільників, що сприяють формуванню поведінкових відхилень:

- пустотливість. Такі діти, отримують емоційне задоволення, тому, що виявляють позитивні емоції. Через прояв пустотливості діти почуваються комфортніше.

- кривляння є проявом незадоволеності. Це пасивна позиція "прохача", якому можуть відмовити або не відмовити.

- манірність – неприродність, штучність поведінки, дитини. В основі манірності лежить наслідування дорослих, наприклад манери поведінки, жестів, змісту й способу висловлювань тощо. Зростання манірності означає спалах примхливості, кривляння, ябедництва.

- впертість – поведінка, зумовлена не бажанням дітей, а їхньою вимогою. Мотивом тоді є початкові рішення, які дитина надалі не хоче змінювати.

- негативізм – це реагування на саму пропозицію дорослих, яке характеризується соціальними тенденціями. Більш типовим є пасивний негативізм, суть якого – в ігноруванні вимог дорослих як виявлення протесту проти несправедливості конкретних людей, як правило, добре знайомих.

- дратівливість. Невдоволення власних прагнень, характеризується нестриманістю дій, зухвалістю міжособистісних стосунків.

- лінощі – це небажання докладати вольові зусилля для виконання певного виду діяльності. Виявляються в байдужому ставленні до неї, найчастіше до такої діяльності, яка нецікава для дитини [1; 2; 5].

Попередження відхилень у поведінці дошкільників можливе лише за умов використання системи комплексних заходів, які здійснюються державними та громадськими організаціями, і спрямовані на виявлення та ліквідацію причин, що негативно впливають на здоров'я і розвиток особистості неповнолітніх, сприяють їх бездоглядності – тобто профілактики девіантної поведінки дітей [4].

Всі профілактичні заходи можна розділити на три рівні: рівень первинної профілактики, вторинної і третинної [3].

Первинна профілактика спрямована на збереження і розвиток умов, що сприяють здоров'ю, збереженню життя дітей і на попередження несприятливого впливу на нього факторів соціального і природного середовища. Це процес комплексного цілеспрямованого впливу на свідомість, почуття, волю дітей, метою якого є виховання психічно, фізично, морально та соціально здорової особистості [6]. Первинна профілактика є масовою і базується на комплексному системному вивченні впливу умов і факторів мікросоціуму. До заходів первинної профілактики належать засоби захисту, які можуть вплинути або на шляху несприятливого впливу факторів, або на підвищення стійкості людини до несприятливих факторів.

Завданням вторинної профілактики є якомога раннє виявлення негативних змін в поведінці дитини, що дає можливість також попередити її подальший розвиток. Вторинна, або рання профілактика, базується на

результатах масової діагностики різноманітних аспектів життєдіяльності учнів і є індивідуальною в плані корекції систем життєдіяльності і життєзабезпечення організму. На думку науковців, вторинна профілактика є цілеспрямованою діяльністю, метою якої є діагностика умов, факторів та груп ризику, застосування відповідного комплексу корекційно-виховних заходів [4].

Третинна, або цілеспрямована, профілактика – це сукупність заходів, спрямованих на попередження переходу відхилень у поведінці в більш важку стадію. Третинна профілактика містить заходи з виявлення і усунення конкретних недоліків. Вона є індивідуальною та містить заходи з виправлення та корекції конкретних вад сімейного та дошкільного виховання [4].

У психолого-педагогічній літературі представлені такі напрями профілактики відхилень у поведінці дітей:

- а) профілактична робота з сім'ями;
- б) створення в освітньо-виховному закладі середовища, що перешкоджає відхиленням у поведінці дітей;
- в) превентивне навчання й виховання дітей [4].

Висновки. Таким чином, на основі аналізу психолого-педагогічної літератури ми виявили, що існує досить багато позицій науковців щодо визначення негативних проявів у поведінці, їх класифікації та шляхів допомоги дітям з такою поведінкою.

Узагальнивши дослідження, про рівні та напрями профілактичної роботи з дітьми, щодо попередження та подолання негативних проявів, ми з'ясували, що профілактика здійснюється в межах трьох рівнів: первинний, спрямований на збереження і розвиток позитивних умов виховання дитини; вторинний – виявляє негативні зміни у поведінці дитини на ранньому етапі; третинний – спрямований на відновлення втрачених соціально-психологічних функцій та ролей. У психолого-педагогічній літературі напрями профілактики представлені у такій послідовності:

- а) профілактична робота з сім'ями "групи ризику";
- б) створення в освітньо-виховному закладі середовища, що перешкоджає відхиленням у поведінці дітей;
- в) превентивне навчання й виховання дітей.

Проте проведена нами робота не вичерпує усіх аспектів даної проблеми. Подальшого наукового аналізу можуть потребувати такі питання: превентивні можливості використання ігор у вихованні дошкільників з негативними проявами у поведінці.

Список використаних джерел

1. Божович, Л.И. Психология формирования личности [Текст] / Л.И.Божович. – М., 1995. – 357 с.
2. Выготский Лев. Игра и ее роль в психическом развитии ребенка / Лев Выготский // Вопросы психологии. – 1996. – №6. – С. 62–68.
3. Оржеховська В.М., Превентивна педагогіка. Навчальний посібник / В.М.Оржеховська, О.І. Пилипенко. Черкаси: Вид. Чабаненко Ю. – 2007. – 284 с.
4. Пихтіна Н.П. Профілактика негативних проявів у поведінці дітей: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н.П.Пихтіна. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2012. – 376 с.
5. Селецкий А. М., Тарарухин С. А. Несовершеннолетние с отклоняющим поведением / А.М. Селецкий, С.А. Тарарухин . – К.: Вища школа, 1981. – 240 с.
6. Словник основних термінів з превентивного виховання / За заг. ред. Доктора пед. наук, професора Оржеховської В.М. – Тернопіль: Терно-граф, 2007. – 198 с.

Соціалізація дітей в клубах за місцем проживання

*Студентка IV курсу групи СП-41 Хорт А.О.
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Останіна Н.С.*

Автор розкриває особливості діяльності клубів як феномену, що характеризується розвитком якісно нового рівня можливостей використання позанавчального часу. У статті розглядаються особливості успішної соціалізації дітей у клубах за місцем проживання.

У сучасному суспільстві спостерігається явище, коли підростаюче покоління все більше стає активним і рівноправним учасником демократизації суспільства, яке прагне на участь у всіх сферах суспільного життя. Як результат, відбувається вихід процесу навчання на новий рівень і таким чином дає змогу будувати позашкільну роботу за новими завданнями, методиками, технологіями і сприяє збільшенню мережі позашкільних навчально-виховних закладів різного типу.

Аналіз становлення і розвитку позашкільної роботи з дітьми та учнівською молоддю в Україні свідчить про наявність прогресивних досягнень і створення умов для творчого розвитку особистості. **Мета статті:** з'ясувати особливості роботи клубів за місцем проживання як фактору успішної соціалізації дітей.

У процесі свого історичного розвитку позашкільна освіта і виховання набули певного досвіду, престижу і сформувались як невід'ємна частина цілісної системи освіти України [5]. Практика показує, що популярності набувають діяльність різноманітних клубів за місцем проживання, які приваблюють дітей різноманітними формами дозвіллевої діяльності: музика, танці, ігри, тощо.

Сьогодні клуб для дітей це своєрідний феномен виховної установи, діяльність і організація якого представляють струнку систему соціально-педагогічного впливу на підростаюче покоління [3]. Також можемо відзначити, що клуб – це соціально-культурний центр духовного розвитку, творчості й відпочинку учнівської молоді, створений за державною й суспільною ініціативою. Він є організацією самодіяльною і добровільною, на чолі якої стоїть рада (правління), яка обирається на загальних зборах клубу.

Клубна робота один з видів соціальної діяльності, сфера реалізації інтересів і індивідуально-творчої активності особистості. Вона охоплює різноманітними видами діяльності дітей і в більш масовому масштабі виявляє і розвиває їх нахили, здібності. Як вважає Полукаров В., рекреаційна діяльність переважно має відновлювальний характер, дозвіллева відновлювальний і творчий характер, а клубна, являючись неодмінно творчою, носить креативну спрямованість [4].

Стосовно клубів за місцем проживання – це специфічний позашкільний заклад, робота якого спрямована на коригування вуличного простору дітей. Це заклад, який надає можливості для отримання додаткових знань за інтересами і, формуючи вміння та навички, забезпечує потреби особистості у творчій самореалізації та інтелектуальний, духовний і фізичний розвиток. Клуб здійснює підготовку до активної професійної та громадської діяльності, створює умови для соціального захисту та організації змістовного дозвілля відповідно до здібностей, обдарувань та стану здоров'я вихованців. Та однією з найголовніших його функцій є те, що даний соціальний інститут сприяє успішній соціалізації (комплексний процес засвоєння індивідом певної системи знань, норм і цінностей, які дозволяють їй функціонувати як повноправний член суспільства) [2]. Відвідування клубу сприяє включенню дитини в різноманітні соціально ціннісні і особистісно значимі види діяльності, в гуманістично зорієнтовані міжособистісні відносини з однолітками і дорослими. Клубна робота формує досвід соціальної поведінки, необхідний для успішного включення в систему суспільних відносин. Також важливим є те, що вона виявляє і розвиває інтелектуальні, комунікативні, експресивні, інструментальні здібності [6].

Аналіз системи виховної роботи з дітьми в клубі за місцем проживання довів, що зміст діяльності клубного об'єднання відображений у цільових програмах виховної діяльності з різними групами дітей, підлітків та їх батьками. Програми містять у собі завдання, методи, форми і передбачувану педагогічну результативність роботи з конкретною групою. Але, на нашу думку, необхідним є точне знання особливостей тієї чи іншої групи учасників клубу: складання її соціально-психологічного портрету, виявлення інтересів, мотивів і потреб, вивчення особливостей мікросередовища, зокрема, найближчого оточення. Все це здійснюється з метою розробки специфічних варіантів включенням дітей у взаємодію із соціумом [1].

Також слід наголосити на тому, що умовами забезпечення успішної соціалізації дітей в клубах за місцем проживання є:

а) сформованість у соціальних педагогів, працівників клубів знань із організації змістовного дозвілля (інформаційного, репродуктивного, діяльнісного);

б) спрямування всіх зацікавлених сторін, у тому числі і дітей, на об'єктивне сприйняття всіх сторін соціального середовища;

в) формування у соціальних педагогів, працівників клубів потреби щодо формування у дітей та їх батьків навичок із організації змістовного дозвілля;

г) залучення дітей під час клубної роботи до соціально значущих громадських та суспільних змістовних дій (підготовка та проведення благодійних акцій для дітей, позбавлених батьківської опіки; допомога людям літнього віку та дітям з функціональними обмеженнями; профілактика негативних явищ у молодіжному середовищі тощо) [3].

Таким чином, клуби за місцем проживання є впливовим компонентом системи соціального виховання підростаючого покоління. Можемо сказати, що відвідування клубу сприяє включенню дитини в різноманітні соціально ціннісні і особистісно значимі види діяльності, в гуманістично орієнтовані міжособистісні відносини з однолітками і дорослими. Водночас, клуб за місцем проживання виконує соціалізуючу, пізнавальну, інформаційну, репродуктивну функції, охоплює сферу знань, моральні та культурні аспекти. З погляду нашого дослідження, особливо важливою є соціалізуюча функція даного закладу. Її реалізація є особливим механізмом впливу на особистість дитини.

Література

1. Кириченко В. І. Планування роботи позашкільного навчального закладу / В. Кириченко, Г. Ковганич, Н. Савченко; упоряд. О. Колонкова. – К. : Шк. світ, 2011. – 104 с. – (Бібліотека "Шкільного світу").

2. Малков Д.Ю. Вивчення соціалізуючого впливу клубів за місцем проживання як виховного середовища // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 11. Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2004. № 1 (23). – С. 122–128.

3. Малков Д.Ю. Діяльність клубів за інтересами – важливий чинник соціального виховання підлітків // Соціалізація особистості: Зб. наук. праць. – К.: "Логос", 2000. Випуск 2. – С. 27–34.

4. Роль педагога в формуванні соціальної компетентності вихованців клубів по месту жительства: материалы практико-ориентированного семинара / под ред. Заикиной О.А. – Екатеринбург: ГБУ СО "Дом молодежи", 2010.

5. Социальная педагогика. Мудрик А.В. 6-е изд., перераб. и доп. М.: 2007.

6. Социокультурная и социально-педагогическая деятельность учреждений дополнительного образования детей. Методическое пособие / под научной редакцией Фоминой А.Б. / М.: УЦ "ПЕРСПЕКТИВА", 2009.

Патріотичне виховання як складова роботи соціально-педагогічного закладу в літній період

Студентка IV курсу групи СП-41 Чернявська О.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Останіна Н. С.

Автор статті висвітлює сутність патріотичного виховання та його важливість для підростаючого покоління в умовах соціально-педагогічного закладу в літній період.

Суверенній Україні, що стоїть на шляху побудови нового громадянського суспільства, необхідні громадяни, які мають глибоко усвідомлену життєву позицію. Тема статті є досить актуальною, оскільки в умовах становлення української держави патріотичному вихованню належить пріоритетна роль.

Патріотичне виховання як складова загального виховного процесу розуміється в проекті "Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності" як "формування гармонійної, розвиненої, високоосвіченої, соціально активної й національно свідомої людини, наділеної глибокою громадянською відповідальністю, здоровими інтелектуально-творчими й духовними якостями, родинними й патріотич-

ними почуттями, працьовитістю, господарською кмітливістю, підприємливістю й ініціативністю" [2, с.6].

Патріотизм, особливо сьогодні, стає нагальною потребою і держави, і кожної особистості, яка своєю любов'ю до Вітчизни прагне досягти від неї взаємності з метою створення умов для вільного саморозвитку і збереження індивідуальності. Стрижнем патріотичного виховання має бути виховання національно свідомого громадянина-патріота, гуманіста і демократа [3].

Виходячи з актуальності вищезазначеного *метою* нашої статті є висвітлення важливості патріотичного виховання дітей в соціально-педагогічному закладі в літній період.

Досягнення мети нашого дослідження потребує вирішення наступних *завдань*: розкрити сутність патріотичного виховання; визначити зміст, форми та методи патріотичного виховання дітей в соціально-педагогічному закладі.

Український патріотизм відображає природну закономірність тривалого історичного розвитку нашого народу як нації аж до утвердження державності. У контексті нового патріотизму незалежної України дедалі більше уваги акцентується на національно-усвідомленому ставленні до Батьківщини [4].

Аналіз історико-педагогічної літератури свідчить, що першооснови патріотичного виховання були закладені в народній педагогіці, значення якої висвітлюється в роботах О.Любара, В.Мацюка, В.Пугача, М.Стельмаховича, Д.Федоренка. Серед класиків педагогічної науки до проблем патріотизму зверталися Г.Ващенко, О.Духнович, А.Макаренко, О.Огієнко, С.Русова, Г.Сковорода, В.Сухомлинський, К.Ушинський, Я.Чепіга та інші видатні вчені. У працях науковців висвітлювалися актуальні для свого часу проблеми розвитку патріотичних почуттів школярів як складової частини національної системи виховання, висували ідею виховання "свідомого" громадянина, патріота своєї Батьківщини.

Патріотичне виховання підростаючого покоління покликане виконувати безліч різноманітних завдань, основними з яких є:

- розвиток у суспільстві високої соціальної активності, громадянської відповідальності, духовності;
- утвердження поваги до культурного та історичного минулого України;
- створення і забезпечення реалізації можливостей для повноцінної соціалізації молодих громадян, більш активного залучення їх у вирішення соціально-економічних, культурних, правових, екологічних та інших проблем, як загальнодержавного так і місцевого значення;
- виховання молодих громадян у дусі поваги до Конституції країни, законності, норм суспільного та колективного життя;

- розвиток почуття гордості, глибокої поваги до символів держави;
- формування расової, національної, релігійної терпимості.

Метою патріотичного виховання є формування особистості на засадах духовності, моральності, толерантності, високої патріотичної свідомості, почуття любові до України, пошани до видатних вітчизняних історичних діячів, готовність до виконання громадянських і конституційних обов'язків, створення умов для інтелектуального, культурного та фізичного розвитку, реалізації науково-технічного та творчого потенціалу молодих громадян [5].

Процес патріотичного виховання в соціально-педагогічних закладах здійснюється за допомогою різноманітних форм та методів роботи, вибір яких залежить від змісту та завдань виховної роботи, вікових особливостей вихованців з урахуванням основних напрямів діяльності вихованців.

Пріоритетну роль доцільно відводити активним методам, застосування яких ґрунтується на демократичному стилі взаємодії, сприяє формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості. До таких методів відносять: соціально-проектну діяльність, ситуаційно-рольові ігри, соціограму, метод відкритої трибуни, соціально-психологічні тренінги, інтелектуальні аукціони, ігри-драматизації, розв'язання проблемних ситуацій та створення ситуацій успіху, аналіз конфліктів та моделей стилів поведінки.

Патріотизм складає найважливішу ціннісну основу будь-якого демократичного суспільства і виступає не лише інтегруючим початком, а й суттєвим внутрішнім мотивом для саморозвитку і розкриття всіх потенційних соціальних можливостей в духовній, економічній і соціальній сферах життя суспільства. Історія України являє собою нерозривне переплетіння трагічного і героїчного, не тільки не підлягає забуттю, а повинно служити головним стержнем в діяльності всіх суб'єктів патріотичного виховання [6].

Патріотизм сьогодні є нагальною потребою і держави, оскільки високий рівень патріотизму населення здатен забезпечити соціально-політичну стабільність та гідне місце країні в цивілізованому світі; і особистості, яка своєю активною любов'ю до Батьківщини прагне досягти взаємної любові від неї з метою створення умов для вільного саморозвитку і збереження індивідуальності; і суспільства, яке зацікавлене в тому, щоб саморозвиток особистості, становлення її патріотичної самосвідомості здійснювався на моральній основі. Для людини-патріота має бути характерною не просто любов до Батьківщини, а діяльність у своїй державі [7].

В Україні патріотизм повинен бути введений в ранг національно значимої і об'єктивно необхідної цінності, тому що він являє собою одне з найбільш глобальних людських почуттів, закріплених віками і тисячоліттями.

Список використаних джерел

1. Коваленко Є.І., Пінчук І.М. Освітня діяльність і педагогічні погляди С.Русової / за ред. Є.І.Коваленко. – Ніжин, НДПІ, 1998. – 214 с.
2. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української держави // Педагогічна газета. – 2000. – № 6 (72), червень. – 6 с.
3. Киричок В.А. Сучасні форми і методи патріотичного виховання молодших школярів у позаурочній діяльності//Збірник наукових праць, випуск 14, книга 1. – К, 2010.
4. Оришко С.П. Патріотичне виховання молоді: історико-педагогічний контекст / С. П. Оришко // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна". – 2011, № 3. – С. 146–149.
5. Державна підтримка патріотичного виховання молоді / Л.В. Чупрій // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – К., 2010. – Вип. 19. – С. 287–297.
6. Політичні аспекти формування патріотизму в українському суспільстві / В. Лісовський // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – К., 2009. – Вип. 16. – С. 232–237.
7. Рак О. Ю. Патріотизм і націоналізм – дві невід'ємні складові політики (інтроформаційний підхід) / О. Ю. Рак. // Політологічні записки. – Львів, 2013, № 7.

З досвіду роботи комунального закладу "Обласний соціальний гуртожиток для дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування" Чернігівської обласної ради

Магістранта групи СП-51 Юсиченко А.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Останіна Н.С.

У статті розкрито та проаналізовано діяльність Чернігівського обласного соціального гуртожитку для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, наголошується значимість діяльності соціального педагога як провідного фахівця в даному закладі, а також виявлено необхідність створення мережі закладів соціального обслуговування для вразливої категорії молоді в найближчому майбутньому.

Для забезпечення кращого майбутнього дітей-вихованців та випускників інтернатних закладів, шляхом формування життєво необхідних умінь та покращення соціальних послуг в рамках впровадження проекту "Отримай свій шанс"(2010 рік), розроблено методичку планування роботи з молоддю соціальних гуртожитків для дітей-сиріт та дітей, позбавлених

батьківського піклування. За фінансової підтримки Міністерства закордонних справ Королівства Нідерландів, міжнародної громадської організації "Міжнародні ініціативи з розвитку дитини", міжнародної громадської організації "Соціальні ініціативи з охорони праці та здоров'я"(2002 рік) проект "Отримай свій шанс" впроваджується в Україні. Усвідомлюючи актуальність індивідуального планування у здійсненні соціальної роботи, з ініціативи Чернігівської обласної ради у 2008 році був створений комунальний заклад "Обласний соціальний гуртожиток для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування" Головною метою закладу було забезпечення осіб даної категорії населення тимчасовим житлом. Заклад розрахований на 20 місць й діє на умовах самообслуговування. Термін перебування в гуртожитку – 3 роки. До того ж на місця, що звільняються, завжди черга, тому що Чернігівський обласний соціальний гуртожиток поки єдиний подібний заклад в області.

Контроль за фінансовою діяльністю комунального закладу(що включає з утримання приміщення, комунальні послуги, придбання меблів і побутової техніки),здійснює управління у справах сім'ї та молоді Чернігівської обласної адміністрації. У штаті комунального закладу, крім директора, працюють: один соціальний педагог, чотири чергових адміністратори та бухгалтер. Проте всі вони – люди, які насправді небайдужі до чужих проблем й душею вболівають за кожну особистість, котра потрапляє на проживання до гуртожитку. Працівники закладу, всіма силами намагаються замінити цим дітям справжніх батьків, підготовлюючи їх до самостійного життя: навчають як потрібно вибирати товари при купівлі, як розподіляти свій бюджет, як користуватися побутовими приладами тощо. Навіть заварити чай або каву для багатьох дітей є проблемою. У деяких випадках доводиться привчати мешканців до правил особистої гігієни, до своєчасного відвідування медзакладів, формувати відповідальне ставлення до навчання та роботи. На підставі ознайомлення з діяльністю соціального педагога в обласному соціальному гуртожитку, зазначимо, що основна його мета полягає у сприянні адаптації та позитивній соціалізації молодшої людини, позбавленої батьківського піклування, шляхом допомоги у засвоєнні соціальних норм та цінностей. До обов'язків соціального педагога відноситься: створення умов для психологічного комфорту та безпеки мешканців гуртожитку; задоволення потреб у забезпеченні прав на відпочинок, попередженні негативних явищ у соціальному середовищі, у середовищі закладу, тощо [5,с 266]. На кожного мешканця соціальним педагогом в обов'язковому порядку ведеться особова справа та складається індивідуальний план роботи із врахуванням психологічних, педагогічних, матеріальних проблем особистості. Для оптимізації організації побутових умов проживання мешканців соціального гуртожитку

ведуться спеціальні облікові журнали: користування побутовою технікою, купання і прибирання, приготування їжі, прання, користування засобами гігієни.

Із розмови з директором закладу ми з'ясували, що за період від створення соціального гуртожитку ним було забезпечено житлом 86 осіб. Нині гуртожиток заповнений майже на 100%. За певних обставин двоє його мешканців отримують освіту в Ніжинському медичному коледжі, решта – забезпечені роботою. Проблемою є те, що при нинішній економічній ситуації в країні шанс отримати власне житло у них мізерний. У кінці червня спливає трирічний термін проживання трьох мешканців закладу й у них єдиний вихід – винаймати хоч якийсь куток, розраховуючи лише на свою зарплатню.

Формування життєвої позиції потребує врахування того, що мешканці соціального гуртожитку значно відрізняються від своїх однолітків. Як наголошують В.Ю. Галкін та В.Г.Захарченко молоді люди, позбавлені батьківського піклування, живуть з постійним відчуттям внутрішнього дискомфорту, душевною самотністю, із почуттям страху перед дорослим самотійним життям [3 с. 13–15]. Отже, ці показники свідчать про те, що випускники інтернатних закладів перебувають у ситуації соціальної деривації. Тому з позиції науково-теоретичного підходу серед провідних завдань діяльності соціального педагога в межах функціонування соціального гуртожитку є створення умов, які попереджали б соціальну деградацію, забезпечували поступову адаптацію до життя у відкритому соціумі. Створення таких умов здійснюється шляхом формування життєвої компетентності молоді, а саме: системи ціннісних ставлень до суспільно-політичного життя та діяльності, навчання, праці; ставлення до матеріальних та духовних цінностей; моральне ставлення до дійсності; ставлення до природи, до своєї фізичної культури тощо [2, с. 86].

Процес формування життєвої компетентності забезпечується за допомогою посилення валеологічного спрямування лекцій, круглих столів; залучення до просвітницької діяльності лікарів, юристів, соціологів; створення ресурсних центрів, де б накопичувалися матеріали преси, спеціальних видань, методичні рекомендації оздоровчого спрямування. Можливі залучення спеціальних реабілітаційних методів: арттерапії, казкотерапії, музикотерапії тощо [1, с. 10–11]. Серед популярних у колі мешканців соціального гуртожитку вважаються бесіди певної тематики (індивідуальні або групові в залежності від рівня сформованості умінь та навичок представників аудиторії) [2, с. 12].

Не обходить уваги й той факт, що працівники закладу переймаються й дозвіллям своїх мешканців, формуючи культуру відпочинку: організуються походи до театру, 3Dкінотеатру, в музеї міста, на природу. До того

ж для молоді влаштовуються заміські екскурсійні поїздки: до музею "Пірогово", дендропарк "Тростянець", музею "Природи".

Наразі діяльність комунального закладу "Обласного соціального гуртожитку для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування" дає змогу забезпечувати виконання державних завдань щодо подолання наслідків сімейного неблагополуччя, безпритульності, бездоглядності, жебрацтва, соціального сирітства, насильства в сім'ї та жорстокого поводження з дітьми; профілактики правопорушень і злочинності серед неповнолітніх дітей та молоді; протидії руйнації моральних і духовних цінностей, алкогольної та наркотичної залежності. Створення мережі закладів для соціального обслуговування вразливої категорії молоді стане запорукою позитивних зрушень у цій сфері в найближчому майбутньому.

Література

1. Ігнатова О. Праця як життєва потреба / О. Ігнатова // Шкільний світ. – 2006. – № 45. – С. 11–12.
2. Єременко Л. Виховання в учнів бережливості та дбайливості / Л. Єременко // Шкільний світ. – 2006. – № 45. – С. 13.
3. Крокдо майстерності : [метод. посіб. з підготовки консультантів телефонної лінії довіри для вихованців та випускників шкіл-інтернатів / В. Ю. Галкін, В. Г. Захарченко, Н. М. Івченко / за ред. М. М. Ілляш, Т. М. Тележенко]; Держ. ін-т проблем сім'ї та молоді. – К., 2002. – 106 с.
4. Положення про комунальний заклад "обласний соціальний гуртожиток" Чернігівської обласної ради від 28.12.06 [Електронний ресурс]. – <http://www.kmu.gov.ua/>
5. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / за заг. ред. проф. І.Д. Зверєвої. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.

Наукове видання

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ДОРОБКІВ СТУДЕНТІВ
ФАКУЛЬТЕТУ ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Випуск 6

Технічний редактор – І. П. Борис
Верстка, макетування – А. В. Новгородська

Матеріали надруковані в авторській редакції.

Підписано до друку 15.12.2014
Гарнітура Computer Modern
Замовлення №

Формат 60x84/16
Обл.-вид. арк. 7,46
Ум. друк. арк. 7,55

Папір офсетний
Тираж 35 пр.

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя.
м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3/4
(04631)7-19-72
E-mail: vidavn_ndu@mail.ru
www.ndu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2137 від 29.03.05 р.